

OSMAN SARIVƏLLİ

SEÇİLMİŞ ƏSƏRLƏRİ

M.F. Axundov adına
Azərbaycan Milli
Kitabxanası

"ŞƏRQ-QƏRB"
BAKİ-2004

*Bu kitab "Osman Sarıvəlli. Hər kim yüz il yaşamasa" (Bakı, Gənclik, 1976)
və "Osman Sarıvəlli. Seçilmiş əsərləri, 2 cildə" (Bakı, Azərnaşr, 1986-87)
nəşrləri əsasında təkrar nəşrə hazırlanmışdır*

Ön sözün müəllifi: **Bəxtiyar Vahabzadə**

Tərtib edəni və redaktoru: **Azər Qurbanov**

894.3611 - dc 21

AZE

Osman Sarıvəlli. Seçilmiş əsərləri. Bakı, "Şərq-Qərb", 2004, 208 səh.

Sovet dövrü Azərbaycan poeziyasının görkəmli nümayəndələrindən olan xalq şairi Osman Sarıvəlli elinə-gününə bağlı, əsrinə, dövrünə bağlı sənətkardır. Onun, kökünün ana torpağın otundan, çiçəyindən, şəriyyətini doğma dilimizin ahəngindən almış poeziyasının öz dadı, öz rəngi var.

Osman Sarıvəllinin bütün yaradıcılığı ədəbin, oxlaqın və mənəvi təmizliyin üzərində qurulmuşdur.

Təqdim olunan bu kitaba gözəl sənət inciləri yaradan şairin lirikasından, müxtəlif illərdə yazdığı şeirlərindən nümunələr daxil edilmişdir. Həssas şair səmimiyyəti, vətənpərvərlik, əməl saflığı, Vətənə sudaqət kimi munis yaradıcılıq keyfiyyətləri kitabdakı əsərlərin mayası və qayəsidir.

ISBN 9952-418-11-3

© "ŞƏRQ-QƏRB", 2004

ÖN SÖZ

*Şirin dilin, şirin ləhcən
Yurdumuzun öz səsidir.
Rübabım çalanda sən
Dindi dağ da, göy çəmən də
Dedi hamı, dedim mən də
Bu Osmanın nəfəsidir
Yurdumuzun öz səsidir!..*

Səməd Vurğun

Xalq şairimiz Osman Sarıvəllinin poeziyasının öz dadı-duzu, öz rəngi və ahəngi var. O.Sarıvəlli şəri kökünü ana torpağımızdan, ətrini bu torpaqda cücərən otlardan, çiçəklərdən, səsini göylərimizdə süzən quşlarımızdan, nəfəsini iqlimimizdən, şəriyyətini isə ana dilimizinbülbul cəhcəhinə bənzər ahəngindən almışdır.

Sazdan pərvazlanan Osman şəri, həmişə ana torpağın nəğməsini oxumuş, xalq üreyinin ən incə tellərinə toxunmuş, onunla həmahəng səslənmişdir. Sadəlik və səmimiyyət Osman şərinin şah damarıdır. Buna görə də o, nədən yazır yazsın, necə yazır, yazsın, hansı vəzndə, hansı formada yazır yazsın, dextli yoxdur, yazdıqlarına bizi inandırır, inandırıldığına görə də həyəcanlandırı bilir.

Sarıvəllinin şerində saxta pafosa, süni deyimlərə rast gəlmək mümkün deyil. Çünki o, həmişə gördüklərini və duyduqlarını yazmış, heç nə uydurmamış, yalnız üreyinin səsinə dinləmişdir. Yaradıcılığının ilk illərində yazdığı "Atamın oğlu", "Qara yurdun tarixi", "Nümayəndə qadın", "Çobanın məktubları", "Mənim ömrüm", "Bənövşə" kimi əsərlər ya avtobiografikdir, yaxud da şairin şəxsi müşahidələrinin məhsuludur.

Şairin sonrakı yaradıcılığına Moskva mühitinin də təsiri çox böyük olmuşdur.

20-30-cu il şəri üçün səciyyəvi olan döyüşkənlik və mübarizliklə yanaşı, Sarıvəlli yaradıcılığında başqa şairlərimizə o qədər də xas olmayan konkretlik və predmetçilik mühüm yer tutur. Hay-küyden uzaq, konkret predmetdən çıxaraq söz demək, Osman yaradıcılığının sonrakı dövrlərində daha da qüvvətləndi və özündən sonra gələn nəsillər üçün ədəbi üsul oldu. Mənim yaşadığım olan ədəbi nəsil, sovet dövrü Azərbaycan şərinin təməl daşını qoyan S.Rüstəm, S.Vurğun, R.Rza, M.Müşfiq kimi qüdrətli sənətkarlardan siyasi

kəskinlik və mübarizlik, O.Sarıvəlli və Ə.Cəmil kimi incə söz sənətkarlarından isə sənətdə konkretliyi və detala varmağı öyrəndilər. Onun gənc ədəbi qüvvələrə qayğı sahəsində xidmətini S.Rüstəm, S.Vurğun, M.İbərhimov, M.Hüseyn və R. Rza dəfələrlə qeyd etmişlər.

1937-ci ildə yazdığı "Bənövşə" şerində şair əvvəllər yaşadığı əzablı, iztirablı günləri ümumi sözlərlə deyil, konkret bədii detallarla təsvir edir və bizi öz təsvirinə inandırır:

*Dumanlı şəhərlər, çənli axşamlar,
Keçəli çadırlar, yeraltı damlar
Olduca məskənim, olduqca yerim,
Yamaqlı şalvarım, yamaqlı çuxam,
Vüqarlı başımı saldı aşağı,
Çıxdı gözlərimə qəlbimin dağı.
Ələmdən, kədərdən qaça bilmədim,
Ciyərim həsrətlə alışdı, yandı.
Könlümü kimsəyə aç bilmədim,
Cırıq paltarından eşqim utandı.*

Detallara fikir verin: "keçəli çadırlar", "yeraltı damlar", "yamaqlı şalvar", "yamaqlı çuxa", "ürək dağının gözə çıxması", məhəbbətinin kimsəyə aç bilməməsinin səbəbkarı "cırıq paltarından eşqinin utanması".

Bu poetik detalları ümumi şəkildə deyilmiş yüzrlərlə söz yığını heç cür əvəz edə bilməz. Bax, budur əsl bədii söz və bu bədii sözəndən doğan bədii təsir! Məhz bu cəhətinə görə biz, o zamanın gəncləri Osman müəllimi sevir və onun sənətindən öyrənirdik.

Yoxsulluğu üzündən sevgilisinə qəlbini aç bilməyən şairin bənövşəyə müraciətdən dediyi aşağıdakı misralar melodiyasız nəğmədir:

*Ey mənim könlümə vəfalı həmdəm,
Yarım Əslı oldu, mən də bir Kərəm.
Gece axtarıram, gündüz gəziyəm,
Sən də sevgilimi ara, bənövşə.*

*Niyə dillənmədin, dilin laldımı,
Ağlı başından sözlüm aldımı?
Söylə ləkədimi, yoxsa xaldımı,
Nədir üzündəki qara, bənövşə.*

Betəliklə, şair adı çiçək olan bənövşənin ləçəyindəki qara xalı dardının əlaməti kimi ümumiləşdirir və bizi sözün qüdrətinə tapındırır.

O.Sarıvəlli poeziyamızda siyasi lirikanın gözəl nümunələrini yaratmışdır. Onun siyasi mövzulu şeirləri belə son dərəcə adi və sadə sözlərlə, lakin böyük ustalıqla yazılmışdır. Məsələn, onun xalq elçisi deputata müraciətlə yazdığı “Mən səni seçdim ki...” şeri demək olar ki, Azərbaycan şerində bu mövzuda yazılmış ən gözəl poeziya nümunəsidir.

İlin sonucu gününə, yeni ilin gəlişinə ədəbiyyatımızda yüzrlərlə şeir həsr olunmuşdur. Lakin “Yeni il şeri” deyəndə həmişə yadıma Sarıvəllinin “Təqvimin son varığı” şeri düşür. Çünki o, yeni ilin gəlişini ümumi, şablon sözlərlə deyil, əsl şair kimi qələmə almışdır. Şair bu mövzunu təqvimin kötüyü üstündə əsən son vərəqlə, yeni köhnə ilin sonuncu günü ilə əlaqələndirib, onu predmetləşdirir:

Ağacdən yarpaqlar endikcə bir-bir
İl də arxasından atır yükünü.
Təqvimin kötüyü üstündə əsir,
Tək qalan son vərəq – ilin son günü.

Bir sözlə, Sarıvəlli poeziyası başdan-başa işıqlı bir poeziyadır. Bu poeziya qayalardan süzülen çeşmələrin suyu kimi dıpduru və yaz günəşi kimi işıqlıdır.

1941-45-ci illər müharibəsi başqa şairlərimiz kimi O.Sarıvəllinin də yaradıcılığında yeni bir səhifə açdı. Bu illərdə onun yazdığı “Qafqazdan Dona doğru”, “Ukraynalı dostlarıma”, “Bir damcı qan”, “Ağ xalathı qız”, “Berlinin darvazası” və s. şeirləri xalqı alman faşizminə qarşı mübarizəyə səfərbər edən vətənpərvərlik nümunələridir. Şairin bu illərdə yazdığı “Bu yer onun yeridir” adlı balaca bir şeri müharibə illərində xalqın keçirdiyi ağır günləri əks etdirən gözəl bir tablodur. Bu şeirdə əri cəbhədə döyüşən cavan bir gəlinin yeni ili qarşılaması təsvir olunur. Gəlin ərinin cəbhədən dönəcəyinə inanır, ona görə də yeni il gecəsi qırmızı paltar geyinir və qonaqları bu paltarda qarşılayır. Stol arxasında hər kəs öz yerini tutur. Lakin gəlin “Heç kəs burda oturmasın, bu yer onun yeridir” deyər başda bir stul boş saxlayır. Şeir bu sözlərlə bitir:

Tamada öz nitqinin lap sonunda müxtəssər:
– Badələri qaldırın, bu andan yeni ildir.
Hamı durdu ayağa, qaldırıldı badələr,
Cəbhədəki əsgərin sağlığına içildi.

Süzüb şəkli, gəlinin tutuldu qaş-qabağı,
Gözlərinə apardı üzü güllü yaylığı.

Sonra da qonaqların qəlbi sınmasın deyər
Düşüncələr içində yaxınlaşdı süfrəyə.
Titrədi dodaqları... eşitmədik səsinə
Sahibsiz piyaləyə vurdu piyaləsini.

Bələliklə, qüdrətli şair müharibə illərində ana və bacılarımızın yaşadığı iztirablı günlərin, onların sədaqət və səbrinin lövhəsini 30 sətirlik bir şeirdə çəkmişdir. Ümumiyyətlə, Sarıvəlli şerini sözlərlə çəkilmiş lövhə adlandırmaq olar.

Müharibə illərində şair Cənubi Azərbaycanda olmuş, xalqın ağır güzəranını öz gözləri ilə görmüş, “Körpə quzu”, “Şair və bağban”, “Panamalı dilənçi”, “Dəvə karvanı”, “A dostlar” kimi şeirlərində öz doğma Vətəninə qərrib olan, ana dilinə həsrət qalan bacı və qardaşlarımızın halına ağrıyan bir ürəyin feryadı səslənir:

Mələmə, a körpə, mələmə, yetər,
Ağırdır bu ahlər, bu iniltilər.
Mələmə, ay quzum, mələmə təkçə.
Canuma od düşür sən mələdikcə.

Bu misralara şeirmi, nəğməmi, ürək yanğısını deyək? Bunlar bəstələnmiş nəğmələrdir. Çünki ürək yanğısından doğmuş, hissdən, duyğudan yaranmışdır. Dilmizin incelikləri, imkanları, şirinliyi və məlahəti şairin qəlbində ələ qaynamış ki, bu qaynaqdan bülür çeşmələr, bəstəsiz nəğmələr süzülür.

Sözlərdən nəğmə yaratmaq şairdən böyük ustalıq tələb edir. Bu isə minillik şeir ənənəmizə, xalq ədəbiyyatına, nağıllara, dastanlara, bayatılara, bir sözlə, xalq ruhuna, xalq mənəviyyatına gözəgörünməz tellərlə bağlılığın nəticəsidir. Bütün bunlar isə sevimli sənətkarımızın “Gətir, oğlum, gətir” kimi şeir incisini yaratmaq zirvəsinə çatdırdı. Xalq ruhunun himni olan bu əsər sovet dövrü Azərbaycan şerinin şah əsərlərindəndir.

Şair şəhərdə doğulub böyüyən oğlu Babəki özünün doğulduğu kəndə göndərir. Çünki şair istəyir ki, övladı onun özü kimi kəndi, torpağı və bu torpağın adamlarını, bu adamların mənəvi dünyasını duya bilsin, sevsə bilsin. Şair oğluna müraciətlə deyir:

Mən kənddə doğuldum, sənə şəhərdə,
Sən beşikdə yatdın, mənə şəhərdə.
Yatdın boz otlaqda, boz dovşan kimi
Gözümüz dünyaya açılan kimi,

Mən çomaq götürdüm, sən kağız-qələm,
Çomaq bir aləmdir, qələm bir aləm.

Bundan sonra şair oğluna tövsiyə edir ki, kənddə gördüklərinə biganə qalmasın, saza qulaq assın, aşlıqların danışdığı nağılları, dastanları dinləsin və bilsin ki, bunlar clə-beclə nağıl deyil. Xalq zəkasının meyvəsi olan bu əsərlərdə böyük mənalar və hikmətlər var.

Saz oyun deyildir düşündüyün tək,
Onda “Kərəmi” var, onda “Cəngi” var.
Hər simdə bir əsrin öz ahəngi var.
...O bəzən yüksəlir, bəzən alçalır,
Hər pərdə bir dövrün dərini çəhr.

Şair oğluna tapşırır ki, sən keçmişi bilmədən, gələcəyi bilməzsən. Xalqın mənəvi dünyasına enmədən, xalqı dərk edə bilməzsən:

En, uçan alçalar, enən ucalar,
En, yerin təkində xəzinələr var.
Demə köhnə sözün mənası nədir?
Hər söz, anlayana bir qərinədir.
Hər fikir mülkündə zərrin tac yatır,
Hər meyvə tumunda bir ağac yatır.
...Hər kiçik böcəyin adı var, quzum,
Hər meyvənin ayrı adı var, quzum.
Ana təbiəti duyub dərinədən,
Bu qoca dünyanın sirrini öyrən.
Üfqlər al geyse şəfəqlər olvan,
Yaxşı bax, seçə bil rəngi boyadan.
Harda qırov durur, harda şəhər durur,
Göyün qurşağında neçə zəhər durur.
Nə zaman qar yağır, nə zaman dolu,
Nə zaman sel qopur, uçurur yolu.
Aşıqlar nə zaman aşıb-daşırlar,
Yarpaqlar nə zaman pıçıldaşırlar.

Şair övladına ana təbiətin dilini öyrədir, onu həyata hazırlayır. Bəli, təbiəti, onun sirlərini, ana torpağı, iqlimi bilmədən, bu təbiətdə, bu torpaq üstündə yaşayan adamların ruhuna, qəlbinə necə yol tapmaq olar? Osman Sarıvəlli bu gözəl şəri ilə oğlunun simasında yetişən gənc nəslə, eyni zamanda hamımıza

mənsub olduğumuz torpağı, bu torpağın üstündə yaşayan xalqı, bu xalqın tarixini, folklorunu, adət-ənənəsini, musiqisini sevməyi tapşırır. Çünki bu torpağı və bu torpağın üstündə yaşayan xalqı, onun min-minillik tarixini bilmədən, sevmədən sabah lazım gələrsə, onun uğrunda ölümə getməyə də hazır olmaıq. Beləliklə, bu şeir yalnız gəncliyə müraciət deyil, bütün xalqa, xalqın ziyalisindən tutmuş adi fəhləsinə qədər hamıya, eyni zamanda, bütün insanlığa müraciətdir. Çünki:

Oğul, könlüm kimi uçmaq istəsən,
Əvvəl yaxşı bağlan bu topağa sən, --

deyir. Şərin sonunda şair oğluna şəhərə dönəndə, görün, kənddən nələri gətirməyi tapşırır:

Bir gün bu yerlərə dönüb gəlirəkən,
Topla xumar gözlü bənövşələrdən,
Bir az gecikdinmi, nanə, üzərrik,
Özəkli baldırqan, çiçəkli yemlik,
Keşniş, keklikotu, çobanəppəyi,
Lalə, xoruzgülü, qaymaq çiçəyi,
Qulançar, quzqulaq, tərə, göbələk,
Albalı, qarağat, moruq, çiylək,
Bunlar şirin nemət, şirin diləkdir,
Sevməyən sevməsin, mənə gərəkdir.
...Qara qoç, boz qoyun, göy tərpol quzu,
Ağ ceyran dırnağı, maral buynuzu,
Qırqovul quyruğu, tovuz lələyi,
Bir aslan pəncəsi, bir şir biləyi.
...Ötürmə bunları, quzum, sən gətir,
Bilməz bu neməti hər yetən, gətir.

Çox qeribədir ki, o zaman bu əsər tənqiddə məruz qaldı. Bu tənqidlər şərin fəlsəfi qayəsini və məramını qəsdən eybəcərləşdirmək məqsədini güdürdü. Buna görədir ki, böyük şairimiz S.Vurğun O.Sarıvəlliyyə həsr etdiyi şərində “kosmopolit iş başında səni dandı, mənə dandı” -- deyirdi.

Xalq mənəviyyatının aynası olan “Gətir, oğlum, gətir” əsəri əslində fəlsəfi lirikanın əsl nümunəsidir. Ona görə ki, şair ana torpağımızın nemətləri olan otların, çiçəklərin, gözəllik təmsali olan heyvanların və quşların adını sadalayarkən, bunların müstəqim mənasını deyil, mənəvi gözəllik mənasını nəzərdə tutur və bütün bunlardan sonra əsəri bu sözlərlə bitirir:

Ana yurdumuzun neyi var gətir,
Məhəbbət, sədaqət, etibar gətir.

Əsərdən çıxan nəticə bu üç sözün üzərində ümumiləşir. Şair insanları ana yurdumuza məhəbbətə, xalqımıza sədaqətə, etibara çağırır.

Hörmətli şairimizin bütün yaradıcılığı ədəbin, əxlaqın və mənəvi təmizliyin üzərində qurulmuşdur. Gözəl sənət inciləri yaradan Osman müəllim özü əvvəlcə bir insan, bir şəxsiyyət kimi bu ədəb-əxlaq normalarını özünə həyat qayəsi seçdiyindən ki, onun bütün yaradıcılığı da bu normaların tərənnümünə həsr olunmuşdur.

Bəxtiyar Vahabzadə

Məhəbbət

ƏSİRGƏMƏZDİM

Bir yol titrəmədi, bir yol əsmədi.
Bu günə, sabaha baxdı inamla,
Eldən ümidini bir an kəsmədi.

Dünyada faydalı, dəyərli nə var,
Toplamaq istədim yeri düşəndə.
Səadət üçün mən öz xalqımın,
Öyrənmək istədim düşmənimdən də.

Qalan illərimi bilmək istədim,
Dedim o neçə qış, o neçə yazdır?
Qaytarmaq istədim sənə borcumu,
Baxıram, bir ömür nə qədər azdır.

Tayın, bərabərin yoxdur, ey Vətən!
Neçə ölkə gözdüm, neçə el gözdüm.
Yüz ömrüm olsaydı verər büsbütün,
Səndən bir günümü əsirgəməzdim.

MƏHƏBBƏT

Uzun qərinələr keçir dalbadal,
Dəyişir təbiət, dəyişir xəyal.
Dayaz bir göl olur dənizlər bəzən,
Meşələr quruyur, bitir yenidən.
Qocalır dünyanın torpağı, daşı,
Qar kimi ağarır insanın başı.
Bu cahan mülkündə, cahan bağında,
Bu qoca dünyanın gen qucağında
Bəzən matəm olur, bəzən toy-düyün,
Təqvimdən bir varaq cırılır hər gün.
Ey dost, sözlərimi unutma ki sən,
Gedir dəqiqələr ömürdən-gündən.
Könül kitabını tez ara, axtar,
Bir gör ölməyəcək sənə nəyin var?
Söylə, nə vermişən şərə, sənətə,
Nə qoyub gedirsən, bəşəriyyətə?..

Dolanır həftələr, dolanır aylar,
Uçur xanimanlar, uçur saraylar,
Dağlır taxti-tac, gedir ehtişam,
Çaylar məcrasını dəyişir tamam.
Dalğalar sahili döyür əsəbi,
Coşur insanların kini, qəzəbi.
Qapılar təciklə qopur hasardan,
Zalım padşahlar asılır dardan.
Pəhlə zəncirləri biləklər açır,
Taxtı, səltənəti şah qoyur, qaçır...
Keçir qoşun kimi sənələr bir-bir,
Aləmdə nə varsa hər şey dəyişir.
Dəyişir səmtini Ay, Günəş, ulduz...
Bir şey dəyişməyir, dünyada yalnız

Sizi düşündürən o sirr, o hikmət,
O böyük həqiqət, o böyük qüvvət.
Nə malım, nə mülküm, nə dövlətimdir.
O mənim xalqıma məhəbbətimdir!..

Təbriz, dekabr, 1941

EL GÜCÜ – SEL GÜCÜ

Baxıram sahilədən daşlı dölşlərə
Yayılb əlləri belli adamlar.
El gücü – sel gücü demiş, atalar,
Bu müdrik məsələdə böyük mona var...

Ötən bir anı da xeyli zamandır
Dolanın hər ayın, keçən hər ilin.
Kiçik bir damlası olmaq da xoşdur
Bu güclü axının, bu güclü selin.

Körpə yasəmənin eşdim dibini,
Vurdum alağını, otunu biçdim.
Əkdiiyim küknarı suladım bu gün,
Elə bil yanırdım, özüm su içdim.

Pöhrələr, şitillər indi körpədir,
Fidanlar on qarış deyil hələlik.
Sabah boy atacaq, görəcəksiniz
Xəzər sahilində yaşıl meşəlik...

Yayları buraya qızlar, oğlanlar
Hər yandan sel kimi töküləcəkdir.
Qumluqda qaralıb gümrah cavanlar,
Sərin kölgəlikdə dincələəcəkdir.

Sevib oxşayacaq gənclik eşqini,
Sahili bürüyən güllər-çiçəklər.
Qumsalı gülüstan edən kəsləri,
Nəsillər hörmətlə yad edəcəklər.

1976

KİÇİK BİR ARZU

Keçən günlərimi unutmamışam,
Gəlir uşaqlığım yadıma bəzən;
Çıraqlar sənəndə, qaralanda şam,
Yorğun dovşan kimi boz otluqda mən
Aydınlıq gecələr şirin yatdığım,
Ölsəm də yadımdan çıxmayacaqdır.
Kürün kənarında, qarmaq atdığım
Xəyal məskənimdən, demə, uzaqdır,
Çinarlar könlümü aldı əzəldən,
Görmək istəyirəm o yerləri mən!

Yadımdan çıxarmı dumanlı dağlar –
Mənim o dağlarda min oylağım var.
Ulduzlar gözünü birdən yumanda
Yalnız dolaşmışam çəndə, dumanda...
Sıldırım qayalar, dərin quzeylər,
Düşündə qar yatan sərin quzeylər.
Əlvan çəmənlilər, yaşıl otlaqlar,
Sevdiyim Ağcaqlar, Dəlibulaqlar¹.
Könlümü kəməndə saldı əzəldən,
Görmək istəyirəm o yerləri mən.
Dağların başına qaranlıq çökür,
Şimşəklər parlayır, buludlar tökür...
Dumanlar alçalır yollara sarı,
Qaranlıqda qərrib yolçular azır,
Döyür ildırımlar qoca dağları,
Şimşəklər qızıldan yazılar yazır...
Dolu səpildikcə yerə qar kimi...
Otlar xışıldayıf qumaşlar kimi...

Məni o yerlərdə bəslədi anam,
Odur xəyalımda hər səhər, axşam.

Keçir yurdumuzun sərin yaylağı,
Mənə könül verdi Ələyaz dağı.
Gözüm zirvəsində qaldı əzəldən,
Görmək istəyirəm o yerləri mən...

1938

BU YERLƏR

Yaxın sirdaş kimi, əziz dost kimi,
Qolunu boynuma saldı bu yerlər.
Mənim bu nigilim vardı əzəldən,
Oxşayıb könlümü aldı bu yerlər!

Göylərə uçsam da bağliyam yənə
Əziz doğma yurda, doğma Vətənə...
Min eldə min nemət dadmışam, mənə –
Şəkərdi bu yerlər, baldı bu yerlər!

Aşıq eldən alır öz nəfəsini
Gəldim eşitməyə elin səsini;
Könlümün dil açan kəməncəsini,
Zərif əllərilə çaldı bu yerlər!

Obanın, oymağın sordum yaşını,
Dağlar təzim edib əydi başını.
O dəm alim kimi çatıb qaşını,
Dərin xəyalata daldı bu yerlər!

Vidadi xanlardan görmədi kərəm,
Vaqifə dağ çəkdi burda min sənəm.
Öldü qoç Koroğlu, öldü xan Kərəm
Sinəsi kədərli qaldı bu yerlər!

Kim minir Qazağın dilboz atını,
Götürür toyların şal xalatını...
Şeirin, sənətin mükafatını,
Hər zaman hər yanda aldı bu yerlər.

Qazax, 5 yanvar, 1938

¹ Bulaq adlarıdır

MƏN QAZAĞA GƏLMİŞƏM

Vaxt olub ki, bu yerləri dolanıb
Bir ov üçün min sorağa gəlmişəm.
Düşüb arxasından, başı alovlu
Boz arandan, göy yaylağa gəlmişəm.

Nə çəkmədim hələ cavan yaşımda?
Oda düşdüm min bir sevda başımda,
Xatirəm var torpağında, daşında,
Mənə tanış bir oylağa gəlmişəm.

Yer üzündə min bir cənnət olsa da,
Bağ-bağçası mələklərlə dolsa da,
Tayı yoxdur bu yerlərin dünyada –
Cənnət kimi bir torpağa gəlmişəm.

Günəş doğdu, parçalandı çən, duman,
Güldü bizim üzümüdə dağ, aran...
Əziz gündür - hər yan çalan, çağırən,
Şən büsata, xoş növrəyə gəlmişəm.

İllər keçir, ömür yarı, gün yarı;
Necə atım etibarı, ilqarı?
Bayram günü sizin kimi dostları
Görmək üçün mən Qazağa gəlmişəm.

Qazax, 1948

O MƏNİM HƏR ZAMAN ÜRƏYİMDƏDİR

Sarıvəlli kondi ilk yuvam olmuş,
Gözümü dünyaya orda açmışam.
Yenice çırpınan qanadlarımla,
Budaqdan-budağa gəzib, uçmuşam.

Sonra qanadlarım bərkidi bir az,
Dumanlı dağların belindən aşdım.
Dünyanın sirrini öyrənim deyə,
İqlimdən-iqlimə gəzdim, dolaşdım...

Kür suyu şirindir, bunu bir də mən
Özgə bulaqlardan içəndə bildim...
Gəzdirdim zaman da uzaq elləri,
Özümü kəndimin içində bildim.

Hanı uşaqlığım, hanı gəncliyim?
Niyə görünməyir, indi hardadır?
Onları kəndimdə qoyub gəlmişəm –
Axtarın, yəqin ki, oraldadır...

Babəkər dağının ətəklərində
Mən biçin də biçdim, əkin də əkdim,
Harada oldumsa unutmadım, yox,
Adını adımla yanaşı çəkdim.

Durub təmtəraqlı ad axtarmadım,
Onun əziz adı öz adım oldu.
Azadlıq – deyəndə xalqın qüdrəti
Mənim qolum oldu, qanadım oldu.

Mən az görməmişəm payızda, yazda
Elin nişanını, elin toyunu,
Tutsun gözlərimi əgər untsam
Onun çörəyini, onun suyunu.

Kəndimiz bilsin ki, şair oğlunun
Nəğmələr gülşəni çiçək-çiçəkdir!
Adını dünyaya tanıtmayınca
Köçüb bu dünyadan getməyəcəkdir.

1966

BİNAM ÖZ BABAMIN YURDUNA DÜŞDÜ

I

Əbədi yanmayır yanan hər ocaq –
Bir zaman parlayan, bir zaman sönür.
Qədim kaşanələr, böyük saraylar
Yıxılır, dağılır, torpağa dönür...

Biri: "Möhkəm yapış – deyir – bu gündən!..."
Digəri söyləir: "Bu dünya puçdur".
Uçdu yadırgar Qurban kişinin,
Elə bil başıma dünyalar uçdu...

Ah-fəğan etməyin mənası yoxdur.
Gördün ki, bir evi "uçurur fələk".
Bina bünövrədən çökürsə əgər
Onu sona qədər uçurmaq gərək!

Uçurmaq çətindir, ancaq nə etmək?
Özəldən belədir "hökmü həyatın..."
Düşdükcə boz daşlar qalın divardan,
Uçdu varqları min xatirətin...

Divar söküldükcə qopdu, töküldü
Köhnə bir kitabın səhifələri –
Gözümün önündən keçdi ömrümün
Qayğılı, qayğısız dəqiqələri...

II

Qazdıqca qazırıq, dərin kalafa
Yamanca qorxudur məni doğrusu.
Bu, köhnə dam yeri, samanlıq yeri,
O da – samanlıqda arpa quyusu...

– Baban varlı olub, şair, görünür, –
Cavanlar söz atıb gülüşür hərdən –
Quyu həm dərinidir, həm də çox enli,
Daş-qaş əskik olmaz heç belə yerdən.

– Ehtiyatla eşin – deyirəm – bəlkə,
Qızıl gizlədibdir vaxtilə qoca!
– Yox, yox, qızıl nədir, rəhmətlik baban,
Quyuda arpa da qoymayıb azca...

– Yer dəmyə, xış qırıq, öküzlər arıq,
Qoca yaz sürəndə, payız sürməyib.
Uşaq çox, məhsul az, kim bilir bəlkə,
O quyu ömründə arpa görməyib...

– Xəzinələr qoyub yerin altında
Siz Topal¹ Əhmədi elə bilməyin...
Deyirəm – Bu daxma yerinə, oğlum,
İndi siz qürurla baxıb gülməyin!

Bizim babaların məskəni olmuş
Yağışda, yağmurda, boranda, qarda.
Neçə-neçə uzun ömür-gün keçib
Kalafası qalmış bu daxmalarda!..

Böyük bir şəhərdə ağ otaqları
İndi özüm üçün etsəm də məskən,
Həman bu torpaqda, həman bu yerdə
Bu qara daxmada doğulmuşam mən!..

Atamın qaşları çatılmış o gün.
Titrəmiş dodağı, gözünün altı.
Deyib ki, – işə bax, biri də oldu,
Beşin beş dərdi var, altının altı.

Deyirlər ki, nənəm asıb nənəmi
Çardağın his basmış dirəklərindən
Mənə bir çit köynək tikə bilməyib
Köksünü ötürmüş anam dərdindən...

Dilim söz tutsaydı deyərdim o vaxt
"Yaşamaq çətindir, nəhaq doğuldum!
Abdulla kişinin ağırdır yükü,
Bir yük də yenidən ona mən oldum..."

¹ Şairin uzaq babalarından birinin adıdır.

Uzun karvanını çəkib fəsillər
Gah qarlı, gah güllü dağdan aşdılar –
Neçə gün, neçə ay öpüb üzümdən,
Uşaqlıq çağından uzaqlaşdılar.

Sonra tay-tuşumdan geri qalmadım
Nə bir əyləncədə, nə bir oyunda.
Əlim çomaq tutdu...Köməyim dəydi,
Muzdur qardaşlara malda, qoyunda...

Dövlətli qonşunun gümrah, qayğısız
Ömrü dağlı keçdi, aranlı keçdi.
Mənimsə uşaqlıq günlərim ağır,
Cavanlıq illərim boranlı keçdi...

Dövlətim tək birçə kasıblıq oldu.
Deyirdim, “İlahi qismətim bumu?”
Gözüm bir qapıda qaldı, heyif ki,
Heç görə bilmədim servi boylumu.

Özünü yandırır yoxsulun odu –
Kim çatır hayına – yandım, deməklə?
Var-dövlət ölkələr fəth edən zaman
Gəl ürək fəth elə tək-bir ürəklə!..

Dayanıb üstündə bu samanlığın,
Heykələ döndüyüm yadıma düşdü.
Gecələr yağımnda yanıb sübhədək,
Şam kimi söndüyüm yadıma düşdü...

Nə dağlar çəkibdir mənə dağ yolu!
Yaşadım cibim boş, ürəyim dolu,
Qəlbim fırtınalı, başım alovlu
Başına döndüyüm, yadıma düşdü...

İndi gülürsünüz, gülməyə nə var,
Bu yüngül zarafat olsa da bəsdir!
Bir ölüb gedənə, bir də keçmişə
Ağlamaq lazımdır, gülmək əbəsdir!

Çox ucuz qiymətə alıb satarlar,
Doğma beşiyimi mən ucuz tutsam,
Ömrümü unutmuş olardım, əgər
O qara daxmanı bir gün unutsam.

Mən son nəvəsiyəm Qurban kişinin,
Qürurla çəkirəm hər vaxt bu adı.
Hər dəfə çox “təəssüf” edirəm, lakin
Qızıllı, gümüşlü babam olmadı...

Bəzən tutulmadı sapdı yağılar –
Pullu balıq kimi əldən sürüşdü...
Harda fürsət tapdı ötürmədi heç –
Qızılla, gümüşlə irolə düşdü...

Yox, yox! Düz demədim təəssüf niyə?
Niyə qibtə etdim mən o yadlara!
Vəzifə, ixtiyar, ehtikar üçün
Bizimlə “həmməslək” olan qurdlara?!

III

Ev uçdu, ümidim uçmadı ancaq
Lay-lay söküldü sə uca daş-divar:
Əyilib sinəmə düşəndə başım,
Başıma toplaşdı dostlar, tanışlar.

Deyən düz demişdir - yaxşılıq itməz! –
Bir gün itən qızıl tapılacaqdır!
Ürək-dirək vermək heç az iş deyil,
Adama dar gündə böyük dayaqdır.

Gəlib daş daşıyan, ağac daşıyan,
Boz əhəng tozunu udan da oldu.
Evin xım yerini qazıb kürəklə,
Torpağını çölə atan da oldu.

Qiyməti böyükdür, bilirəm, özüm,
Dosta sədaqətin, yara ilqarın:

Mən də zəhmətini az çəkməmişəm
Bizə kömək edən o qohumların.

Minnetli çörəyi yemək çətindir.
Ölsəm də yemərəm onu acından!
Burda gördüyünüz ağacın, daşın
Özüm yapışmışam ağır ucundan...

Mən bu sadə evi tikdiyim zaman
Duydum ürəyimdə qürur, ehtişam.
Çünki bu binanın möhkəm özlünü –
Bünövrə daşını özüm qoymuşam.

Bir də ona görə belə şadam ki,
Heç xilaf çıxmadım könlüm deyənə,
Gəzdimse dünyanın dördə birini
Öz doğma yurduma qayıtdım yenə.

Haman bu torpaqda mənim ölimlə
Uzun qərinələr, illər görüşdü –
Kimsənin yurdunu məskən etmədim –
Binam öz babamın yurduna düşdü...

Sarıvəlli kəndi, avqust, 1964

ARXALANDIĞIM

Elin səadəti olubdur müdam,
Gündə neçə dəfə mənim andığım.
Yox, xırda təpələr deyil, hər zaman,
Arxalı dağlardır arxalandığım.

1977

EL SOVQATI, EL PAYI

Bizə gələnlər vardı
Çalışdıq vurhavur...
Qonağa hörmət etmək,
Qədimdən borcumuzdur.

Deyirəm, dostlar, bunlar
Gəlib öz kəndimizdən.
Yaxşı iştahla yeyin,
Xahiş edirəm sizdən.

Bunların həm ətrinə,
Həm dadına baxın bir.
Kəndimin hər məhsulu
Hər meyvəsi şirindir.
Oylağımdır o yerin
Həm aranı, həm dağı.
Mənim üçün özizdir,
Hər bir qarış torpağı.

Bunları çox sevdiyim
Qara torpaq bitirib.
Bağında, bağçasında
Qohum-qardaş yetirib.

Dostlar, gedəcəksiniz
Anlamışam bunu mən.
Sizin yolunuz keçir
Bizim kəndin içindən.
Mənim dilimdən deyin,
Elimizin əməyi
Daha məhsuldar olsun!
Mənim dilimdən deyin,
Bizi heç unutmayan
Qohum-qardaş sağ olsun.

1981

ŞƏNLİK MAHNISI

Ömür kitabının ağı qaralı,
Yazılı, yazısız varqları var.
Baxdım bir-birinə heç oxşamayıb,
Eyni bir kitabda olsa da onlar.

Gün var ki, heç yada salmağa dəymoz,
Gün var ki, ağ günə çıxarır bizi.
Gün var ki, günlərin düşür önünə,
Bir qızıl sabaha aparır bizi.

Belə gün hər kəsə qismət olmayır,
Kürəmiz çox da ki dolanır dönür.
Bayram yaz gününə düşəndə, həmin
O günün özü də bayrama dönür.

Ucalır zirvəsi qarlı dağlar tək,
Qəlbimdə əzəmət, vüqar, chtişam. –
Qanım ona görə belə coşur ki,
Bağlarda yasəmən ətri duymuşam.

Keçən il küsdürdüm, şeir yazmadım,
Bu il mən baharla barışam gərək!
Yaşıl sahil boyu uzanıb gedən,
Uzun cərgələrə qarışam gərək!

Bir köhnə dostumdan uzaqlaşırıam,
O mənə çox sevir, ata bilməyir, –
Qocalıq arxamca sürünür, lakin
Yüyürür-yıxılır, çata bilməyir.

Əlləri bayraqlı, döşləri güllü,
Gümrah cavanlara çatmasam olmaz!
Öz dostluq nəğməmi, şənlik mahnımı
Xalqın gur səsinə qatmasam olmaz!..

GƏTİR OĞLUM, GƏTİR!

(Balaca Babəkə)

I

Düşündüyüm zaman otağında tək,
Mənə hey baxırsan gülümsəyərək
Bilmədim, ey körpəm, mənası nədir? –
O şeytan gözlərin gözlərimdədir.
İstərem şəfqətlə hər səhər, axşam.
Əsmər saçlarını sevəm, oxşayam.
Tumbul əllərini əlimə almaq,
Baxıb gözlərinə xəyala dalmaq.
Şirin olmazdımı şair atana?!
Quş kimi üstümə qanadlansana!
Öpmək istəyirəm yanaqlarından,
Titrək dodaqlarım lakin hər zaman,
Soyuq bir kağıza toxunub dönür,
Sevinc ümidlərim gözümde sönür...

Evə dönən zaman qaşqabaqlı mən,
Fərohlə üstümə atılıb həmon
Köksümə qonardın... Qədim vardımı?
Qollarım boynuma dolanardımı?
Soruşdum, dinmədin, mənə söylə, sən,
Bəlkə bu əksindir, özün deyilsən?..

II

Mən kənddə doğuldum, sənə şəhərdə,
Sən beşikdə yatdın mənə yəhərdə.
Yatım boz otlaqda boz dovşan kimi...
Gözümüz dünyaya açılan kimi
Mən çomaq götürdüm, sən kağız, qələm,
Çomaq bir aləmdir, qələm bir aləm...

Dolandı sənələr, dolandı aylar
 Gah dondu, gah coşdu, bulandı çaylar.
 Zaman hökm elədi... Bir qərib axşam,
 Yolun məskənimə düşdü nəgahən.
 Səni oğul kimi o yerdə mənsiz
 Bəğrına basdımı ana kəndimiz?
 Xoşuna gəldimi Kürün kənarı?
 Gördünmü, gördünmü göy çinarları?
 Mahnı deyə-deyə mənimtək, hər gün
 Üstünə çıxdınmı Qızıl körpünün?
 Oradan Xramı süzdünmü məğrur?
 Dəli burulğanlar vurhay burulur,
 Odur hey dolanır bayaqdan bəri.
 Girdəblər içində saman çöpləri...
 Onları seyr edib düşündükcə sən,
 Batıb burulğana itir gözündən...
 Həyatın da belə girdəbləri var.
 Qərq olur üzməyi bacarmayanlar!..

III

Demə uzaqdasan, qaçdın gözümdən,
 Hər zaman kəndimin içindəyəm mən.
 Görürəm, səfalı bir yaz axşamı,
 Çinarın dibinə yığışır hamı.
 Oğlanlar gümrəhdir, qızlar təzə-tər,
 Bayram paltarını geyib gəlinlər –
 Bu saz məclisindən olanlar halı –
 Kəndin ağsaqqalı, qarasaqqalı
 Oraya toplanıb... Sən də bu axşam,
 Orda uşaqların arasındasan.
 Məclis maraqlıdır... nə səmir, nə səs...
 Oturub maraqla dinləyir hər kəs.
 Ortada vüqarla aşiq gəzişir,
 Danışır arabir, deyir arabir.
 Bir qoca yerindən səslənir bu an:

– Aşiq, bir nağıl de, səsinə qurban!
 Hərni vəcdə gəlir... Bu məsləhəti
 Bəyonib dəyişir aşiq söhbəti;
 Bir dastan başlayır coşqun həvəslə,
 Mən yerdə xal vurur yanıqlı səslə.
 Aşiq ürəkləri simə bağlayır,
 Pərdələr gah gülür, gah da ağlayır.
 Tellərə dəydikcə yanıqlı mizrab,
 Sənələr köz olur; ürəklər kabab.
 Aşiq sədəflərdə büküdükcə simi,
 Məclis dalğalanır bir dəniz kimi...
 Yayıdıcə nəğməni çöllərə rüzgar,
 Xəyal aləminə uçuş xeyallar...
 Qaranlıq qarışır... gözündə bəzən,
 Şəhri səhnələr yaranır birdən;
 Bax odur, qullara qatırlar səni,
 Zəncilər yurdunda satırlar səni...
 ...Qürbətdə hər kəsdən əzizdir ana –
 Qaçmaq istəyirsən doğma yurduna.
 Biri qollarından tutub sürüyür...
 Birdən yamacları yanğın bürüyür –
 Alovlar dilini uzadır sənə,
 Qaçırsan... dalından yetişir yenə.
 Mələk nazil olur bu anda göydən,
 Gərib qanadını yerlərə həməni.
 Sənə bir əfsunlu tilsim yetirir...
 Dənizlər kükrəyib odu keçirir.
 Lakin, əjdər olur suda hər yosun
 Səni əjdahalar istəyir udsun,
 İldırım qılıncın qınından çıxır,
 Göylər guruldayır, şimşəklər çaxır.
 Gözlərində alov, başında duman
 Yolun bir meşəyə düşür nəgahən...
 Tökülür üstünə qaplan, pələng, şir,
 Ağaca çıxırsan... ağacda didir
 Meşə yapalağı, meşə bayquşu,

Yetir harayına tez humayquşu.
 Gəlir dar günündə köməyin, gəlir,
 Səni şəhərinə alıb yüksəlir.
 Quzum! Nağılları dinlədikcə sən
 Söylə, sıxıldımı bu səhnələrdən?
 Xeyir, laqeydsən görürəm bir az,
 Sənə ucuz gəlir bu söhbət, bu saz.
 Çəkilib durursan gülümseyərək...
 Saz oyun deyildir, düşündüyüntək!..
 Onda "Kərəmi" var, onda "Cəngi" var,
 Hər simdə bir əsrin öz ahəngi var.
 Titrəyən hər ağ sim, çınlayan hər səs,
 Hər şirin zəngülə, hər şirin nəfəs
 Bizə yadigardır əcdadımızdan.
 Ellərin qəlbindən qopduğu zaman
 O bəzən yüksəlir, bəzən alçalır,
 Hər pərdə bir dövrün dərini çalır...
 Xalqın əzəməti, fikri, xəyalı,
 Onun hissi, zövqü, ağı, kamalı
 Sanma bir qılıncda, bir hünərdədir,
 Onlar bu sazlarda, bu sözlərdədir!..
 Bu günün qolbinə girmək istəsən,
 Durduğun pillədən hələ bir az en.
 En! Uçan alçalar, enən uclar,
 En! Yerin tərkində xəzinələr var.
 Demə, "köhnə sözün mənası nədir?"
 Hər söz, anlayana bir qərinədir!..
 Bir günün hökmündən yararır min il,
 Bir kiçik qətrədən törəyir bir fil.
 Hər fikir mülkündə zərrin tac yatır,
 Hər meyvə tumunda bir ağac yatır.
 Hər kiçik bayatı xalqın səsidir,
 Kamal dünyasının xəzinəsidir.
 Nağıllar dərinidir, bir ümman kimi;
 Xəyal göylərində uç torlan kimi!
 "Boş ofsanələr" də həqiqət axtar!
 Sən axtar, çəkinmə axtaran tapar!..

IV

Durma, qonaq kimi doğma elində;
 Odur, görürsənmi, dağın belində
 Təkcə bir ağac var – armud ağacı.
 Onun yarpağıdır başımın tacı.
 Onu mən basdırdım öz ollorimlə –
 Suvardım, bitirdim əməllərimlə.
 Onunla yanaşı bir şitil basdır,
 Qoyma gələnlə, get bu il basdır
 Günbəgün boy atıb göylərə uzun,
 Onlar bizim kimi yanaşı dursun..

V

Hər kiçik böcəyin adı var, quzum,
 Hər meyvənin ayrı dadı var, quzum.
 Ana təbiəti duyub dərinədən,
 Bu qoca dünyanın sirrini öyrən.
 Üfüqlər al geysə, şofəqlər əlvan,
 Yaxşı bax, seçə bil rəngi boyadan...
 Harda qırov durur, harda şəhər durur
 Göyün qurşağında neçə zəhər durur?..
 Nə zaman qar yağır, nə zaman dolu?
 Nə zaman sel qopur, uçurur yolu?
 Aşıqlar nə zaman aşırıb-daşırlar?
 Nə zaman yarpaqlar pıçıldaşırlar!..

VI

Bahar gəccələri enib sahilə,
 Uçan ləpələrin səsinə dinlə!
 Gümüş dalgələrdə Ay baxan zaman
 Düşün, gör nə deyir çay, axan zaman?
 Onun da dili var, quzum, danışdır!
 O çayda hər damla mənə tanışdır;
 Hər zərrə dünyanı dövr edib, inan,

Gəlib milyon dəfə keçmiş yanımdan.
Bəlkə o sahili məskən edərkən,
Mən dəfə içmişəm hər damlanı mən...
Dəli dalgaların belindən aşdım,
Üzən gəmilərə üzüb yanaşdım.
Qanadım çaylardan aldı hünəri,
Ah, duya bilsəydim bu hikmətləri!..

VII

Kəndin kənarında səhər çağları,
Məni bir anlığa andınmı, bəri.
Girib arasına yaşıl otların?..
Odur, görürsənmi ağ buludların
Beyaz yanağında qara xal süzür,
Xal deyil, vüqarlı bir qartal süzür.
Qəlbin qoy həsədlə etməsin qübar,
Qartaldan yüksəkdə uçanlar da var:
Onlar öz ilhamım, öz xəyalımdır –
Bu mənim Günəşlə ilk vüsalımdır!
Qızum, könlüm kimi uçmaq istəsən,
Əzəl yaxşı bağlan bu torpağa sən!..

VIII

Bunlar xatirədir... Qızarırdı dan...
Yarıb naxırları, qonşu naxırdan.
Hayqıra-hayqıra dırmaşıb dağa,
Torpağı başına sovuran buğa.
Həmpillli bir kəllə üz-üzə gəldi
Tez buynuz-buynuzu, diz-dizə gəldi
Elə bil, yerindən oynadı hər yan
Yerlərdən od qopdu, göylərdən duman.
Bulandı gözləri gur bulaqların
Əkildi şum kimi, düşü dağların.
Getdikcə təpəlin buynuzu qızdı –
Qızdı qara kəlin buynuzu, qızdı,
Bir kəllə endirdi, çəkmədi bir an

Buğa yuvarlandı boz qayalardan.
Qızum, bu misaldır, başa düş məni,
Döyüşə girməmiş yoxla kolləni!!!

IX

Mən də o yerləri gözdüm bir zaman,
Mən xatirəm vardır uşaqlığımdan.
Elə sən kimi uşaq idik biz,
Gəlin köçürürdü bir gün kəndimiz.
Qəlbi döyünürdü bütün elatın...
Sindi yalmanına cavanlar atın;
Buraxıb cilovu, nə qədər ki, var,
Quş kimi yanaşı uçşurdular.
Lakin alınmışdı toyun nəməri,
Bizim qonşu kənddən azacıq bəri
Tozanaq gəlirdi, xeyir, yəqin bil.
O bir atlı idi, tozanaq deyil:
Gümüş qantargalı, gümüş yəhərli,
Yalmanı köpüklü, sarğısı tərli.
Boynunda kələğay, döşündə nəmə, r
Cıdır meydanında süzən bir kəhər
İnan ki, çıxmamış hələ yadımdan.
Oğul, bu yerlərdə döndüyün zaman
Şərəfli ad qoyub elində, qayıt,
O dəli köhlənin belində qayıt!
Qəlbin təbiətə uyarsa, gətir, –
Gətir, çox sevdiyim nə varsa, gətir!
Mən, gətir, söylədim, bəlkə heç bu gün
Burda nə kənd lazım, nə də köhlən at,
Fəqət öz qəlbində, xalqımız üçün
Faydalı nə varsa, onu sev, yaşat!

X

Günlər keçirmişəm ağlı-qaralı;
Bəzən gülerüzlü, bəzən yaralı.
Yazı qəm çəkmişəm, qışı əziyyət,

Mənə qəsd eləyib bəzən təbiət
 Donmuş əllərimi oda vermədi;
 Kaşanə istədim, o da vermədi.
 Simü-zər dilədim, axça vermədi.
 Gülüstan dilədim, bağça vermədi.
 Mal-dövlət istədim, mənə vermədi.
 Bir nemət istədim, yenə vermədi.
 Birco könül verdi, mənə o yerlər,
 Odur ki, adıma şair deyirlər –
 Şer məclisində sevirilər məni...
 Lakin, nə ad məni, nə hünər məni
 Əsir etmədi... əsir olma heç!
 Sən adı, şöhrəti ayaqlayıb keç!
 Birco könül gətir dönüb gələndə,
 O böyük qəlbinlə fəxr edim mən də!..

XI

Bir gün bu yerlərə dönüb gələrkən,
 Topla, xumar gözlü bənövşələrdən!
 Bir az gecikdinmi, nanə, üzərrik,
 Özəkli baldırğan, çiçəkli yemlik,
 Kişniş, köklükotu, çobanəppəyi,
 Lalə, xoruzgülü, qaymaqçiçəyi,
 Qulançar, quzqulaq, tərə, gübələk,
 Albalı, qarağat, moruq, çiylək,
 Bunlar şirin nemət, şirin diləkdir,
 Sevməyən sevməsin, mənə görəkdir!..

XII

Hər yerin öz gücü, öz qüvvəti var,
 Bir ovuc torpağın min neməti var.
 Qara qoç, boz qoyun, göy təpəl quzu...
 Ağ ceyran dırnağı, maral buynuzu.
 Qırqovul quyruğu, tovuz lələyi,
 Bir aslan pəncəsi, bir şir biləyi,

İti qırğı gözü, tərən qanadı,
 Min bir çiçək adı, min bir gül adı...
 Ötürmə bunları, quzum, sən gətir,
 Bilməz bu neməti hər yetən, gətir!!!

XIII

Kömürdən almaz çək, yarpaqdan ipək,
 Daşdan gövhər çıxart, buluddan şimşək.
 Gətir, ildırımın məğrur səsini,
 Qumru bulaqların zümzüməsini.
 Zəmilərdən, sünbül, bağçalardan bar,
 Dərələrdən vüset, dağlardan vüqar...
 Özünle çiçəkli, güllü yaz gətir,
 Bir aşiq mahnısı, bir də saz gətir!
 Gətir, yollarına müntəzirəm mən!
 Gətir, bu fürsəti vermə əlindən!
 Ana yurdumuzun nəyi var gətir –
 Məhəbbət, sədaqət, etibar gətir!..

Bakı, aprel, 1943

BAKININ İŞIQLARI

Gecə aydın, hava sakit, dəniz də bir quzutək...
 Göyərtədən seyr edirik, yanan üfəqləri biz:
 Üzü pullu ləpələrin, sinəsindən keçərək,
 Dərin bir iz qoyub gedir arxasında gəminiz...

Bəlkə beş-on çıraq yanır hər kəsin mənzilində
 Lakin, onlar çox yaxındır, zərrin çilçıraq kimi.
 Bu birləşən gur işıqlar Xəzərin sahilində,
 Sancılmışdır Abşeronu bir qızıl oraq kimi...

İşığa bax!.. Düşünürəm mən xəyalə dalaraq,
 Kim canını qurban verməz belə yurda, vətənə?!
 Bir ölkənin paytaxtında omək çəkmək, yaşamaq
 İftixardır, səadətdir öz yurdunu sevənə...

Qaranlıqda yaşadığım heç çıxmamış yadımdan,
Zülmətlərdə keçən günüm yenə məni yandırır.
Deyirdilər al Günəşdir yeri işıqlandıran,
İndi yerin al günəşi göyü işıqlandırır.

Köhnə kəndi xatırladım, burda bir anlığa mən
Qara daxma... Qara çıraq... indi qəlbimə dardır.
Bu çıraqban gur şəhərə baxıb dedim ürəkdən:
Bakı əhli olmaq özü bir böyük iftixardır.

Qollarımı gərdəninə istədim sə dolamaq
Heyif, yaşım çox olsa da ona boyum çatmadı.
Bakı uzun qollarını mehribanca açaraq,
Bir istekli ana kimi boynumdan qucaqladı.

Milyon canlı, milyon səslə, milyon çıraqlı Bakı –
Mənim ana torpağımdır, yurdumdur, məskənimdir.
Ürəyim də ona görə iftixarla vurur ki,
O sayrısan işıqların birisi də mənimdir...

Bakı, avqust, 1948

ŞAİRİN ARZULARI¹

(Proloq əvəzinə)

Dəyişir iqlimi insanın əli,
Həyat ildırım tok qaçır irəli,
Bizdə min xariqə yaranır hər an –
Həqiqət tez doğur bezən xəyaldan.

Artıq, soruşmayın – mənim nəyim var –
Qəlbim var, könlüm var, min istəyim var!
Bütün qüvvələrdən güclüdür insan;
Mən də bir dev kimi, azıman kimi

İstədim Xəzərin dodaqlarından,
Yapışb qaldırım bir qazan kimi.
Bu geniş düzlərə əndərəm onu,
Çöllər çiçəklənə, mən dəyəm onu...
Belədir, belədir bu günün hökmü,
Budur məftun edən şair könlümü.

Zaman atlı kimi qaçır çaparaq,
Gərək ayaqlaşaq zamanla biz də...
Bir böyük şərəfdir alıb daşımaq,
Bu qızıl günləri öz çiyinizdə.

Uçarmı olmasa quşun qanadı?
Qoy batsın xəyalsız şairin adı!
Ətər çırpınmasa, yaşayar çətin,
Xəyaldır qanadı şerin, sənətin...

Məni danlamasın yenə hər yetən...
Varsın, bəyənəsin sətirlerimi.
Burnundan uzağı görə bilməyən,
Sənət meydanına girə bilərmə?

Hissini, könlünü, düşüncəsini
Kim verə bilmirsə bizim vətənə –
Atsın qələmini, kəssin səsinə,
Kimin ağır gəlsə başı qəlbinə!

Görünür gözüme – qızardıqca dan –
Böyük gələcəyi əziz ölkəmin.
Sənətkar, el deyə, yazdığı zaman,
Topdan artıq olur gücü qələmin!..

Yaxamız qurtardı ahdan, haraydan,
Lakin, unutmayaq bu hökmü yalnız:
Əlimiz tutsa da Günəşdən, Aydan
Yerdən üzülməsin ayaqlarımız!..

¹ Bu poema ilk dəfə "Fantaziya" adı ilə nəşr olunmuşdur.

YENİ QATARLAR

Gözel uşaqlarım tutmuş əlimdən,
Artıq, ata kimi ağır-ağır mən
Çıxıram ağ mərmər pilləkənləri...
Bu günün ən canlı, ölməz əsəri –
Yeni bir aləmə düşübdür yolum;
Fərəhlə çırpınır qanadım-qolum.
Yeni təntənə var, yeni bəsat var,
Burda ildırım tək süzür qatarlar,
Dağıstı parkına uzanır bu yol,
Sevinirəm buna ürəkdən min yol.

Könlü qocalmasa, qocalmaz insan.
Mən az sevinmədim uşaqlarımdan
Güləndə yamacım, güləndə yalım...
Qanadlı xəyalım, coşqun xəyalım.

Açıq səmalarda qıy vurub uçur,
Vur, ey coşqun könlüm, vulkan kimi vur,
Bu yerdən can alıb coşan eşqimlə,
Uçan buludlara qoşan eşqimlə!

Könlümdə çox şirin dileklərim var...
Uçur şair könlü – uçur qatarlar –
Qızıl güllə kimi qaçır arxama,
Bir şeir başladım kəndə – anama:

Birinci şeir

Qohumlar, qardaşlar, ellər, obalar,
Bir məni dinləyin, sizə sözüm var!
Əziz oğlunuzam, çəkin nazımı,
Sizinlə bağlamış bir ilqar məni!
Düzüm simlərimi, çalın sazımı,
Qoyun, bir dinləsin obalar məni!

Cağlı arabalar, çüylü təkərlər,
Haray çəkən səsi-küylü təkərlər.

Torpağın qəlbində açdıqca yara,
Babamın dərini yazdı yollara...
Hörük, boyunduruq, kaqan və samı
Əcəlsiz öldürdü yazıq atamı...

Əli kömür anam, başı qar anam,
Mənə çörək vermiş ixtiyar anam.
Afərin¹ yaşından otuz il əvvəl,
Dişləri tökülmüş iki taxta vəl
Sürüyüb, çıxardı tozlu xırmana...
Onu mən unutsam ana, ay ana,
Özün demiş kimi – yerim “gor olsun!”
Əlim topal olsun, gözüm kor olsun!
Dolandı xırmanı arıq öküzlər,
Anam da onlarla dolandı, döndü,
Fəqət görünmədi arpadan əsər,
Gözünün tutarsız işığı söndü.
Yandırır-yaxdıqca yayın istisi,
Dəyirman daşı tək fırlandı başı,
Xırmanın tozunda tutuldu səsi,
Axdı önlüyünə isti göz yaşı.
Qabarmış əlləri bulandı qana,
Söylənə-söylənə ağ birçək ana
Söydü iqbalını, söydü bəxtini;
O, taxıl döymədi, döydü bəxtini...

İkinci şeir

Qatarım qaçdıqca üzü yuxarı,
Bürüyür hər yandan bizi dumanlar.
Günəylərdə çəmənlər, quzeylərdə qar
Qoparıb əlimdən alır könlümü.
Çağırır könlümü, çalır könlümü.
Mənə yad deyildir bu mənzərələr...
Açır qollarını dağlar, dərələr
Yolumda, müntəzir bir ana kimi;

¹ Şairin oğlu

Uçan xəyalımı çəkir özünə
Dağın dik zirvəsi, dərənin dibi.
Bir kiçik yarpaq da qoymayı gözüm,
Hər yana baxıram doymayı gözüm –
Zümrüd yamaqların mənzərəsindən,
Köhnə kəndimizin xərəbəsindən,
Çal-çarpaz çəkilmiş dəmir yolları
Uzanır al-yaşıl dağlara sarı.
Heç belə deyildi mən görən zaman,
Çöllərə baxanda sevinir insan:

Elin cah-calalı tutub hər yanı...
Sağmal inəkləri gəlib sağılır,
Qatarım qışqırıb ötən zamanı,
Sürülər, naxırlar qaçıb dağılır.

Çobanlar əlini uzadır mənə:
– Şair, xoş gəlibsən doğma vətənə!..
Xəyalım çırpınıb dağları aşır.
Gözümdə gülşənlər, güllər oynayı...
Elə bil, mizrabım toxunur tara,
Şeir kitabımı verib onlara,
– Çatıb qaşlarımı hər səhər, axşam
Sizi düşünmüşəm, sizə yazmışam;
Hər sözüm bir səhər, bir gələcəkdir...
Ey əziz dostlarım, oxuyun mənə!
Uzun dastanımı dinləyəcəkdir
“Dağlar şairinin” yordu, vətəni,
Ey əziz dostlarım oxuyun mənə!..

Kəndimin içində dayanır qatar.
Qocalar, qarılar, qızlar, oğlanlar
Əziz qonaqlarla görüşüb gedir,
Atılır bəzakli dəmətlər bir-bir.
Şairin açılmış pəncərəsindən,
Elin qüdrətindən, elin səsindən
Yenidən qüvvəyə, cana gəlirəm.
Deyirəm: ay ana, ana gəlirəm;

Dirçəlir dizlərim, cana gəlirəm!
Qoyun, mən deməyim, özünüz deyın –
Bəlkə, düz demədim, dostlar, mən bunu –
Yalvarıram sizə fəqət düz deyın:
Sevməyən olarmı doğma yurdunu?..
Dalbadal axdıqca avtomaşınlar,
Yaşıl xiyabanlar qaçır, uzanır;
Mənim bundan artıq nə diləyim var,
Kəndimin içində fənərlər yanır.
Çəkilib yolların toz ətəyindən,
Geniş yamaqların boz ətəyindən
Gurhagur, qıjhaqj töküldükcə Kür,
Açıq üfüqlərə baxıb düşünür
Böyük bir insanın ağır heykəli,
Onun uzaqlara uzanan əli
Bu yer kürəsini qoşub günəşə.
Gecəsiz dünyaya aparacaqdır,
Onda el gücü var, el gücü-haqqdır!..
Necə sevinməyim, insanam mən də,
Göylərə uçmağa bu gün hazıram.
Doğma kəndimizi yeni görəndə.
Şeirimin sonunda belə yazıram:
Dünyanın ölməyən adamıyam mən!
Yaxamı qurtardım artıq ölümdən,
Dünyanın ölməyən adamıyam mən!..

Qatarım baş alıb el kimi uçar,
Mən yazıb-pozuram yenə vurhavar,
Əsir dodaqlarım, qaçır əllərim...
Düynünlü sözləri açır əllərim,
Əsir dodaqlarım, qaçır əllərim...
Kim bizim sabaha əmin olmasa,
Ona güllünc gələr mənim yazdığım;
Sənətim ölkənin, elin olmasa –
Toplayın, nə varsa yazıb-pozduğum,
Məzarım üstündə od vurun yansın,
Xəyalım odlansın, şerim odlansın!..

BAKI YAYLALARI

İnsanın əliylə dəyişir iqlim,
Doğruldu istəyim, arzum, əməlim.
İlandan, çayandan yaxa qurtaran
Əkinsiz, biçinsiz quru boş şoran,
Minillik yuxudan bir gün oyandı.
Hər il gübrələndi, hər il sulandı,
Ala paltarını geydi çiçəkden.
Şərimə söylədi: – sən də gey, bəzən,
Zərif duyğuların qumaşlarını;
Sıldırım dağların quzey qarını,

Yeter, göz yaşıyla sizə söyləmək,
Var olsun el gücü, var olsun əmək!..
Buludsuz, dumansız odlu yay günü,
Töküb saçlarını, açıb gözünü,
Şəhərin üstündə ucalan Günəş.
Aləmə can verib, can alan Günəş...
Geniş pəncərəli uca evlərin
Vurur yanlarına yel sərin-sərin;
Uzanıb göylərə ala çinarlar,
Salıb kölgəsinə çöldə hər nə var.

Bakını hər yandan bürümüş meşə,
Qərənfil, yasəmən, nərgiz, bənövşə,
Akasya, yasəmən, söyüd ağacı;

Güllər qıpqırmızı, çiçəklər sarı...
Kəsib cığırını, tutub yolları.
Sarmaşığı sarılıb uzun kollara,
Moruqlar qızların gözündən qara...

Ovçular tazılı-tulalı gəlir,
Seçmə dağılmamış qoşalılədən,
Meşənin içində tüstü yüksəlir.
Ağ məxmər yamızı, ala dımaqlı,
İri buynuzları pərli-budaqlı
Maral sürüləri qaçıb dağılır;
Yenə ağacları tüstülər alır...
Qalın qızılcağa soxulur qaban,
Qolunun üstündən töküləndə qan,
Tazılar belinə sıçrayıb minir,
Tüfənglər yenidən açılır bir-bir,
Duyur uzaqlardan bu halı ceyran,
Yanları boz, körpə balalı ceyran...

Yayları istidən, oddan, alovdan
Dağlara qaçmayır ayağı tutan;
Şoranda, qumsalda salındı bağlar,
Qoy həsəd aparsın dumanlı dağlar!..

Sarsılmaz biləklər vurduqca mətin, –
Babamı öldürən boz təbiətin
İnsanlar hakimi olduğu zaman,
Gəldi qapımıza narzan bulağı;
Bakının özündə yaratdı insan
Çiçəkli yaylağı, güllü yaylağı...

Qərribə gəlməsin bu “möcüzələr”,
Gündə min xariqə yaradır insan.
Şəfa tapsın deyə, ağır xəstələr,
Bizə göndərilir Şvetsariyadan.
Bakının göy çəmən yaylaqlarında,
Yaşıl ağacların budaqlarında
Oxuyur qayğısız meşə quşları.
Yuxumun içində gecələr yarı
Sərin yatağıma, gül yatağıma,
Yazı otağıma, iş otağıma
Yayılır ətiri çiçəyin, gülün.
Gəlir pəncərəmdə səsi bülbülün...

Uçurur göylərə xəyalım mənı,
Düşmən çox görməsın könlüm deyənı.
Doğrulur istəyım mən atdıqca boy,
Bizə inanmayan yaşamasın qoy!..

SƏNƏT SARAYI

Özündə qalmayıf halı bir yerın,
İnsan iqlımını dəyişir yerın.
Sərin fantanların başı lılparlı,
Arxası bağçalı, yanı çınarlı...
Bir saray tikilmiş dağın belində
“Sənət sarayı”dır bu evın adı.
Böyük şairlərin doğma elində
Nələr yaranmadı, nələr olmadı?..
Onun top dağıtmaz divarlarında,
Ellərin pozulmaz düz ilqarında
Şanlı vuruşmalar, üsyanlar yatır,
Xalqın yaratdığı dastanlar yatır...
Məğribdən, məşriqdən gələn qonaqlar,
Mühəndis, yazıçı, memar, bəstəkar
Geniş tabloları seyr edib bir-bir,
Sərin otaqları dolanıb gəzir.
Şərqi şah əsəri – böyük əsəri
Dünyanın ən gözəl abidələri
Burda məskən tapıb – cənnət içində.
Qonaqlar diz çökür heyrət içində,
Böyük hikmətinə bizim ölkənin;
Başım buludlara ucalır mənim!..
Budur, qarşımızda bir sənət əri
Yonur ağ mərməri səhərdən bəri,
Düşünür hər zaman, duyur hər zaman,
O, “insan” yaradır bu qayalardan.
Deyir: “İşlədikcə mən yavaş-yavaş,
Bir insan olacaq gördüyün bu daş”.

Möcüzə deyildir, mənəcə gerçəkdir,
Sənətkar cansıza can verəcəkdir!
Rəssam da bir yanda açıb başını,
Qıyır gözlərini, çatır qaşını...
Vurur sinəsində qəlbi müntəzir,
Fırçası əlində yüksəlir, enir;
Qaynar bulaq kimi aşır-daşır o,
“Dünya sərgisinə” hazırlaşır o.
Xiyabanlar uzun, göy bağçalar gen,
Şair olmayan da coşur ürəkdən,
Atır buludlara suyu fantanın,
Fərəhlə çırpınır könlü insanın.
Həyat yeniləşir, yaşadığca biz:
Yorulmaq bilməyir şairlərimiz,

Dayanıb heykələ ağır düşünür,
Ağarıb saçları qara dönübdür.
İstəyir başına buludlar ensin,
Mahir sənətkarın, şair Səmədin –
Yovşana dönübdür qara qaşları
Kəsdirib yanını öz uşaqları,
Sakitcə dururlar nə səmir, nə səs...
Baxırlar əlinə dinməz, söyləməz;
O yeni dönmüşdür bu gün Parisdən,
Gəlib görüşürəm öz dostumla mən.
– Bu gün başa çatır yazdığım dastan...
– Gələrəm, olanda macalım yenə...
– Çırpınıb göylərə yüksəlir, inan,
Uçur uzaqlara xəyalım yenə...
Mən bir hava çalır qəlbinin simi,
Verəqin milləri bir qoşun kimi
Qələmin dalınca səflə uzanır,
Önündə kağızlar alışıb-yanır...
– Yaz, dönüm gözüne, – dedim – durma, yaz!
Qüdrətli sənətkar, əlin var olsun!
Yazdığın hər kəlmə bir ehram kimi.
Bizim dünyamızdan yadigar olsun!!!

MƏN SƏNİ SEÇDİM Kİ...

Mən səni seçdim ki, yoldaş mühəndis,
Gecəli-gündüzlü çalışıb həmə –
Qızıllar yatağı Azərbaycanda,
Yeni dəfinələr kəşf eləyəsən.

Mən səni seçmişəm, əmələ qardaş,
Gözəl paytaxtımız şən olsun deyə.
Çalış, əl qabarın, alın tərnlə,
Möhtəşəm saraylar ucalsın göyə.

Mən səni seçdim ki, su kəmərləri
Çəkəsən dağları yarıb dərindən.
Durna gözü kimi dum-duru, sərin
Çay axsın Bakının küçələrindən.

Mən səni seçdim ki, ölməz bir iş gör,
Bilər qiymətini bizim nəsillər.
Arazın belindən bir körpü çatsan,
Torpaqdan-torpağa istilik keçər...

Mən səni seçdim ki ana kəndimə
Telefon çəkilsin bu illər, hökmən!
Bakıdan birbaşa danışib hərdən,
Xəbər tuta bilim doğma elimdən.

Mən səni seçdim ki, yoldaş aqronom,
Ağaclar yanmasın, güllər solmasın.
Çalış, bərəkətli qırmızı buğda
Elin anbarından əskik olmasın.

Mən səni seçdim ki, dəyişsin iqlim,
Çöllərdə gül bitsin, qanqal bitməsin.
Turac ovlamağa bizim ovçular,
Bir də Abşerondan uzaq getməsin.

Mən səni seçdim ki, bizim elatın
Hər yanı al-yaşıl bağça, bağ olsun,
Geniş meydanlarda yansın fənərlər,
Gecələr kəndimiz çilçıraq olsun!

Mən səni seçəndə, möhtərəm alim,
Yeri də, göyü də süzdüm bir anda,
Yeni yeri seçdim mən bu cahanda...
Sənin də ayağın görürəm, budur,
Torpağın üstündə çox möhkəm durur.
Yer hey dolanmışdır Günün başına,
Demədim, bir anlıq dursun, dayansın,
Sən elə qaldır ki, yer kürəsini
Qoy Ərzin başına Günəş dolansın!..

1948

TƏQVİMİN SON VARAĞI

Ağacdən yarpaqlar endikcə bir-bir,
İl də arxasından atır yükünü.
Təqvimin kötüyü üstündə əsir
Tək qalan son varaq – ilin son günü...
Günlər! Əziz günlər, mənə deyın siz,
Yanımdan nə tezəcə gəlib keçdiniz?
Əgər birinizdən yapışib möhkəm,
Özümlə əbədi saxlaya bilsəm...
Yox, bu mümkün deyil, bir xoş diləkdir,
Ötən gün bir daha dönməyəcəkdir...

İndi xətt çəkilir, yekun vurulur,
Hər kəs öz varını qoyur meydana:
Qızıl qatarlara taylar vurulur –
Yeni qüvvət gəlir Azərbaycana!
Şair, bir işçi tək, bir mühəndis tək
Elin qarşısında hesab ver görək ..

Fəhlələr layları qazdıqca dərin,
Çatır məhvərinə buruqlar yerin...
Lakin bu lövhəni cizmaq istərkən,
Kağıza çatmayır qələmim nədən?..

Zamandır ölçüsü işin, hünərin;
Borcunu verməmiş keçən günlərin.
Gələcək günlərə qədəm basılmaz,
Təqvimin üstünə təqvim asılmaz!

Günlər, əlim çatmır, dağdan aşdınız,
Siz məndən əbədi uzaqlaşdınız.
Bu günün eşqilə yaranır hökmən,
Böyük insan gücü, insan hünəri.
Ehramlar qurardım dəqiqələrdən,
Qaytara bilsəydim ötən günləri...

İlin son günüdür, yaşadığım gün,
İmtahan verirəm sanki bu axşam.
Təqvimdən bir varaq qoparmaq üçün,
Bəlkə beş-on varaq yazıb pozmuşam.
Dostlar, gözləməyin doğan ölkəri,
Mahnılar söyləyin bir yeni səslə.
Qoparıb tək qalan son vərəqləri,
Yeni təqvimləri asın həvəslə!
Gülsün üzünüze açılan səhər –
Yeni il, yeni iş, yeni fikirlər!
Hamı iş başına hər səhər erkən!
Günümüz keçsə də toyda-düyündə,
Elə başlayaq ki, birinci gündən
Peşiman olmayaq sonuncu gündə.

1947

TUT AĞACI

Mən ötüb keçdikcə, yolum hər səhər
Bir tut ağacının dibindən düşür;
O yeni boy atıb qalxır göylərə,
Mənim saçlarıma daha dən düşür...

Uzanır qarşıma əyri bir budaq,
Elə bil, sözü var, kəsir yolumu:
Dinib danışmayır, duyuram ancaq
Yaşıl gördəninə salıb qolumu.

Qışda üryan idi bağçalar, bağlar.
Al-yaşıl geyinib yazda bəzəndi,
İpək qurdu kimi körpə uşaqlar
Yaşıl budaqlara darsıb indi...

Biri lap ağacın kəlləsində tək,
Salxım budaqları əyib tut yeyir,
Həsərlə baxıram... Sinəmdə ürək:
– Uşaqlıq çağını gəl unut! – deyir.

Hər gün boy atıram... Tarix dünyada
Ömrümdən bir an da kəsib atmıyır;
Lakin budaqlara boyum çatsa da
Uşaqlıq çağına əlim çatmayır...

Ancaq bir təsəlli duyuram bəzən.
Bir şirin təskinlik mənə bəllidir;
Uşaq olmasam da dönüb yenidən,
Uşaqlıq günlərim bir təsəllidir:

Mənim unudulmaz bir xatirəm var,
Yazıram, tanışlar oxusun deyər;
Yay yeni girmişdi... Bir gün uşaqlar –
Hamı tut dərməyə getdik meşəyə...

Ağaclar içində, iti qırğıtək.
Hamıdan qabaqda gedirdim özüm.
Salxım söyüdlərin arasında tək
Bir tut ağacına ilişdi gözüm.

Ən şirin neməti bizim torpağın, –
Mənim çox sevdiyim qumral tut budur:
Uca zirvəsinə, hər şah budağın
Nə bir əl yetişir, nə bir quş qonur.

Aldıq dövrəsini bu ağacın biz:
Onun min qanadı, min qolu vardı.
Geniş kölgəsində, inanın ki, siz,
Yayları üç sürü qoyun yatardı

– Tuta kim çıxacaq?.. Şinidimsə mən,
Hamı təbəssümlə üzümə baxdı...
O qədər hündürə çıxdım ki, birdən
Yeri seyr edəndə gözlərim axdı.

Azacıq toxtadım... həmin bu zaman
Bir bölük qız gəlib oraya çıxdı, –
Elə bil ürkəkək bir sürü ceyran,
Məşənin içindən talaya çıxdı.

Ağacda bir uşaq tut dərir təkçə,
İndi ona baxır qızların gözü...
O mənəm, şaxları silkələdikcə,
Bir gümüş rəng aldı otların üzü.

Sonra bir qovsara qayıtıb həməni,
Doldurdum donobir qumral tutları.
Bir xəyalə dönən o günləri mən,
Qoy yazım, yadımdan çıxmasın barı...

Bir topum var idi, bəzəkli ipdən,
Çıxarıb cibimdən tez onu sökdüm,
Hörmə sapanımı bölüb tənbatən
Bəzəkli iplərin ucuna düydüm.

Hədiyyəm hazırdı, onun hər yanı
Sarındı, yoxlandı yenə min kərə;
O şirin nübarı – o qovsarını
Ağacın başından salladım yerə.

Bəli, cavanlığın öz dünyası var,
Bilər eşq oduna düşübsə hər kim...
Yenən qovsaranı bürüdü qızlar,
Əllər uzandıqca mən ipi çəkdim.

Buludlar içində məğrur dayandı
Göylərdən enməyən laçın vüqarım;
Fəqət, göyərçintək bir əl uzandı,
Boşalıb yanıma düşdü qollarım.

Şəfəqli gözlərim qaraldı birdən,
Atdım əllərimi tez budaqlara;
Lakin ipin ucu çıxdı əlimdən
Endi güllə kimi yerə qovsara.

Al–yaşıl geyinmiş tala bəzəndi,
Otlar sırğa taxdı, yarpaqlar tənə,
Qovsara dağıldı, tut səpələndi,
Qızların içinə düşdü gülüşmə...

Ah, kimin əliydi o göyərçin əl?
Kimiydi eşqimi kəməndə saldı?
Bəlkə bir seyr idi o dilbər gözəl,
Qəflətən ağlını başımdan aldı?

İndi siz deməyin – “o sehri unut!”
Onunla parladı eşqimin odu;
Müqəddəs bildiyim o qocaman tut,
Mənim ilk eşqimin şahidi oldu.

Hər quş bir bağçanı bəyəndi–seçdi,
Hər kəs bir cənnəti.. mən o yerləri...
Xeyli ömür keçdi, xeyli gün keçdi
Əlimdən qovsaram çıxandan bəri...

İndi bu yerlərdə yolum hər səhər,
Bir tut ağacının dibindən düşür.
O yeni boy atıb qalxır göylərə,
Mənim saçlarıma daha dən düşür...

HEYKƏL

(Səməd Vurğun)

Bakı... geniş meydan... qızmar yay günü...
Axır alınlardan puçur-puçur tər.
De, kimi görməyə bunlar tələsir,
Kimlərdir buraya axıb gələnlər?

Bağda, dayanmışan elə bil bu an,
Dostlar, tanışlar da öz yanındadır.
Çəkilib qaşların çəkili yaytək,
Yenə xəyal quşu asimandadır.

Ellər görüşünə gəlibdir, ey dost!
Belə əziz günü unutmaq olmaz!
Tərhan qanadlıdır sən ki, təbin
Fürsəti fəvt etmə, qələm götür yaz!

Yenə eyni təmkin, eyni vüqarla
Gəlib söykənirsən bir çinara sən.
Şairə xas olan bir iftixarla,
Deyirsən öz odlu nəğmələrindən.

Heykəl qoyulmayı hər bir öləne,
Olsa da qondarma şöhrəti, adı...
Belə yer, belə bağ, belə gül-çiçək
Çoxuna, əlbəttə, nəşib olmadı.

Göylərə qaldırdın xalqın adını,
Sən onu dünyaya tanıtdın bütün.
Bizim elimiz də qədir biləndir;
Sənin heykəlini qaldırır bu gün.

Sərraf sədəf kəsir zər üzərində –
Onun əli usta, işi təmizdir.
İnsan əməyinin mahir sərrafı
Bizim partiyamız, dövlətimizdir.

Baxıb abidənə özün kənardan,
Mənalı gözlərin görəəm gülür.
Sözləri almazla yonubsa hər kim,
Onun da heykəli tuncdan tökülür.

Ekiz doğulmadın, bilirəm bunu,
Deyəcək sözüm var, bir məni dinlə:
Üz-üzə, göz-gözə dayanıbsınız,
Di buyur tanış ol, özün-özünlə!

Vurur fəvvarələr, çimir söydülər;
Kim qıyar çiçəklər saralsın, solsun.
Özün fəxrimizsən, qoy heykəlin də
Gözəl Bakımıza yaraşıq olsun!

“Köçdüm bu dünyadan” desən düz olmaz
Hər arzun yaşayır, əməlin durur.
Təkcə bu deyildir sən abidən,
Milyon ürəklərdə heykəlin durur!

Günəşə nərdivan qoyan bu ölkəm,
Bu xalqım daha da boy atacaqdır,
Sənət abidəsi, – söz xəzinəni
Nəsildən-nəsilə yaşadacaqdır!

18 iyul, 1961

Bu dünya durduqca duracaqsınız

VƏTƏN EŞQİNƏ

Ay eller, bir məni dinləyin bari,
Endirin dağlardan tez ilxıları!
Hanı göy qulanlar, kəhərlər hanı?
Hanı qantarğalar, yəhərlər hanı?

Düşməni ayaq basır doğma vətənə;
Tez tutun, hardadır göy səmənd atım!
Qoyun qollarımı çırmağıb yenə
Dəli ürgələrə bir kəmənd atım.

Durmayın, atları tez yəhərləyin!
Bizə müntəzirdir cəbhələr yəqin.
Çiyində bayrağı günəşdən uca,
Gedirəm, atlanın, sürün dalmca!

Kim deyir "şeyrən indi kar aşmaz"?
Kim deyir "şairə silah yaraşmaz"?
Bizim məskənimiz edilsə soruq,
Bilin cəbhələrdə görmüşik sənə.

Şərəfidir at minmək, qılınc bağlamaq
Azadlıq eşqinə, vətən eşqinə!..
Çiyində bayrağı günəşdən uca,
Gedirəm, atlanın, sürün dalmca!

İyun 1941

BU DÜNYA DURDUQCA DURACAQSINIZ

Sən, ey buludların bağrını yaran,
Tutqun üfüqlərdə qan tək qızaran,
Zülmətlər içində açılan səhər!

Sən, ey səngərləri sıçrayıb keçən,
Süngünün, qılıncın sıx meşəsindən
Düşmənin üstünə sıçrayan kəhər!

Sən, ey səməndimin yarı, yoldaşı,
Döyüş meydanında sədəfli qaşı,
Sənəmin qanilə bəzənən yəhər!

Sən, ey başdan-başa alışıb yanan,
Yərbəyer məhv olan, təslim olmayan
Ağır bombalarla dağılan şəhər!

Sən, ey od içindən çıxıb müzəffər,
Volqa sahilindən Berlinə qədər,
Qırmızı bayrağı daşıyan əsgər!

Bu qızıl xətlərlə yazıram sizi,
Hərəniz tarixdən bir yarpaqsınız –
Bu dünya durduqca duracaqsınız!..

1945

ŞAİRİN HƏDİYYƏSİ

Bizim ev hazırlıq aparır bu gün,
Bir işlə məşğuldur ailə bütün.
Evin ortasında bir qutu durur,
Onun dövrəsində dolanır məğrur.
Alında əzəmət, vüqar, ehtişam
Evin ağsaqqalı – məhriban babam.
Odur yığıb qoyan, səhərdən bəri
Cəbhəyə gedəcək hədiyyələri.

– Ordu dayağıdır, – deyir, – ölkənin,
 Bayram yaxınlaşdı, əlli tərpinin!
 Ehtiyat lazımdır bizə hər zaman.
 Soyuq günlər gəlir yenə qabaqdan
 əsgərlərə indidən gerek
 Yaxşı qış paltarı tikib göndərək.
 Üzünü nənəmə tutur ixtiyar:
 – A qarı, ləngimə, gətir, nəyin var!
 Nənəm yağ gətirir, anam bal qoyur,
 Bacım işləməli bir dəsmal qoyur;
 Atam qovurma et, qardaşım şərab,
 Yengəm də bir yaylıq, iki cüt corab.
 Bir tabağa yığıb xalam Gülsabah
 Gətirir qatlama, qutab, paxlava.
 – Layiqsiz olsa da, göndərək, paydı...
 Barı, sağ-salamat gedib çıxaydı.
 Gələn hədiyyələr bir-bir yoxlanırdı,
 Qoyulur qutuya ağzı mıxlanırdı.
 Diqqətlə üzümə boylanıb hamı,
 Elə bil dedi ki, hədiyyən hanı?
 Sanki bir od qopdu mənim sinəmdən...
 Ox kimi yerimdən atılıb həməni,
 Dolabın içini tökdüm, axtardım,
 Nazik bir kitabça tapıb çıxardım.
 Onu, yelkən kimi, tez açaraq mən,
 Dedim ki, mənim də, budur hədiyyəm...
 Bu ciyər qanımdır, alın tərimdir,
 Öz ürək sözumdür, öz əsərimdir
 Əlvan bir dəmətdir, ömrüm uzun
 Könül bağçasından dərmişəm bunu.
 Şərimlə cəbhəyə gedəcək canım,
 Ucuz tutulmasın bu ərmağanım!
 Şeir – ölkəmizin məğrur səsidir,
 Şairin ən böyük hədiyyəsidir!..

Bakı, aprel 1942

BAHAR ÇİÇƏKLƏRİ

Bahardır... gün deyir, yer nəfəs alır,
 Ötür həzin-həzin meşədə quşlar.
 Gözlerim bir səmtə dikilib qalır,
 Düşür xəyalıma dalğın baxışlar...

Deyirəm, görəsən, əziz dilbərim
 Hardadır, necədir, məni anırmı?
 Üstümə nur səpən parlaq ölkərim
 Başımın üstündə yenə yanırmı?

Qaydadır, dost-dosta, tanış-tanışa
 Ərmağan göndərər bayram günləri;
 Mənim də üreyim dönməmiş daşa,
 Bir an unutmadım, səni, ay pəri!

Ancaq, burda tanklar, maşınlar, toplar,
 Bol mermi yığını, patron qalağı...
 Dilbərim, özün də... de, burda nə var,
 Sənə nə göndərim bayram qabağı?..

Budur, səngərimin önündə erkən
 Bahar çiçəkləri gözünü açmış,
 Lakin mərmilərin ağır zəhmindən
 Onların gül rəngi bir azca qalmış...

Gözəl! Sən nə küs, nə inci məndən,
 Neyləyim, münasib bildiyim budur
 Yazmasam da özün hiss edəcəksən:
 Bunlar ətirdən çox, barıt qoxuyur.

Layiq bilməsəm də, həvəslə dərdim,
 Küsmə, göz bəbəyim, küsmə amandır!..
 Qoyub məktubuma sənə göndərdim,
 Qəbul et, cəbhədən bir ərmağandır...

Vətənim al geyir indi sərbəşər,
 Göy şamlar bürüyür sahili yenə...

Bəzənib çıxacaq qızlar, gəlinlər
Sevimli Xəzərin axşam seyrinə.

Ürəklər şad, xürrəm üzlər gülər, şən
Əl-ələ, qol-qola gəzəndə hamı.
İpək donlarını tezəcə gey, bəzən,
Sən də sahile çıx bayram axşamı.

Nə edim, bir ildə üç ay yaz olur,
Mümkünmü üç saat səni unutmaq?..
Heyif, çiçəklərin ömrü az olur,
Sənə çatanacan bəlkə solacaq.

Ah, bilsən necə xoş gələrdi mənə,
Bir müjdə olsaydı bunlar vüsala...
Barı, bu gülləri asıb köksünə,
Əziz bayram günü məni xatırla!

Kim desə – yaraşmır bunlar, ay pəri;
Utanma, sıxılma, iftixarla sən.
De, solğun olsa da, bu çiçəkləri
Nişanlım göndərüb mənə cəbhədən...

Bakı, 1945

ALA ÇINAR

(Yaralı şairin dəftərcəsindən)

Ala çinar! Şeir yazdım sinəmə,
Xatirimdən silinməmiş o yenə...
Görən indi o yazılar qalırımı?
Oxuyanlar məni yada salırmı?

Ala çinar! Duyan varmı de səni?
Kim yazları məskən edir kölgəni?
De, yanına şən diləklə kim gəlir?
Kim kölgəndə şeir yazıb dincəlir?

Ala çinar! Yazıq anam – baxtı kəm
Bilirdi ki, mən sən ilə həmdəmə...
İndi hər gün qara salıb başına,
Axşam-səhər dolanırmı başına?!

Ala çinar! Bir niskilim var mənim,
Yeddi yerdən yara aldı bədənim,
Min keçiddə ölüm kəsdi yolumu,
Döyüşlərdə itirdim bir qolumu,
Mən ölsəm də alınacaq qisasım, –
Təki sən bir budağın sınmasın!..

Ala çinar! Qanın vardır qanımda,
Üzüm ağdır, utanmaram yanında...
Heç demədim, əyri yollar haqadır, –
Əyilmə ki, mənim başım ucadır!..

Ala çinar! Heç demədim dağ-dərə,
Hara gəldi, sinə gərdim səngərə...
Qoy mərmilər dik başımı əyməsin,
Mənə dəysin, yarpağına dəyməsin!

Ala çinar! Xəbər vermə anama,
Mən ölürəm...sən ah çəkib ağlama!
Yenə bezən tovuz kimi sərbəsər,
Sən bəzənsən, gəlin-qızlar bəzənər...

1945

SÜNBÜL VƏ AT NALI

(Bir asqarın dilindən)

Biçinçi qardaşım, elə biç ki, sən
Bir sünbül düşməsin yerə əlindən!
Dəmirçi! Nal qayır sən də vurhavur,
Atım cəbhələrdə qalmasın yalın.
Bilin, vuruşlarda mənası çoxdur
İndi hər sünbülün, hər at nalının!

Bakı, iyul 1941

AĞ XƏLƏTLİ QIZ

Gözüm pəncərədən baxır uzağa.
Görürəm hər tərəf bürünmüş ağa –
Yamaclar incə tül, zərif bir gümüş...
Mənim çarpayım da ağa bürünmüş.
Boz evin içi ağ, həyəti ağdır,
Sevdiyim qızın da xələti ağdır.

O mənim bir müddət qeydimə qaldı,
Əlim şəfa tapdı, qolum sağaldı...
Lakin qovr eyliyə birçə “yaram” var,
Mənə o “yararı” burda vurdular...
Güllələr, mərmilər edəndə tüğyan,
Sinəmdən dəymədi, deydi qolumdan.
Lakin, bir ox atıb, ağ xələtli qız,
Sinəmdən o vurdu, o vurdu yalnız...

Nə qədər gizlətdim məhəbbətimi,
Dolandı başıma pərvanə kimi.
Yaramı diqqətlə açır, bağlayır,
Mən tutqun oldummu, o da ağlayır.
Azca üzöldümmü, o da üzülür,
Güldümmü, onun da gözləri gülür...
Bir səhər gətirib süd verir mənə,
İçmirəm. Qaşlarım çatılmış yenə...
İsladıb alınma tez kətan qoyur,
Nə kətan, yolumda hətta can qoyur...
– Ağrın azalırımı?

– Yox, azalmayır.

Ölürəm, qeydimə kimə qalmayır...
Qızın xəncər kimi çatılır qaşı,
Axır yanağına isti göz yaşı.
– Qoy həkim çağırın.

– Yox, yox, istəməz,

Dərdimi onsuz da bilmədi heç kəs!..
Gördüm o tutuldu, qara bulut tək,

Dedim ceyran qıza, gülümsəyərək:
– Gəder ağrılarım, ey gözəl, inan,
Narın əllərini sinəmə qoysan...

Bakı, yanvar, 1943.

BU YER ONUN YERİDİR

İpək, şal donlarını açıb tökdü önünə
O, geyinmək istədi, lakin düşündü yenə:
– Mən hansını geyinim... qaramı, qırmızımı?..
Gəlir xəyli düşündü, geyindi qırmızını.

Axşam güllü, çiçəkli qonaqlar töküldülər...
Tanışlar mehribanca danışdılar, güldülər,
Yer verildi hər gələn əziz yara-yoldaşa,
Doldu bəzəkli otaq qonaqla başdan-başa.

Mən görürdüm, ortada birçə boş yer qalmışdı.
Hamı onun sahibi?.. Bu dərd məni almışdı.
O qonağı düşündüm, ürəyim dincəlmədi:
Hamı gəldi yetişdi, bəs o niyə gəlmədi?
Bəlkə aranı kəsən uca zirvəli dağdır?
Bəlkə indi o yoxdur... Bəlkə indi o sağdır?..
Niyə isti çörəyi soyudu, buza döndü?
Niyə qızın gözləri sönən ulduza döndü?..

Süzüb şekli, gəlinin tutuldu qaşqabağı
Gözlərinə apardı üzü güllü yaylığı,
Sanki bizə deyirdi dodaqaltı arabir:
“Kimse burda oturmasın, bu yer onun yeridir”.
Tez mən dedim ürəyimdə, hələ deyilməmiş tost:
“Yerin məlum, əziz qardaş, yerin məlum, əziz dost!..”

Hamı durdu ayağa, qaldırıldı bədələr,
Cəbhədəki esgərin sağlığına içildi.
Süzüb şekli, gəlinin tutuldu qaşqabağı,
Gözlərinə apardı üzü güllü yaylığı.

Sonra da qonaqların qəlbi sınmasın deyə
Düşüncələr içində yaxınlaşdı süfrəyə:
Titrədi dodaqları... eşitmədik səsini,
Sahibsiz piyaləyə vurdu piyaləsini...

Bakı, yanvar, 1943

BU ALƏMDƏ NƏ ÇATMAYIR?

Sakit bir gecədir, səssiz-səmirsiz.
Silinmiş aynası göyün tərtemiz.
Torpaqdan çökülmüş odlar, alovlar,
Nə tufəng səsi var, nə top səsi var...
Dirçəlir təbiət, canlanır həyat,
Dincəlir yorulmuş qoca kainat...

Kürrələr dövr edir yenə nizamla,
Ay yeri seyr edir bir ehtişamla.
Yenə məşəlini yandırır Ülkər,
Yerlər o yerlərdir, göylər o göylər!..

Aləm öz yerində qaim olsa da
Bir şey çatışmayır yenə dünyada.
Siz deyın, aləmdə çatmayan nədir,
Neçin göyün qəlbi şanə-şanədir?
Bəlkə bu hikmətin bir mənası var?!
Göydə səf-səf oldu Karvanqıranlar
Odur, Yeddi qardaş verdi baş-başa,
Tərəzi ulduzlar dayandı qoşa.
Müştəri, Zöhəli tez andı gəldi,
Zöhrə öz yerinə dolandı gəldi.
Bircə o gəlmədi, o gəlmədi, ah...
Görən harda söndü Ülkərim, eyvahl!..

Mənim dağdan böyük bir kədərım var,
Nəmli gözlərimdə dondu intizar –
Yel vurdu, gül qopdu öz budağından

Könlümün sarayı uçdu tağından.
Müşküllər düzəldi, o düzəlmədi,
İstəkli bir dostum getdi, gəlmədi...

Kürrələr dövr edir yenə nizamla,
Ay yeri seyr edir bir ehtişamla.
Yenə məşəlini yandırır Ülkər,
Yerlər o yerlərdir, göylər o göylər!..

Bakı, 22 yanvar, 1943

GÖZÜNÜZ AYDIN

Gərgin qaşlarını çatanda zaman,
Bir xəbər yayıldı şəhərə, kəndə...
Sənin əziz oğlun, o ciyərparan
Alıb silahını yola düşəndə
Polad qollarını boynuna saldı,
Nəmli gözlərində dünya qaraldı...

Öpüb əllərindən, düşəndə yola,
Qəlbin də, könlün də getdi onunla...
Xəyallar içində hər saat, hər gün
Onu xatırladı, onu düşündün.
İndi, əziz ana, mehriban ana!
Bu ellər yenidən gəldi cahana.
Silindi göylərdən qara buludlar,
Gözün aydın olsun, bir şad xəbər var!..

Ey uzaq yolları gözləyən gəlin!
Yenicə çıxmışdı xınadan əlin.
Güllü bağçamızı boranlar aldı,
Sənin toy paltarın boğçada qaldı...
Zəfər bayramını etməmiş vətən,
Bir dəfə geyinib bəzənmədin sən.
Narın əllərinə xına qoy indı,

Səadət senindir... dünya sənindir!..
Bu gündən açılışın bağlı boğçalar.
Gözləriniz aydın, bir şad xəbər var!..

Sən ey çiçək dərən, dəstə bağlayan,
Bağçada gah gülən, gah da ağlayan,
Arabir eyvana çəkilib yalnız –
Baxıb bir şəkilə qəmgin olan qız!
Duyuram, qəlbində dərdin var sən,
O kədər – cavabsız eşqindir, yəqin.
Yolunu gözlədin xeyli zamandır,
İncimə, amandır, küsmə, amandır!
Bir daha getmə sən fikrə, xəyala,
Az qaldı, az qaldı şirin vüsala...
Bağcanız güləcək, gözlərin aydın!
Nişanlın gələcək, gözlərin aydın!

Xalqın silahını, qılıncı – qını
Müqəddəs daşdıq vicdanımızla;
Sular söndürməyən qorxunc yanğını
Əzmlə söndürdük öz qanımızla.
Asdı bayrağını göylərə zəfər,
Silindi buludlar, açıldı hər yan...
Bir düha, bir qılınc, bir də bu ellər
Çıxardı bəşəri qan dəryasından.
Gözündə qalmadı xalqın diləyi –
Dayandı qan seli, səmum küləyi.
Söndü cəhənnəmin alovu, söndü,
Dünyamız yenə də cənnətə döndü...

Qumaş paltarını geyindi dağlar,
Töküldü sinəmə sır-sır bulaqlar...
Ay ellər, göylərə uçanda xəyal
Saz hanı, tar hanı, ney, qaval hanı?
Çal, dönüm gözünə, aşiq, sən də çal!
Qoy səsin bürüsün bütün cahanı!
Ellər bu yangından çıxdı hünərlə,

Böyük qalibiyyət, böyük zəfərlə
Qayıdır cəbhədən dostlar, tanışlar,
Gözləriniz aydın, bir şad xəbər var!

May, 1945

DEYİRLƏR

Deyirlər: hökmü var dövrün, zamanın,
Anın da hökmü var xeyirdə-şərdə.
Daim döyünse də qəlbi insanın,
Dincəlir bu ani döyüntülərdə.

Deyirlər: qovğadan çıxmış bir aslan
Baxıb sinəsinin axan tərinə,
Ağac kölgəsinə uzanıb, bir an
Başını söykədi biləklərinə.

Deyirlər: bir darda el qohrəmanı,
– Eli qurtaracaq öz əlim, – dedi.
Əzib yeddi başlı bir əjdəhanı,
– Haqqım var azacıq dincəlim, – dedi.

Deyirlər: otuz il bir münəccimin
Yuxusuz gözləri səmada qaldı.
Elə ki, hökmünə inandı yəqin,
O gecə bir şirin yuxuya daldı.

Deyirlər: bir düha oddan-alovdan
Əzmlə çıxardı bəşəriyyəti.
Dünyanı nurlarda gördüyü zaman,
Unutdu çəkdiyi min əziyyəti.

Deyirlər: göylərdən çox məğrur gəlir
Ov alıb dönəndə şahin şikardan.
Böyük sərkərdələr belə dincəlir
Müzəffər çıxanda vuruşmalardan...

Bakı, noyabr, 1945

Ən geniş aləm

ƏN GENİŞ ALƏM

– Altmış il nədir, sən yüz demişdin –
Bir dostum söz atıb, toxundu yenə...
Dedim ki, nə zaman doğulduğumu
Kim görüb, kim bilir söyləsin mənə!

Qardaş, eləcə də məchuldur o gün –
Harada “əlvida” edəcəyəm mən –
Nə zaman gözümlü çəkib dünyadan
Başqa bir aləmə gedəcəyəm mən?..

Bu sözlər qərribə gəldi dostuma
– “Başqa bir aləmə...” deyib, o güldü.
Sanki bu gülüşlə qarşımda mənim
Üfqlər qızardı, al dan söküldü...

Bircə aləmi var qələm öhlünün –
Vaxtilə bir səyyah belə demişdir: –
“Gəzdiyim, gördüyüm min bir dünyadan
Şeriyot aləmi daha genişdir...”

O geniş aləmin qapısı dardır –
Açmaq üçün gerek hünərin olsun!
Mən hünər dedikdə – əsər deyirəm –
Qapı açan bilən əsərin olsun!..

O zaman əbədi yadigar qalar
Yazan qələmin də, yazı masan da.
Yox, əgər sənətin clin deyilsə,
Yaşasan da olar, yaşamasan da...

Bakı, 1965

ÖZ BULAĞIMDIR

Aran qışlağımdır, dağ yaylağımdır,
Al-yaşıl yamaclar şən oylağımdır.
Nə yağış suyudur, nə qar suyudur,
Sinəmdə çağlayan öz bulağımdır.

1944

SİLAH

Kef edənlər olsa da...
Çoxdur amanlar, ahlər...
Cürbəcürdür silahlar.
Bəxtim yaxşı gətirdi
Mənim nə bir sultanım,
Nə də bir şahım oldu.
Məna gəzdim sözlərdə,
Məna verdim sözlərə,
Bəlkə günahım oldu?
Sözlü qafiyələrim,
Qafiyəli sözlərim
Mənim silahım oldu.

1983

TANINARSAN

Sənətkara sima gerek, –
O yaranır qanla, tərle.
Qalibiyyət qazanılır
Bir əməklo, bir hünərlə.

Varındırsa bunlar əgər,
Möyus olma, demək varsan.
Min adamın arasında
Seçilərsən, tanınarsan!

1976

İŞIQ SAÇIR

Şeir firavanlıq, gümrahlıq sevir
Nə faciə istər, nə də folakət.
Qolom düşmənidir qaranlıqların
Yanır, işiq saçır zülmətə sənət.

1977

ÖZÜNƏ BƏSDİR

Ləyaqətin varsa taparlar səni,
Şan-şöhrət dalınca qaçmaq əbəddir.
Şairlikdən böyük dünyada nə var,
Öz adın, öz sanın özünə bəsdir.

1976

İZLƏRİ SİLİNMƏSİN

Oylağında izim var,
Hələ bir müddət qalar.
İstədim, indi orda
Yoxluğum bilinməsin,
İzlərim silinməsin!

Evimizə apar, dost
Bu kiçik kitabçanı.
Kəndimizdən şerimin
Ayağı kəsilməsin,
İzləri silinməsin!

1981

BU KİTABIN FƏSİLLƏRİ

Uzun müddət çalışdım,
Yüz fəsilli bir kitab
Üzərində işlədim.

Ağlı, qaralı gündə
Gah güldüm öz ömrümə,
Gah ağladım, inlədim.

Hələlik yazdıqlarım
Onun birçə fəslidir –
Qeyd olunubdur hər gün.

Doxsan doqquz fəslini
Aparıram özümle,
Vaxtsız ölonlər üçün.

Bilirəm, soracaqlar
Orda yatanlar məndən,
– Qonşu, tez ol, danış, din!

Biz tez köçdük, barı sən
Bizdən sonra dünyada
Nə gördün, nə eşitdin?

1981

BİR XEYRİ VARMI?

Bir tanış varaqladı
Mənim yazdıqlarımı.
Dedi: – Barı bunların
Bizə bir xeyri varmı?

– Qanana xeyirlidir,
Faydalıdır həqiqət.
Geniş qanadlı olur
Qüdrətli şeir, sənət.

Heç kəs doğulmamışdır
Yerdə sürünmək üçün.
Mən şeri yazmayıram
Gözə görünmək üçün.

Mənim bu yazdıqlarım
Sərraf olsa bilərdi.
Yarı insan eşqidir,
Yarı da insan dərdi

1981

ÖZÜMƏ YETİKDİR

İnsanın könlündə məhdud deyildir
Mənəli ömür-gün, şirin, xoş niyyət,
Təəssüf, hər zaman qismət olmayır
Uzun həyat yolu, ağ gün, səadət.

Özünün varını əsirgəmədi,
Bir mələk bəxş etdi təbiət mənə.
Fərəhlə, sevincə nail olumuşam
Ürəyim sevənə, könlüm deyənə.

Neçəsini özüm yola salmışam,
Köçübdür dünyadan neçə tay-tuşum.
Qocalıq mənim də tutub yaxamdan –
Özümdə deyildir heç əqlim, huşum.

Nigaran deyiləm, lakin sabahdan,
Gözlə ailəm var – oğlum, qızım var.
Sarsılmaz qalamdır arxamda mənim,
Mənəvi qüdrətim, gücümdür onlar.

Xalqımla yaşadım mənən hər zaman.
Müdam qəlbimdədir yaxşı insanlar.
Xoşa gələn varsa yazdıqlarımdan,
Çox güman məni də sevənlər olar.

DİLİN VAR ƏGƏR

Buludlar silinib, gülür təbiət...
Yazın oğlan çağ... iki-üç nəfər
Dəniz kənarında, sərin kölgədə
Yanaşı əyləşib söhbət edirlər:
– Təsədüf etdikcə çox qaşqabaqlı,
Qat-qarışıq dillə deyindir uzun.

Düzünü deyim ki, qana bilmirəm
Nə demək istəyir sənin bu dostun? –
Dostunu müdafiə etmək istədi,
Yuxarı qaldırıb azca əlini:
– Siz heç qınamayın mənim dostumu, –
Bu yazıq bilməyir ana dilini...
Dostum soruşur ki, səbəbi nədir
“Ana dilim” – deyir indi hər yetən.
– Bəs necə? Min nemət dadıbsınız siz,
Deyin, şirin nə var ana dilindən?
– Bilirəm, şirindir, lakin sualın
Bildiyiniz qədər deyildir asan.
– Deyin, yer üzündə həyat olarmı?
Əgər bir-birini qanmasa insan?
Dil dostluq, qardaşlıq xəzinəsidir,
Xoşbəxtdir öyrənib çoxlu dil bilən.
Qara torpağa da layiq deyildir
Öz ana dilini bilməyib ölən...
– Xaricdə qalmışdır çox uzun müddət
Şair, bu dostumu bağışlayın siz.
Mənə də qərribə suallar verir;
Öyrətmək lazımdır bunu şübhəsiz...
O bəzən məni də narahat edir,
Bunun son sualı, şair, belədir:
Öz dili, qanunu yoxdursa xalqın,
Dilsiz bir ölkədə dövlət olarmı?
Hökumət işini idarə edən
Elə ləyaqətli dilimiz varmı?
– Bəli, əlbəttə, var! Get, tarixə bax!
Xalqım var, ölkəm var, elim var mənim.
Dövlət işlərini idarə edən,
Çox güclü qüdrətli dilim var mənim!
Bax indi, anladım, dilin var əgər,
Bil ki, varın da var, sərvətin də var.
– Lakin biz deyirik, – dilin var əgər
Bil ki şe’rin də var, sənətin də var!..

OXUYUN MƏNİ

Ey ana torpağım, ey ana yurdum!
Sənin qucağında ayağa durdum.
Qayğıyla böyütdün heç unutmaram.
Öz torpağın məni, öz suyun məni.
Xram sahilində, Kür kənarında,
İncə dərəsində oxuyun məni!

1982

VARINI VERƏN UTANMAZ

Bir kitab hədiyyə etdiyim zaman
İki söz yazmağa mən adətkaram.
Etibarlı dostdan, yaxın tanışdan
Heç öz canımı da əsirgəmərəm.

İndi deyirsiniz – şair, di buyur,
Verdiyim kitaba iki misra yaz.
Baş üstə, mənim də olanım budur,
Demişlər, “varını verən utanmaz”.

Varını deyəndə, dövlət demədim,
Əsarət mənbəyi sərvət demədim.
Varın qabiliyyət, istedad olsun,
Bir də ki ləkəsiz, təmiz ad olsun!

Dostluq nəğmələri, şirin mahnılar,
Bəli, bunlar olub külli-varım da.
Xalqımın diləyi – arzularımdır
Demişəm onları misralarımda.

Dövlətim, sərvətim heç vaxt olmamış,
Bu bir həqiqətdir, əzizim, bilin!
Dövləti yazdığı əsərləridir,
Hər bir elm əhlinin, sənət əhlinin.

1975

BİRCƏ ZƏRRƏM DƏ BƏSDİR...

Yad ellərə düşəndə
qəriblik boğur məni...
Əyilməyə, sınmağa
qoymayır qürur məni...

İstər dən kimi üyüt,
un kimi yoğur məni,
İstər lap qovurğa tək
bir sacda qovur məni.

İstər tonqal qalayın,
siz məni atmaq üçün.
Bircə zərrəm də bəsdir
məni tanıtmaq üçün.

1976

HƏLƏ ÜRƏYİMDƏDİR

Yaş istədim ömrümə
Təbiətdən ilbəl.
Mənim arzum, istəyim
Heç də səbəbsiz deyil.

Ömür bir ehtiyacdır,
Dostum, bunu, bil, bildir.
Son kitabımdır bəlkə,
Bu son sözüm deyildir.

Sual etmə harada,
Sual etmə kimdədir?
Yüz bu qədər kitab da
Hələ ürəyimdədir

1976

Həyat fəlsəfəsi

FILOSOOF VƏ ŞAIR

Filosof

Şair filosof tək durub, düşünüb,
Uzaq üfqləri görso yaxşıdır.

Şair

Filosof dostlar da hər müddəanı,
Şəriyyət diliylə versə yaxşıdır.

Filosof

Həyat öyrəndikcə şair özgəyə,
Dərsini həyatdan alsə yaxşıdır.

Şair

Filosoflar dönüb şair olunca
Şairlər filosof olsa yaxşıdır.

Müəllif

Yox, yox! Əzizlərim əbəs yerə siz
Mətləbi uzadıb səhv edirsiniz.
Cəbhə bir olduqda, yol bir olduqda,
Bunlar bir-birinə tamamilə oxşayır,
Dünyanı, insanı dərk edən, sevən
Şair filosofdur, filosof şair.

1976

XEYİRSİZ OLUR

Ömrümüz əbədi həyatdır, onun
Maddi, mənəvi dünyası vardır.
Baxır, sonsuzluğa baxa bilməyir,
Hər kimin başına bu dünya dardır.

Yaşamaq, yaşatmaq mübarizədir,
Budur məhək daşı işin, zəhmətin,
Fəlsəfi fikirlər, səyyar xəyallar
Qartal qanadıdır şerin, sənətin.

Lakin quru sözə, əhkama dönür.
Nə zaman fikirlər şeyrsiz olur.
Cəmiyyətdən uzaq, həyatdan uzaq
Uydurma fəlsəfə xeyirsiz olur.

1974

YENİDƏN DOĞULACAQDIR

Mübahisə edir iki filosof –
Hansı düz bəyurur, hansı cəhl edir?
Bir dünyalıq işdir şərh dünyamın,
Gəl baş tap bunların hansı haqlıdır?
– Əbədi hərəkət məqbulsa əgər,
Əbədi sükunət gözmək nəhaqdır!
– Dünyada nə varsa yoxluğa məhkum,
Nə yoxsa – yenidən doğulacaqdır...

1974

SÖYKƏNSƏ

Öz işini sevir candan,
Usta utanmaz heç zaman,
Bina uçmaz, iki yandan
Kərəm dirəyə söykənsə.

Bir gün dara düşsə əgər,
Çıxar dardan müzəffər –
Məğlub olmaz qoç igidlər
Kürək kürəyə söykənsə.

Sən bizdə bir qismət kəssən,
Mən sizdə bir qismət kəssəm.
Nemət itməz onu bil sən,
Çörək çörəyə söykənsə.

Qalmayacaq yüz al, min al,
Nə zər, qızıl, nə dövlət, mal,
Ad-san yaşar, əgər halal
İşə, əməyə söykənsə.

Qaladır möhkəm divarlı,
Qoşa dağdır başı qarlı –
Sədaqətli, etibarlı –
Ürək ürəyə söykənsə.

1976

SAHİLDƏ

Onu mən tərif etdim,
Sözümüz tutmadı, yox,
Bir an gülümsəmədi,
Bu gün üzü bozdur çox.

Uçdu doli dalgalar,
Ürəyimcə axmadı.
Mən hey denizə baxdım,
Dəniz mənə baxmadı.

Lakin qulaqlarımda
Danışır dalgalar.
Mən aydın eşidirdim,
Edə bilmərəm inkar:

– Seyr etmək sahilləri
Şair, asandır, asan!
Ancaq buruqlara sən
Çox uzaqdan baxırsan...

1977

TORPAQ DA, DAŞ DA

İstərdik bizim müdir
İşdə tələbkər olsun!

Lakin işgüzarlara
İnam, etibar olsun.
Eşitmiş olsanız da
Bu sözlər olmaz hədə.
Hər bir yaxşı işçini
İstərdik ki, müdirlər
Qayğı ilə işlədə,
Qayğı ilə yaşada.
İndi qayğı lazımdır
Torpağa da, daşa da.

1978

BİR FİLOSOFA

Hər fikri sözlərdir ifadə odan,
Mona, məzmun deyil istilah, lakin
Fəlsəfə deyildir, cənab filosof,
Yalnız terminlərdir sənin bildiyin.

Hər elmin dayağı, bünövrə daşı –
Həyatı təcrübə bilikdir, bilik!
Bir əsl fəlsəfə elmi var, bir də
Uydurma, qondarma, fəlsəfəçilik.

1976

ƏBƏSDİR

Azan sosi gələndə
Elə bilirdik o vaxt
 O ilahi bir səsdir.
Nənəm – “Allahü əkbər” –
Deyərkən zənn edərdim
 Əkbər canlı bir kəsdir.

Birini “allah” etmək
Tələbidir zamanın –
 Demə sadə həvəsidir

Allahdan insan olmaz,
Eləcə də adamı
 Allah etmək əbəsdir.

1977

GÖRÜNMÜR

I

Haldan-hala düşür rəngi dünyanın –
Müəyyən geyimi-donu görünmür.
“İbtida”, “intiha” gəzmə ki, onun
“Övvəli” görünmür, “sonu” görünmür.

II

“Dünya əbədidir” deyirik, lakin
 Bilmirik sirrini “əzəlin”, “sonun”
Əgər ibtidası varsa varlığın,
 Mütləq intəhası olacaq onun!..

1976

EHTİYAT

Adam bəzən təhlükəni
 öncə bilməyir,
O yerdə ki, heç bir qorxu
 gözlənilməyir,
Orda daha ehtiyatlı,
 sərvaxt ol ki, sən
Əksor halda xəta gəlir
 gözlənilmədən...

1976

TƏZYİQLƏR

Hər adamda təzyiqin
Müxtəlifdir səbəbi.
Biri dincdir xəstənin,
Digəri çox əsobi...
Həkim yerdə yoxladı,
Dedi: – Təzyiqi çoxdur,
Gərək yatıb dincələ
Başqa əlacı yoxdur...

Verdiyi əlborcunu
Almağa gələn qoca
Yanında duranlara
Söyləyirdi astaca:
– Həkim tanımayırsan heç,
Bilmir həmin adamı.
Yaxşı tanıyıram mən,
Onu tanıyır hamı.

Bilirsinizmi niyə?
Artıqdır qan təzyiqi?
Çünki o yalançının
Yoxdur vicdan təzyiqi...

1978

KİMİN BAŞI, KİMİN DAŞI

(Həkimin söhbətindən)

Kimin otuzunda ağarır başı,
Ömrünə qəsd edib vaxtsız, o naşı.
Kimin qırx beşində ağarır başı,
Nə süd-qatıq yeir o, nə də süd aşı.
Kimin əllisində ağarır başı,
Qohumun, qonşunun ağırdır daşı...
Kimin altmışında ağarır başı,
Daraşib başına qohum-qardaşı.
Kimin yetmişində qaradır başı
Onu çox istəyir ömür yoldaşı.

1976

MÖHKƏM VURUN

Az deyil işgüzar, qayğıkeş insan
Xalqının içində olub hər zaman.
İşçi omoyinə hörmət edənler,
Lakin tanınmamış cənablar da var –
“Sabah, sabah!...” deyib başdan edənler.

Elə ki, gördünüz kobud, bürokrat,
“Alır dəstə-dəstə, yığsırır qat-qat”.
O vaxt cəsarətlə, ozm ilə durun,
Sizo dirsəyini göstərəndə o
Əyri biləyinə çox möhkəm vurun!

1981

DÜNYADIR

Biri tərəzidə nəyi var, çəkir,
Birinin başını yorur min fikir,
Biri gözü yolda intizar çəkir,
İntizarlı, intizarsız dünyadır.

Yerlər var ki, müdam qardır, yağışdır,
Bilmək olmur o bahardır, ya qışdır.
Deyirlər ki, yanlış da bir naxışdır
Harda qarlı, harda qarsız dünyadır.

Kim satır, kim alır, ondan qazanır,
Kim zərərə düşür, alışıb yanır.
Alveri çox təmiz bir sənət sanır,
Kimə karlı, kimə karsız dünyadır.

Hər ölkədə müxtəlifdir məzəndə,
Günah nə sendədir, nə də ki məndə
Qazanan da deyir, mal itirəndə
Kimə varlı, kimə varsız dünyadır,

Biri qonşusuyla olur canhacan,
Biri qohumlardan qaçır çox zaman.
Mini gileylənib deyir-talışdan
Etibarlı, etibarsız dünyadır.

1983

SƏBƏBSİZ YARANAN

İnam, etiqadla yaşayanlar var,
Bəxtovər başına o insanların...
Deyirlər dünyanı yaradan olmuş –
Budur etiqadı inananların.

Dəlili, isbatı öz ürəyindədir,
İstər heç inanma, istərsə inan.
Nə bir səbəb axtar, nə də səbəbkar
Səbəbsiz yaranıb yoxdan yaranan.

1977

HANSINIZ QIZDIR

Görürəm axşamları,
Sahildə gəzəndə siz.
Lap eyni qafiyədə,
Eyni geyimdəsiniz.
Ayırd edə bilmirəm,
Bağışlayın cavanlar,
Məni əfv etmək olar...
Saçlarınız uzanıb
Durur kəmər yerində.
Çiçəklər səpiləlidir
Tellərin üzərində
Güman edəirəm ki, heç
Məndən inciməzsiniz...
Dönə-dönə onlardan
İzin istədim, izin.
Deyin hansınız oğlan,
Hansınız qızıdır sizin?

1981

DOLUR EV-EŞİYİ

Biri dəvət etdi... getdim nə olar...
Baxdım, çox zəngindir, doludur evi
Əfqanın qumaşı, hindin şalıyla.

Oraq gəzdirəndən, çəkic tutandan
O bir damla belə, üstün deyildir
Öz elmi, öz ağılı, öz kamalıyla.

Bəs hansı yollarla, siz deyin, dostlar,
Dünyadan xəbəri olmayan kəsin
Dolur ev-eşiyi dünya malıyla?..

1977

YALANÇI ETİQADLAR

Sən ağ deyən zaman o deyir qara,
Hər kəsin öz gözü, öz eynəyi var.
Bu dünyanı hər kəs bir cürə görür...
Müvafiq olmayır çox vaxt baxışlar.

O kimdir bir çörək ağacı etmiş,
Hər də bir "Əmməni", bir də "Yasini",
Alan da, yeyən də özüdür, ancaq
Heç ələ verməyir öz yaxasını.

Hər çəndi hümrü özündə görür,
Məftundur şöhrətə, dövlətə, ada.
Çətine düşəndə, "qadir qüvvə"nin
Ayağına yazır nə var dünyada...

1974

MÜDRİK QOCA DEYİRDİ

Dünyanın bir sirri bellidir bizə
Qanunu əbədi, hökmü qetidir.
İndi əbədiyyət gəzmək əbəsdir
Əbədiyyət özü müvəqqətidir.

1978

ƏCƏL BİRDƏN GƏLİR

Murada, məqsədə, yetişmək üçün
Günlər azlıq edir, ömür yetməyir...
Nə qapını döyür, nə pəncərəni
"Əcəl" birdən gəlir, xəbər etməyir.

Əbədi deyilsən... qafil olma heç,
Bugünə bir iş gör, sabaha tədbir...
Axşam işlərini səliqəyə sal,

Səhər açılana, günəş doğana
Kim ölə, kim qala bilmək çətindir,
Bugünə bir iş gör, sabaha tədbir...

1977

MÖHTAC OLARSAN

Çörəyi qarnına yeyirsən, düzdür,
Lakin əfv edilməz günahın, ey dost,
Sən onu başından aşağı tutsan.
Unutma, bu hökmü xatırla, müdam:
Bütün nemətlərə möhtac olarsan,
Yediyn çörəyi bir an unutsan.

1974

UNUTDUQ

(Məsləhətçilərə)

Cavanlarla məşğul olduq sübh-i-şam,
Yad etmədik, qocaları unutduq.
Çox dərn vurduq etibarları, heyif ki,
Sədaqəti, etibarını unutduq.

1975

Elmin, fənnin əliylə
Alimlər körpü saldı
Yerdən ulduza, aya.
Körpü sala bilmədik
Biz bu taydan o taya,
Siz o taydan bu taya.

1974

SƏĞİR "NUN"

Dilimizdə bir səs vardı bir zaman –
"Nun" deyirdik ona, bizlər, səğir "nun".
– "A" – kimi, "o" kimi aydın deyildi –
Səsi alçaq idi bir azca onun.

Səsin, seçilməyir başqa səslərdən
Oğul, öz nəfəsin, öz səsin olsun!
Belə getmə, bala, itib-batarsan
Necə ki axırda itdi səğir "nun".

1977

TALE NƏDİR?

Hər kəsin taleyi öz əlindədir,
Bunu xatırlayaq gərək biz müdam.
Özü yaradandır, özü qurandır,
Bu həyatda hər bir işgüzar adam.

Köməyi hər zaman ondan umursan,
Deyirsən, qadirdir, vahiddir, təkdir.
Gözləmə ki, sənəin əyri işini,
Gəlir fəlek özü düzəldəcəkdir.

Yaxşı işimizlə düzəlir bizim
Olan səhvimiz də, "günahımız" da,
Daha fəlekərdən kömək ummuruq,
Bəndəmiz də bizik, allahımız da...

1977

AYAĞINDAN DƏYİR...

Cavanam deyirsən, mənə nə var ki,
Vaxt olur soyuqda çimirəm göldə.
Qışda tar bağlamış qarın üstündə,
Bəzən ayaqyalın gəzirəm çöldə.

İstərsən cavan ol, istərsən qoca,
Canına qulaq as, baxma yaşına.
Atalar demişdir, bəzən adamın
Ayağından dəyir soyuq başına.

1977

YEDƏKLƏMƏYİN

Ürəyimdə çoxdan bir nigilim var,
Sizlərə aiddir sözüm, sizlərə.
Ehtiyatlı olun, əqililər də,
Bəzən qoşulurlar əqilsizlərə...
Qoruyun, insani sifətləri siz,
Heç vaxt alçalmayın, heç vaxt etməyin.
Cilovdarı olun hər ilin, ayın,
Daim yedəkləyin, yedəkləməyin.

1976

QALIR

Çalış, qalma ayaqdan
Əzəl ayaqdan qalan,
Sonra da əldən qalır.
Hərəkət et, sübh-i-şam
Əldən-ayaqdan qalan,
Nəhayət, dildən qalır,
Həmişə birlikdə ol,
Qaynayıb qarışmayan
Obadan, eldən qalır.

1975

SİNAQ

Xeyirxahlıq bizim ata-babanın
Ocağından, oylağından çıxıbdır.
“Hər şeyin təzəsi, dostun köhnəsi” –
Bu qızıldır, Şahdağından çıxıbdır.

Təzə dostu yaxşı sına, o səni
Dönə-dönə yandırıbdir, yaxıbdır.
Köhnə dostu görə də deyil yoxlamaq,
O, illərin sınağından çıxıbdır.

1977

REDAKTOR VƏ OXUCU

(“Elm və həyat” jurnalının oxucularından)

Redaktor: – Çox sevindim, bilirəm,
Alıb bizim jurnalı.
Sən elmdən, həyatdan
Oxuyub oldun halı.
Oxucu: – Almağına almışam,
Baxmamışam hələ heç,
Başım qarışıq olub,
Dostum, günahımdan keç!
Hər gün toyda, nişanda...
Gözüm açılmayır bir,
Təmtəraqlı büsatdan.
Kəfdən qala bilmirəm,
Nə “elm”dən halıyam,
Nə də sizin “həyatdan”.

1977

SABİRİ ANDIM

Əyləşib qapıda-günəqarşıda
Qohumlar, qonşular söhbət edirlər...
Elin söhbətini, elin dərini.
Özündən eşitmək deyildir hədə.

Baxırsan, sözləri çəpləşir, bəzən,
Yaxın qohum-qonşu olsa da bunlar.
Bir sayaq deyildir adamlar, burda,
Əliəyri də var, sözü düz də var.

– Deyirəm oğrudur, oğrunu tanı! –
Apardı, gözümlə gördüm heyvanı...
– Çox da ki, görmüsən, sübutun hamı?
Görmək işə keçmir, göz işə keçmir.

– Qaynar bulaqlardır bədənimdə tər,
Harayım heç sənə etməyir əsər...
– Yanır qaz tonqalı – yanır üfüqlər,
Odumu kül basıb, köz işə keçmir.

– Gördün bir məhlədə yoxdur hörmətin,
Əbəsdür təvəqqən, boşdur minnətin.
Anlamaz yanında sözün-söhbətin,
Minməz məzəndəyə, söz işə keçmir.

– Yaxşı getirmədi işlərin bu qış,
Görünür ki, səni tutubdur qarğış;
– Neynəyim, beş mindən, on mindən, danış,
Əlli işə keçmir, yüz işə keçmir.

Boğazın kəndirə keçdimi sabah,
İstər lap vəzir ol, istər şahənşah,
Yetməz harayına nə aman, nə ah,
Qərq oldun dəryada, üz, işə keçmir...

Mən, həm qozəbləndim bu adamlara,
Həm də, bəzisinin halına yandım.
Hanı, hanı dedim, süngü tək qələm?
Sabiri düşündüm, Sabiri andım...

1976

“PTİÇKA” QUŞ DEMƏKDİR

Yaxşı bilirsiniz ki,
Ptıçka ya quşcuğaz,
Ya da ki, quş deməkdir.
Quş uçmasa yaşamaz,
Qanadı var, qolu var,
Quş da uçuş deməkdir.

Müdür düşündü dərin;
Balaca tədbirlərin,
Qaraca tədbirlərin,
Alaca tədbirlərin,
Önünə birçə-birçə,
Yaraşıqlı quşları,
Ptıçkaları düzdü.
Bir varaqda baxırsan,
Ptıçka beş-on deyil,
Ptıçka bəlkə yüzdü.

Quşcuğazlar böyüdü,
Göründü lap uzaqdan.
Lakin faydalı bir iş,
Görülmədi o vaxtdan.

İstiloşdı havalar,
Qış günü yaza döndü.
Quşcuğazın hər biri,
Böyüyüb qaza döndü.

İllər, aylar dolandı,
Nə vardı müdir yedi.
Canı çıxsın quşların,
Quşlar ac durar, dedi.

Müdirin öz qarnı tox,
Lakin yem anbarı boş.
Dənliyində dənə yox,
Nə qədər ac qalar quş?!

Daha qala bilmədi,
Ptiçka uçdu getdi,
“Tədbirlər”i götürüb
Havaya uçdu getdi...

1974

QUŞCUĞAZ

Bəzən yumur gözünü,
Elə bil sayıqlayır.
Məlum deyil səbəbi,
Gah gülür, gah ağlayır.
İyirmi altı olar
Bəlkə bir az da çoxdur
Həməni oğlanın yaşı.
Həmişə dəmdir “yazıq”.
Atasının pulundan,
Onun açılmır başı.
Bədəndən pis deyil heç,
Ağıldan kəmdir bir az,
Tapın hansı yuvanın
Quşudur o quşcuğaz?

1978

XOŞ GƏLİR

İstər məni danlayın,
İstər söyün, nə danım,
Xoşlamıram bu halı –
Kırpıqları calaqlı,
Gözlərinin göyormiş
Altı, üstü boyalı
Xanımları sevmirəm.
Görməyində onları,
Barı gözüm dincəlir.
İndi “çirkinlər” mənə
Bu qondarma, bu süni
“gözəllərdən” xoş gəlir.

1975

VAR

Söz bazarı kasad deyil –
Satan da var, alan da var...
“Ay müştəri, ucuzdu gəl”!
Deyib səs-küy salan da var.

Sevməsən də, oxucu, döz!
Sən mənadan əlini üz!
Əsərində birçə düz söz,
Varsa, min bir yalan da var.

Qeybət edən ondan-bundan,
Ara vuran, böhtan atan,
Ucuz alan, baha satan,
Əli əyri olan da var.

Qibleyə tutub üzünü,
Göylərə dikib gözünü,
Şöhrət üçün tez özünü
Oda, közə salan da var.

89

Lakin birco ona şadam:
Çoxdur eldə yaxşı adam –
Öz canından keçib, müdam
El dərdino qalan da var.

DƏRD ÇƏKİR

Əyni cırıq-cırıq, yamaq-yamaqdır,
Gəzir baştaçiq, ayağıyalın.
Üzdən tanıyıram, lakin adını
Bilmirəm...özündən siz xəbər alın.

Əsnəyir, aramsız üşüdükcə o,
“Ya Allah, ya imam, ya körəm”, deyir.
– Niyə bu gündəsən? – Soruşan kimi –
– Mən xalqın dərdini çəkirəm – deyir.

Guya zəngin olub-tərifləyir çox
O, köhnə əyyamı, mozhəbi, dini...
Özünün dərdini çəkə bilməyən
Necə çəkə bilər xalqın dərdini

1977

DİNCƏLMƏK İSTƏR

Biz mənalı sözlərin
Keşiyində dururuq.
Lakin söz var, onu çox –
İşlədirik, yoruruq.

Aramsız çeynənən söz
Üzdü dili, dodağı.
Təkrar yordu qələmi,
Yordu gözü, qulağı.

Həqiqətən ağırdır,
İnsafılı baxsaq əgər.
Çox da ki, yoxdur dili,
Söz də dincəlmək istər.

1978

MİLLƏT

Millətə qurban olsun
Bizim əziz canımız.
Bunu da bilək ancaq –
Faydalı iş görmədən,
Millət, millət deməklə,
Millətin qarnı dolmaz.
Millət, millət deməklə,
Millət saxlamaq olmaz.

1989

CÜLLÜT

Çox qürurla cık-cık edir,
Qonub uca bir budağa.
Həm yaxına baxır tez-tez,
Həm də göz qoyur uzağa.

Nə göylərdə bir qartal var,
Nə də yerlərdə bir quzğun.
Daha nədən qorxacaqdır,
Daha nə vecinə onun.

Bircəsi də görünməyir,
Məndən sayır bütün quşlar,
Bu meşəyə hansı uçsa,
Məni görse qanad salar.

Yanında bir yuva da var,
Çördən-çöpdən tikib bu yaz,
Elə balacadır, ona
İki-üç noxud sığışmaz.

Deyir – özüm sevməyirom –
Heç göylərlə yoxdur aram.
Mən istəsəm qartaldan da
Yüksəklərə tez uçaram...

Siz bir baxın, o cüllütün
Çöp yuvası nə boydadır?
Görün, özü nə boydadır,
İddiası nə boydadır?..

1977

ONUN ÜRƏYİ

Ayrıdır şişmanın eşqi, həvəsi, –
Yaylağın motalı, dağın korəsi.
Kim deyər, bunları onun mədəsi
Aşımaq, həzm etmək gücündə deyil?

O deyir: – Çalışmaq olmaz bu qədər,
Hoftədə üç saat işləsək yetər,
Yeməkdə sınınar cəsarət, hünər,
Yoxsa da əkində, biçində deyil.

Böyük qazandadır onun xərəyi,
Bilinmir haraya yeyir çörəyi.
Gəl indi inan ki, onun ürəyi,
Piyli mədəsinin içində deyil.

1978

DAYAĞI YOXDUR

– Büsbütün dəyişə bilərmiş adam,
Kişi, baxıram ki, dəyişib tamam.
Sadə adamlarla indi mehriban,

Canhacan olmağa marağı çoxdur.
Asıb-kəsən deyil qabaqkı kimi,
– Çünki qabaqkı tək dayağı yoxdur.

1977

LƏBBEH

Kömöyi, əlacı yerdə axtarın,
Ummayın, göylərdən, qövsi-qüzehdən.
“Bəli, bəli...”lərə etməyin adət,
Bir lənətdən qaçın, bir də ləbbəhdən.

1974

BABAMIN ÖLÇÜSÜ

Babam ölçü bilmir, çoxdan unudub,
Ömründən, günündən keçən anları.
Qoca yeddisində görməli işi,
Durub yetmişində görür onları.

1976

YOXDUR

Sən çox bədbəxt adamsan –
Belədir, etmə inkar.
Sənin nə birçə dostun,
Nə birçə düşmənin var.

1976

HƏYAT VƏ ÖLÜM

Adam var ki, yaşayacaq –
Həmişəlik ömr etməyin,
Sırlarını bilibdir o...
İllər – ömür deyil, ancaq,
Adam da var ölümündən
Xeyli qabaq ölübdür o.

1974

AYAQ VƏ BAŞ

Baş başdır, düşünür, ayaq ayaqdır,
Ayaq hər canlıya böyük dayaqdır.
Bunların hər biri gərəkdir, gərəkdir,
Mübahisə edən yoxdur bu haqda.

Şərhe nə ehtiyac, bilirik bunu,
Baş başda dayanır, ayaq ayaqda...
Yerini bilməyən xamdır, naşiddir –
Hər kəs öz yerini bilse yaxşıdır.

1977

DİL VƏ DİŞ

Sənəti özizdir sənətkar üçün,
Hər əsər elə bil oğuldur, qızıdır.
Dilin hökmünü bil, dişin qədrini,
Yerine düşməyən, söz faydasızdır.

Çox çətin olsa da yoxuşu çıxmaq,
Eniş qorxuludur, saqın enişdən!
Dilini dişinlə tut ki, demişlər:
Dava dildən düşər, xəstəlik dişdən.

1976

MODA

(Zərafətlə)

Tənqid etmək daha modabazları
Faydasız bir işdir, hədərdir, hədər.
Söz-söhbət, təbliğət öldürə bilməz,
Modanı öldürsə, moda öldürər.

1977

QIYAFƏ-GÖRKƏM

Bir vətəndaş keçir deyək qarşından,
Qiyafəsinə bax, gör, tanı kimdir.
Görkəmi yoxdursa nə biləsən ki,
Alimdir, şairdir, yoxsa hökimdir.

Başın da olmasa yeni modada,
Bir yallı-yopallı görkəmin olsun.
Yoxsa yarıb baxan kimdir gələnin
İçində samandır, yoxsa ot, yosun?

1975

CANAVAR

Mal-qara dilini vurmaz, gövşəyər,
Onlar doymuşlarsa alafdan əgər.
Lakin boz canavar tox olduqda da,
Çöldə heyvan tapıb dağıtmaq istər.

İti, ac gözləri doymaq bilməyir,
Onun iştahası hər zaman vardır.
Qurd deyən də olur, lakin nə fərqi,
O maral deyildir, o canavardır.

Nə qurd yağı çəkin heyvanlara siz,
Nə dua gərəkdir ona, nə ovsun.
Canavar xislətli olanlar varsa,
Tapıb dişlərini çıxarın onun!..

1977

SEL

Güclü yağış yağıbdir,
Su dünyanı götürüb,
Sel bağcanı alıbdir.
Gedib alma şitili.
Qaratikan yerində
Sağ-salamat qalıbdır.

Necə olur bu tufan,
Bos onu qoparmayır?
Sel yaxşını aparır,
Pisləri aparmayır.

İNSAN ÖMRÜ

Bəşərin hələlik böyükdür dərdi,
Biri ac yaşayır, biri harın, tox.
Yaşamaq, yaşatmaq asan deyildir,
Əsil həyat dedim, dilənçilik yox.

Xidmət etsin deyə, bizə təbiət,
Cilovlamaq görək Arazı, Kürü.
Birini insan tok yaşatmaq üçün,
Lazımdır qüdrətli beş insan ömrü.

1975

KOTAN NƏ BİLİR Kİ...

Kotanın zənciri yoğun qayışla
Çox möhkəm bağlanıb boyunduruğa,
Qoşub öküzləri kəndli babalar,
Biri öndə gedir düşüb qabağa...

Boyunduruq, samı, bir də kotan, xış...
Günü belə keçib, ona nə yaz, qış?...
Zəncirin, samının qalıb altında,
Büküm-büküm olur, bürüşür qayış.
Sürüb öküzləri əkinçi ekir,
Kotan nə bilir ki, qayış nə çəkir?..

1976

DAŞ

Pozulubdur halı bizim qonşunun,
Başına daş dəyib, deyirlər onun.
Ona ki, daş dəyib daha soruşma
Yaxın daşı dəyib, yoxsa yad daşı?
Heç dostu düşməndən seçə bilməyir,
O gündən yazığın itib yaddaşı.

El deyib, – el sözü məhok daşdır,
Elin dediyində heç yalan olmaz.
Yox, düşməni daşına baş dözərdi, yox!
O tənə daşdır, onu “dost” atıb
Heç tənə daşından sağalan olmaz.

1974

OLSA YAXŞIDIR

Birisi çox söylənirdi:
Nəyə görə bu çinarlar,
Bağda bar olsa yaxşıdır.
Bəziləri cavanların
Pis aparır özlərini,
Namus, ar olsa yaxşıdır.
Qulaqların pis eşidir,
Tənələri eşitməkdən,
Tamam kar olsa yaxşıdır.

1975

GÖZLƏRİ ACDIR...

Adam var, çox fəqir, miskin görünür,
Yanıb sir-sifəti, qapqara sacdır.
Həmişə pay umur başqalarından,
Bəlkə üzgələrə yazıq möhtacdır?

Adam var pulludur, varlıdır, lakin
Deyərsən yoxsuldur, çox naəlacdır.
Müdam ələ baxır... lakin ac deyil,
Onun qamı toxdur, gözləri acdır...

1978

ADAMLAR VƏ DÜNYALAR

Baxıb dağ döşündə ağaran qara,
Mən – ağdır! – deyirəm, o deyir – qara!
Gəl bunu başa sal, yox, yox, çötindir.
Hər kəsin öz gözü, öz cənəyi var.
Hər kəs bu dünyanı bir sayaq görür,
Müvafiq olmayır bəzən baxışlar.

Birisi hünəri özündə görür,
Birisi məftundur şöhrətə, ada.
Birisi dindardır “qadir qüvvə”nin
Ayağına yazır nə var dünyada.

Mənsə, bu dünyanın öz övladıyam.
Bu torpaq mehriban, əziz, anamdır.
Babam xım daşını qoymuş, bu yurdum,
Mənim ələmdir, mənim dünyamdır.

Duyur, hiss edirəm dövrü, dövrəni,
Bilirəm bu məkan, bu zaman nədir.
Çox aydın görürəm dünyanı, çünki
Gözlüyüm gözümün düz üstündədir.

1975

YARATSIN

Özgələri dərdimizdən,
bəlkə heç halı deyil.
Yadlar gəlib bizim üçün,
tarix yazmalı deyil.
Sabahına – hər bir xalqın
gərək özü can atsın.
Öz hünəri, qüdrətiylə,
tarixini yaratsın!

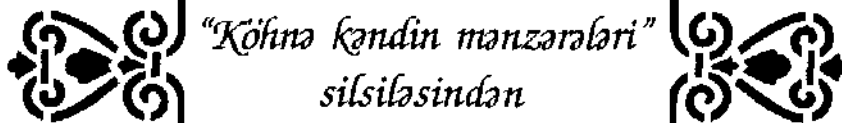
1975

ÇOX OLUR

Neçə uzaq eldə, uzaq ölkədə,
“Yaxşı işləmirsen” – deyə işçinin
üstünə qışqıran, dinən çox olur.

Bəzən xeyir vermir ağır olmaq da,
Belləri yağır, yaxşı atların, –
çünki yorğa atı minən çox olur...

1975

*“Köhnə kəndin mənzərələri”
silsiləsindən*

BİLMİRƏM

Müxtəlif olmuşdur insan məramı,
Müxtəlif diləklər, arzular kimi.
Ərimiş çoxunun eşqi, həvəsi,
Güneydə əriyən təzə qar kimi.

Giley-güzar etmək adət olmuşdu,
Göz qoyan olsaydı şəhərə, kəndə.
Hər kəsin, görürdün şikayəti var,
Varlı da deyir, yoxsul düşən də.

Adam var. Əvvəlcə: “Hərəkətdə”

“Mən öronəm” deyir, “mən ərəm” deyir.
Elə adam da var ehtiyatlıdır,
Bildiklərinə də “bilmirəm” deyir.

Adam var, əlyaxa olub həyatda,
Ağır məişətlə, qəmlə, ələmlə.
İfade etməyə çalışıb müdam,
Bildiklərini də o “bilmirəm”lə.

Kəndli

Dünyanın işləri oyundur, oyun
Ağandır naxır, sürü, mal, qoyun.
Yer donub, xış qırıq, ulaq təkbəyün,
Bir parça yerim var, əkə bilmirəm.

Usta Qurban

İndi günlər gödək, gecələr uzun,
Zirzəmi qaranlıq... nə çörək, nə un...

Kaşanələr qurdum cənablar üçün
Özümə bir daxma tikə bilmirəm.

Çoban

Sərkər kəsdi on-on, o satdı yüz-yüz,
Ancaq elə etdi hesab çıxdı düz.
İndi lazımdır qumral sürüsüz,
Ariq qoç, boz erkək, təkə bilmirəm?

Arabaçı

Nə qoruqçu bilir heyvan, nə qorxu,
Görüb yoncalığı, görüb qoruğu,
Öküz sağa çəkir boyunduruğu,
Niyə sola çəkir cöngə bilmirəm?

Hambal

Yük daşımaq olub hər zaman peşəm,
Neçə yoxuş çıxıb, eniş enmişəm,
Belim adət edib, çox yüklənmişəm,
Mən yükü arxamdan tökə bilmirəm.

Alverçi

Görək şirin olsun tacirin dili,
Gəzsin qarış-qarış obanı, eli.
Qırıq tərəzinin əyilib mili,
Yüngülü mən ağır çəkə bilmirəm.

Molla Fərəc

Həç kimə demədin molla deyir,
“Allah özü bilir, peyğəmbər bilir”;
Halal xümsü-zəkat, qurbanlıq gəlir,
Nədir birçə haram tikə bilmirəm.

Qayınana

Bir acı dillinin, zəhər sözlünün,
Qarğa qanadlının, bayquş gözlünün,
Yırtılmaz üzüne bu dəf üzlünün,
Yenidən bir dəri çəkə bilmirəm.

Dərd elə deyil ki, yığasan yükə,
Baxırsan bəxtəvər camışdan yekə,
Bu gəlin məni lap gətirdi tənqə,
Dərdimi açanda bükə bilmirəm.

Kəndin ağsaqqalı

Biz abad eylədik aranı, dağı,
Mən yerdə qaladıq şənlik ocağı,
Nəyə görə çıxım ixtiyar çağ
Davaya, dalaşa, cəngə bilmirəm.

Şair

Güclülər vəlvələ salır aləmə,
Qanlı faciələr gəlməz qələmə,
Ey dünya, dərdini mənə yükləmə,
Mən heç öz dərdimi çəkə bilmirəm.

1976

BİR BANKA BAL

Bir tanışım bir gün bizə,
Kiçik qabda bal göndərdi.
O gündən yükləndi mənə,
Bu dünyanın mən bir dərdi.

Gərək mən yüz yerə gedəm,
Gah yaxına, gah uzağa.
Minnət üçün, hörmət üçün,
Tanış-tunuş axtarmağa...

Bir tanışım bir gün bizə,
Bircə banka bal göndərdi.
O qədər iş tapşırıd ki,
Balı zəhərə döndərdi.

1975

GÖRƏNDƏ

Özgələrdən o yağ umar, bal umar,
Çiçəklərə qonan arı görəndə.
Kişi deyil, kişilərin yanında,
Kişiləşir arvadları görəndə.

1977

ADAM VAR KI...

Adam var ki, çox çətindir onu tanımaq,
Qapalıdır, dənliyi tək öz mənliliyi də.
Adam da var, tanıyırsan lap çoxdan, ancaq
Dostluğu da bilinməyir, düşmənliliyi də.

1975

DƏRDSİZ

Nalayıq sözləri, ağır sözləri,
Heç zaman eşitmək istəməz adam.
Bunu el demişdir "Dəli utanmaz,
Sahibi utanar dəlinin müdam."

Onun dərdi çoxdur, qanmayır özü,
Yaxın dostunuzdur bəlkə də sizin.
Abır-həya bilmir, qəm, kədər bilmir,
Dərdini çəkirik, biz o "dərdsizin".

1977

YAXŞIDIR

(Birisi deyirdi)

Başın baş yeri var, ayağın ayaq,
Bəzən vəzifələr dəyişir ancaq.
Ətrafa baxdıqda hərflənir başın,
Bu halda bir söykü – dayaq yaxşıdır.
Düşünə bilməyən dumanlı başdan,
Yenə gözə bilən ayaq yaxşıdır.

1976

DƏYİSSƏN

Elə söz var qiymətlidir,
Yanılsan əgər onu
Ağır daş-qəşə dəyişsən.

Elə baş var, yanılmazsan,
Sövdələşib əgər onu
Bir qara daşə dəyişsən.

1975

OLACAQ MÜDAM

Ayaqlar altına düşməsin gərək,
Sevsin mənliliyini hər zaman adam.
Qızıldan da olsa tüpürcək qabı,
Üzü tüpürcəkli olacaq müdam.

1977

AZDIR

(Birisi deyirdi:)

Təbiət növbə-növ yaradıb nə var,
Tanınır, seçilir məxluqat bütün.
Ağılda, kamalda, simada, sində,
Kim kimdən artıqdır, kim kimdən üstün...

Çay var, gəmi üzür, dərin, dərin
Çay var, həm ensizdir, həm də dayazdır.
Dost-tanışım çoxdur, lakin onların
Etibar etməli, yaxşısı azdır.

1977

DƏRS ALAN

“Oxuyun, öyrənin, bilin” deməklə,
Bəlkə uşaqları bezdirir adam?...
Bəzi cavanların öyrənmək eşqi,
Həvəsi görünür azalıb tamam...

Qəzet, jurnal, kitab saysız-hesabsız,
Hamısı yoluna müntəzir, hazır...
Dərsə möhtac olan az deyil, lakin
Dərs verən çoxdursa, dərs alan azdır.

1977

ÇOMAQ ƏSƏD

Diqqət edin, göz qoyun,
Siz o çomaq Əsədə,
Təkəbbürün, lovğanın
görməsinə bir baxın.
Döyüşlərdə döyülür,
Heç vura bilməsə də,
Çiyində gəzdirir o,
yekəsini çomağın.

1975

XATIRLASINLAR

Əməyin, zəhmətin min bir növü var,
Şərh etmək çətin, bunu deməklə.
Elə hünər var ki, onun məhsulu,
Böyük başla olur, böyük əməklə.

Sözə alın tərî qarışmış olsa,
Əmək unudulmaz, edilməz inkar.
Elə yaradaq ki, nəsillər bizi,
Yüz il bundan sonra xatırlasınlar.

1968

DAŞ DA DUYUR

(Daş karxanasında)

Polad iskanələrle
Qayaların döşündə,
Çox şokillər qazdınız.
Qaya dinmədi; dözdü
Siz daşların dərini,
Qayalara yazdınız.

Daşın da öz dili var,
Dilləndi, dillənmədi.
Əyilmədi boz qaya,
O torpağa enmədi.

Yəqin ki, dillənəcək
Qaya, çökicə vur sən.
Onun cingiltisini,
Aydın eşidəcəksən.

Buyur, bu daş, bu da sən,
Şübhə etsən, buyur, vur
Ağrı elə duyğudur,
Ağrını daş da duyur.

1981

ŞAİR OLARAM

Birisi öz dostunun
Qüsurlarını sayırdı.
Töhmət, məzəmmət edib,

Çox möhkəm danlayırdı:
– Beş yol işdən qovmuşlar.
Əgər belə işləsən,
Yenə işdən qovarlar.
– Eybi yoxdur, qovsunlar,
Bir yüngül iş tapılar.
Ağır işlərlə mənim
Düzü, heç yoxdur aram.
Yamanın yaman günü,
Gedib şair olaram.

1981

EL DƏRDİ

Bədbin olmaq yaramaz,
Səy göstərsə adamlar.
İşə, gücə alışsa,
Hər kəs öz növbəsində
Möhkəm dursa, çalışsa,
İnsanlar öz yükünü
Çəkməyə hazır olsa,
Kimsə pis günə qalmaz.
Hər bir kəs öz dərini
Çəkməyə qadir olsa,
Elin heç dərdi olmaz.

1981

YÜNGÜL

Bir adam göstərim,
Sən ona bax gül.
Kəllədən ağırdır,
Ağıldan yüngül.

1981

O BƏXTİYARDIR

Arzunun, diləyin hüdudu yoxdur,
Varsa sonu hanı, sərhəddi hanı?
Kimi qane olur sadə çit dona,
Kimi endirməyir, zəri-zibanı.

Elə ölkələr var ağırdır həyat,
Gün-gündən bazara bahalıq düşür.
Yoxsulun belindən, acın dalından,
Nə bir gün yük düşür, nə alıq düşür.

Birinin varıdır, o yeyir, geyir,
Digəri çıl-çılpaq, həm də qarnı ac,
Kimi daxma gəzir daldalanmağa,
Kimi hökmdarlıq, zərli taxtı-tac.

Malı mülkü olan bir yol demədi:
Çox şükür, varlıyam hər şeyim vardır.
Hər kim ola bilsə varlıya qane,
Mənimləmimdə o bəxtiyardır.

1978

GÜLMƏSİN DEYƏ

Özünü dərk etmək, özünü görmək,
Bildiyimiz qədər asan deyildir.
Buyur, bir hesab et, dünyada özün,
Ömür keçirirsən, gör neçə ildir.

Qüsurların başqalarında,
Özümüzdə nöqsan görmürük bəzən.
Sənin bir cəhətin xoşuma gəldi,
Doğrudan özünü görə bilirsen.

Düzəltdim duyduğum səhvlərimi,
Bir kimsə onları bilməsin deyə.
Əzəl özüm güldüm qüsurlarıma,
Özgələr üstümə gülməsin, deyə.

1978

DƏRDİM OLUB

Kimin arvadının, kimin örinin,
Kimin yetim qalmış körpələrinin,
Halını düşünüb əzab çəkirəm,
Dərdi dərdim olub özgələrinin.

Çoxları da kömək gözləyir məndən,
Canım öz dərdimə yetik deyil heç, —
Yükü çox ağırdır, özüm bilərəm,
Dayanacaq yazıq ürəyim tez, gec.

1977

İNAM

Danışmaq, bəlkə də bunu hədərdir,
Bəlkə yanmamışam, yanan sönmədi.
Qapqara kömürə, külə dönərdi;
Elə zəriflərə oxşamadım mən.
Bizim dünyamıza böyük inamım,
Etiquadım oldu hələ cavankən.
Bircə həfdə deyil, təkcə bir gün də
Dünyada inamsız yaşamadım mən.

1977

Şair və təbiət

TƏBİƏTİN QANUNU

Təbiət! Sevirəm, demişəm müdam –
Sənin hikmətinə alqış, min alqış!
Yerə çiləyirsən çox səxavətlə
Yayı bolca isti, qışı qar, yağış.

Təbiət! Həm məftun, həm minnətdaram
Sənin dövlətinə, sənin varına.
Bir də ona görə çox sevirəm ki,
Sadıqsən öz möhkəm qanunlarına.

1976

QÜDRƏT

Bir iş növü deyin, göstərin ki siz
O qəlbin işi tək ağır iş olsun.
Bir motor göstərin, polad bir motor,
Yetmiş il müttəsil işləmiş olsun.

İnsan möcüzələr yaratsa belə,
Öyrənir xilqətin hər əməlindən...
Böyük təbiətin sehirkar əli,
İncədir, zərifdir insan əlindən.

Yumruq boyda ətin dözümlünə bax,
Yüklənən fil dözməz onun yükünə.
“Min şükür!” deyirik, təbiətin biz,
Sonsuz qüdrətinə, böyüklüyünə!..

1976

TƏBİƏT

Sirlər dünyasıdır bu dünya başdan,
Tükənən deyildir onu deməklə...
Təbiətdən güclü, qadir, möhtəşəm,
Bir qüdrət, bir qüvvət bilmirəm hələ.

Mən ona şadam ki, hələ canlıyam,
Ayrılmaz üzvüyəm mən təbiətin.
Kim bilir, bəlkə də sirri bundadır,
Təbiətə olan bu məhəbbətin!

1976

ƏBƏDİYYƏT BƏXŞ EDİB

– Təbiətin, bilirəm
Səxavəti boldur, bol.
Daha ölüm yox mənə,
Qapımıza nəçə yol
 Əcəl gəlib boş gedib!
Dünya fanidir, demə,
Bunu demişlər yüz yol.
– Dostum, heç öyünmə çox,
İstər böyük alim ol,
 İstər böyük bir ədib...
Gedəcəksən... bəlkə də,
Xoş baxan var üzünə...
Lakin bil, heç kəsə yox,
Dünya birçə özünə
 Əbədiyyət bəxş edib...

1978

ƏMƏK VƏ TƏBİƏT

Əmək, zəhmət insanın,
Nemət təbiətidir.
Təbiəti dəyişmək,
Hər bir şeydən çəlidir!
İnsan öz qüdrətiylə
Dəyişdikcə iqlimi,
Dəyişir gündən-günə
O da təbiət kimi...

1965

QANUNİYYƏT

Qanunu var təbiətin
Öz vaxtında hər ay çıxır,
Öz vaxtında hər il gəlir.
Qanunu yox bu dünyanın
Gah ev tikir, gah ev yıxır...
Nəsil köçür, nəsil gəlir.

1975

QARAYAZI

Yaz olanda yaşıllaşır,
gülür yamacın-yalın.
Cüyür, ceyran qaça bilmir
koma qalın, kol qalın...
Bəyin, xanın xatirinə,
yaralandı maralın.
Sənin keçmiş tarixində
yazıldı qara yazı;
Qarayazı, Qarayazı,
sevimli Qarayazı!..

Sinəm boyu axıb gedən
Xrammı, yoxsa Kürmü?
Qar əridi... Boz kötüklər
dalğalarda üzürmü?
Göylərində durna səfi
qaqqıldaşıb süzürmü?
Qulağımdan heç getməyir,
o quşların avazı.
Mən onları dinləyirəm
sevimli Qarayazı!

Heç ürəkdən gülməz idim
çiçəklər ölkəsində –
Gəncliyimin bahar çağı,
boranlı keçdi səndə.
Saç dağından qanadlanıb
dəli yellər əsəndə,
Qamışlarla bir çalındı,
könlümün sınıq sazı...
İndi sazı təzələdim,
sevimli Qarayazı!

Yaşıl zoğal tez boy atdı –
biri oldu bir qulac,
Salxımlandı ala söyüd,
çiçəkləndi qarağac.
Şair sənə qonaq gəlsə,
sarmaşıqdan bir yol aç.
Əsirgəmə boz turacı,
göy ördəyi, ağ qazı,
Hörmətini unutmaram,
sevimli Qarayazı!

1935

ANLAYAR MƏNİ

Təbiət böyükdür, özəmətlidir,
Qəlbində saxlayır min sirr, min hikmət...
İnsanla əl-ələ verdiyi zaman,
Daha da qüdrətli olur təbiət...

Yaradıcı olmuş əsirlər boyu,
Möcüzələr dolu neçə əsərin.
Ondan öyrənmişik... odur memarı,
İlkin sənətkarı gözəlliklərin.

Ölçüsü-biçisi təbiət olmuş
Bizim ataların, dostun, tanışın.
Onların dilindən düşməmiş bir gün
Arzusu baharın, qayğısı qışın...

Qürurum dağların zirvəsindədir –
Onunla köklənib könlümün simi.
Səsim ağ çayların gür səsindədir –
Mən ondan almışam ilkin dərsimi.

Pərəstiş edirəm təbiətə mən,
Sonra görən, bilən danışar məni...
Dilim təbiətə bir az yaxındır,
Danışsam təbiət anlayar məni.

1977

BİLİR

Dənliyi dolanda bülbül oxuyur,
“Səni axtarıram, hardasan, gülüm?”
Ağrı hiss edir o tikan batanda,
Lakin heç yadına düşməyir ölüm.

Ömrünün sonunu düşünmür insan,
Azca o yatdımtı, oldumu xostu.
Elə bil hiss edir - hərdənbir duyur,
Ölüm qılıncını başının üstə.

Bütün canlıların əşrəfi insan,
Bir bunda bədbəxtidir – bəlkə təkdir o.
Vaxtını bilməyir, lakin dünyadan,
Bilir əzəl-axır keçəcəkdir o.

1978

TƏBİƏTİN SƏHVİ

Bir haqsızlıq edibsən,
Ey təbiət danma gəl.
Bunu indi bilirsən,
Gərək biləydin əzəl.

Nə yamanlıq görmüşdün,
Nə idi sənin qəsdin.
Ölüm haqda bizi də,
Bir çibinə tay etdin.

Niyə gördün belə bir
Haqsızlığı aləmdə?
Kiçik bəcək də ölür,
Mütəfəkkir alim də.

Adam bilir önündə
Uzaq-yaxın ölüm var.
Narahatdır hər zaman,
Onu sıxır qayğılar.

Xoşbəxtidir, yaratmışan
Var clə canlılar, var.
Qarşısında ölümü,
Görməyib yaşayanlar.

Bir gör necə ağırdır,
İnsan üçün özün bax.
Əmanət olduğunu,
Bilə-bilə yaşamaq.

De, həm kədər, həm fərəh
Sığışarmı bir cana?
Ya ölüm verməyəydi,
Ya da şüur insana.

TƏBİƏT İNSAFLIDIR

(Birisi belə deyirdi)

Adam var olmasa da
Başında kamal, bilik.
Ona çox kömək edir
Yaltaqlıq, üzgörənlik.

Təbiət çömçə-çömçə
Yaltaqlıq paylayanda,
Mənə çatan zamanı,
Çömçə düşdü əlindən.
Düzü buna şadam mən.

Əfsanəyə oxşayır
Biraz həqiqət də var.
Dediyim bu yalanda,
Nə yaxşı ki, təbiət
Mənə heç pay verməyib
Yaltaqlıq paylayanda.

İSTİ GÜN OLAYDI...

Yazı yola saldıq, uğurlar deyə!
Axır günləridir bu günlər yaym.
Aylar, günlər burda aydın yazılıb,
Buyurun, təqvimini alın, yoxlayın!

“Qora bişirən”də yanardı yer, göy,
Sözümə kim şübhə edər, kim mənim.
İyulda havalar elə soyudu,
İsti gün istəyir üreyim mənim.

1977

ARANIM, DAĞIM

Qonşu mənə baxıb, gileylənirdi:
– Nə vaxtdır şəhərdən heç çıxmayırsan?
Qışı çətin deyil, lakin yayları
Burada yaşamaq deyildir asan.

Qorxulu deyildir mənim üçün heç,
İstidə, bürküdə yayda qalmağım.
Güzəranım keçir aranlı, dağlı,
Evim aranımdır, eyvan yaylağımı.

1977

YARATMAMIŞDIR

Təbiət güclüdür, qadirdir, lakin
Gör neçə bahardır, gör neçə qışdır. –
Özü görə bilən öz simasını,
Bir canlı, bir cansız yaratmamışdır.

1975

QARA TORPAQ

Gedirsən: yaxşı yol!
Bir-iki qoyluq
qara torpaq gətir,
kənddən gələndə.
Əvəzində onun
mən də

Onların məskəni göylər olsaydı
Baxıb deyərdilər: "Nə gözəldi yer!
Ey yerlər tanrısı, qırıldıq, bizə,
Bir ovuc torpaq ver, bir ovuc su ver!"

Nalçık, avqust, 1966

QARA TORPAQ

Bu yaxşı cəhətdir, unutmayırsan –
Görürəm gəlirsən hərdən bağa da.
Bircə meyvələrə baxırsan, ey dost,
Sən göz qoy aradır bu torpağa da.

Torpağa qulluq et, yoxsa nə çıxar,
Mən dəfə budağa, gülə baxmaqdan?
Budaqlar gövdədən, gövdə köklərdən,
Köklər də can alır qara torpaqdan.

Məni kim tanımır, görməyən kimdir?
Öyünmək bilmirəm, demirəm ağam.
Özüm kağız kimi ağ olmasam da,
Üzləri ağardan qara torpağam.

1976

KRİM BƏNÖVŞƏSİ

Ellər bilir yaranandan bağlıdır
Ömrüm boyu meylim sənə, bənövşə.
Yaman aldın əzəl başdan əqlimi,
Neylim sənə, neylim sənə, bənövşə!?

Çəkilir torpaqdan qışın ayazı,
Bizə qonaq gəlir ellərin yazı.
Mən səni min dəfə görmüşəm azı,
Görmək istəyirəm yenə, bənövşə.

Dinlə məni, ey həmdənim, sözüm var!
Bəlkə sənə xoş gəlməyir mahnılar.
Şair əhli gözəllərə söz qoşar,
Fikir vermə mən deyənə, bənövşə.

Bahar çağrı sərin yellər əsəndə,
Uçan xəyalımı tapıram səndə.
Vəqif bu dünyadan köçüb gedəndə,
O səni tapşırıdı mənə, bənövşə.

Gördüm əl uzadır sənə hər yetən,
Tezəcə özüm dərdim, heyif körpəsən...
Mən bir dəmət bəcləyirəm hələ mən
Bu ölkəyə, bu vətənə, bənövşə.

Livadiya, 1939

VƏFASIZ OLDU

Sahil, qumlu sahil qaldı uzaqda,
Dəniz, qədim dostum çəkildi getdi.
Uçan dalgaların göy yalmanında
Üzdü qağayılar, gözümədən itdi.

Dəniz guruldayır, sahil səslənir,
Sular bir məqamda durmayır bir an,
Bayaq quzu kimi yatırdı... indi
Tələtüm, çarpışma, ayrılıq, hicran...

Gümüş dalgalarda yosunlar yuyub,
İpək saçlarını darayır hordən.
Qoca kainatın min bir sirri var,
Gəl baş tap dünyanın işdəklərindən.

Külək hardan əsdi, hansı tərəfdən,
Dalgalar yenidən çəkildi səflə,
Yosunlar öz ipək saçını yoldu.
Cavabsız bir sual qaldı başımda –
Sahilmi dənizi qəbul etmədi,
Dənizmi sahilə vəfasız oldu?..

BƏNÖVŞƏ

Yaşadım çöllərdə on il, on beş il,
Yağışda, yağmurda günüm olmadı;
Dostlar yaxşı bilir, mənə yad deyil
Çiçəklərin adı, quşların adı...

Mənə sirdaş oldu Günəş, Ay, ülkər,
Dərələrin çayı, dağların qarı;
Ömrümə yar oldu uzun sənələr,
Xramın sahili, Kürün kənarı.

Dumanlı səhərlər, çənli axşamlar,
Keçəli çadırlar, yeraltı damlar.
Olduqca məskonim, olduqca yuvam,
Yamaqlı şalvarım, yamaqlı çuxam.
Vüqarlı başımı saldı aşağı,
Çıxdı gözlərimə qolbimin dağı...

Ələmdən, kədərdən qaça bilmədim,
Ciyərim həsrətlə alışdı, yandı.
Könlümü kimsəyə aç bilmədim,
Cırıq paltarımdan eşqim utandı.
Çox gözdüm özümə vəfalı həmdəm,
Fəqət, dilbərimdən görmədim kərəm...
Gəzib, talaları, mən dolaşanda,
Mən dəfə gözüme gözün ilişdi,

Yaşımız çatsa da yüzə, yüz birə,
Bizə ilham verər işlər, əməllər...
Haqqı var vüqarla dərə, gözdirə,
Səni bu qumsalda bitirən ellər.

Yaxın gəl, dostunu dindir, danışdır,
Görüşmək pis deyil hərdən mənimlə...
Köhnə mahnıların sənə tanışdır,
Gəl, yenə mahnımı bir dəfə dinlə!

Biz çoxdan ayrıldıq yaldan-yamacdan;
Dəyişdi təbiət, dəyişdi insan...
Məni unutmadın, yənə heç zaman –
Gəlib şəhərlərdə sordun halımı,
Sən, ey köhnə dostum, təzə bənövşə!

Qüdrətim, fitrətim, işim, əməyim,
Uzun sətirlərim, bərim-bəzəyim,
Xəyalım, düşüncəm, dilim, diləyim
İstərim şəhərlər səninlə hər gün,
Dolanıb əllərdə gəzə, bənövşə!

Hər yeni şəhərə, hər yeni kəndə,
Bayramdan-bayrama qonaq gələndə,
Səsim tutduğunca deyirəm mən də: –
Bu ana yurdumun asıl döşündən,
Sən də ölkəmizi bəzə, bənövşə!..

Bakı, 1937

Cənublu qardaşlarıma

A DOSTLAR

Yenə qaşlarınız niyə çatıldı,
Deyin, qəlbinizdə nə var, a dostlar?!
Söyləyin, hər yandan sıxırmı sizi,
Qalın daş divarlı hasar, a dostlar!..

Toxundu qəlbimə bu gün bir baxış,
Bilirəm, çox vurub onu qar, yağış...
Sizi qorxutmasın nə boran, nə qış,
Gələr mövsimində bahar, a dostlar!..

Boşa getməyəcək axan bu qanlar,
Bu vəhşi qırğınlar, vəhşi talanlar,
Bir gün döyülənlər, ayaqlananlar
Öz intiqamını alar, a dostlar!..

Vaxt olar burada dəyişər zaman:
Dağların döşündən çəkilər duman,
Xalqın aşığı Ərkin¹ başından
Sədəfli sazını çalar, a dostlar!

Şərəfli bir ümid, böyük bir inam,
Bizi düşündürür hər səhər-axşam...
Haraya üz qoysam, harada olsam,
Əliniz əlimdə qalar, a dostlar!

Təbriz, aprel, 1942

¹ Ərk Təbrizdə qədim bir qaladır.

BİRİNCİ DƏRS

(Təbriz məktəbində)

Məktəb al geyinir bayram qabağı,
Onun yollarına güllər tökülür.
Şəndir müəllimin qaşı-qabağı,
Körpə uşaqların gözləri gülür...
Şahın şekli yoxdur, divara bax bir,
İndi Səttarxandır seyr edən bizi.
Əziz körpələri görüb sevinir
Nizami, Füzuli, Saib Təbrizi...
Müəllim şagirdə deddi inamla:
Gəl yaz, söz azaddır indi ölkədə...
Gəlib çox həvəslə, çox ehtiramla,
İki kəlmə yazdı şagird lövhədə.
Bir fərəh götürdü tez şagirdləri,
Sevincdən parlayan gözlər alışdı.
Kim bilir, kim bilir nə vaxtdan bəri
Bu sözlər lövhəyə yazılmamışdı...
Hamı bir ağızdan edincə təkrar,
Sözlə qanadlanıb dağları aşdı.
Dolandı, bir yerdə tutmadı qərar –
Azəri yurdunu gəzdi, dolaşdı.
Sonra havalandı, gəldi cövlana,
İran torpağını, gəzdi sərbəsər...
Elə ki, yetişdi bu səs Tehrana,
Titrədi yerböyer məclisdekiler.
Çox yazdı, çox pozdu hökmdar, ancaq
Hökmü dövrən verdi, zəmanə yazdı..
Öz doğma dilində məktəbli uşaq
Bir “vətən” söylədi, bir “ana” yazdı.
Təkcə körpələrin deyil ki, inan,
Bu dərs lap şahın da yadında qaldı...
Kim qıl asmışdı xalqın dilindən,
O da öz dərslərini bu gündən aldı.

Bakı, dekabr, 1945

DÜNYANIN

(Təbrizli deyirdi)

Kimə deyək – az almayı, çox alır,
Xəbər alma – nə aparır, nə alır
Ömr etdikcə azalmayı, çoxalır,
Gündən-günə dərd-azarı dünyanın.

Kim yazıbsa, pərişanlıq yazıbdır –
Bir aydınlıq, bir qaranlıq yazıbdır,
Öz ömrünə nigaranlıq yazıbdır,
Əksik olmur intizarı dünyanın.

Tarixin öz hökmü, öz qanunu var,
Çox çəkməz, şah ağlar, şahpərəst ağlar.
Eşidir... danışır... nəyin ki sağlar
Nə var lalı, koru, kəri dünyanın.

Yadlar gəlib ölkəmizə soxulur,
Bağbanlar qırılır, bağçalar solur.
Hərçəndi ki, vəfasızlar çox olur,
Kəsilməyir etibarı dünyanın.

Şah oğlunun özü nədir, sözü nə?
Kimdir baxan indi onun sözünə?
Qoyan olsa kifayətdir özünə,
Halal malı, halal varı dünyanın.

DƏVƏ KARVANI

Qaranlıq çəkilir, açılır səhər,
Yumur yavaş-yavaş gözünü ülkor.
Qızıl üfüqlərdə dərin mənə var,
Qızır mis kimi göydə buludlar.
Söküldükcə səhər, ağardıqca dan,
Ayılmaq istəyir şəhər yuxudan.

Gəlir qulağıma, bayaqdan bəri,
Həzin-həzin ötən qumrov səsləri.
Xəyalıma əski bir cahan gəlir,
Tozlana-tozlana bir karvan gəlir.

Göylərə yüksəlir yerin dumanı,
Bu yollar çox görüb qoca sarbanı.
Lakin o büsbütün düşübdür haldan,
Yollar yorulmayı, yorulur insan...
Səhərdən ac qalıb, bəlkə, axşama,
Bəlkə, yola düşüb Bağdaddan Şama...
Min bir əzab çəkib isti günləri,
Su deyib alışır, yanır ciyori.
Bəlkə, uzaqlara düşübmüş yönü,
Ac-susuz körpələr gözləyir onu.

Bəlkə xara, qumaş, ipəkdir yükü,
Bəlkə anaşadır, tiryəkdir yükü.
Bəlkə sırdaşdır aqlar, haraylar,
Bəlkə daşdığı bu ağır taylar
Özünün deyildir, özgələndir.
Onu dindirməyin, dərdi dərinidir...

Artıq, yorulmuşdur bütün dövələr,
Bükür dizlərini yavaşca boz nör...
Bunu yaxşı bilir, hər kim halıdır,
Karvan – əski Şərqi bir timsahdır.

Qatarlar qışqırıb keçməso, inan,
Yüz min qafilə də çəkilsə burdan,
Şəhər məst olacaq bu tozda, ancaq
Yatanlar yuxudan ayılmayacaq.
Lakin hoyatın da öz qanunu var,
Ayılır yuxudan ayaqlananlar!!!

Mənim istəyimi, əziz dost düşün,
Sən yəqin inan ki, şərəfli bir gün
Sarbanlar güləcək, sevinəcəkdir –
Karvandan qatara tez minəcəkdir.

Qızıl üfüqlərdə dərin mənə var,
Qızırır mis kimi göydə buludlar.
Söküldükcə səhər, ağardıqca dan,
Ayılmaq istəyir şəhər yuxudan...

Təbriz, oktyabr, 1941

TƏBRİZ GÖZƏLİ

Səhər xiyabanla keçdiyin zaman,
O qara örpəkdən – qara buluddan
Gözlərin parladı bir ülkər kimi,
Elo bil, camalın aypara çıxdı.
Uzun kirpiklərin nizələr kimi,
Yarıb örpəyini kənara çıxdı...
Könüllər yaşarmı arzu-əməlsiz?
Heç ola bilməzdi Təbriz gözəlsiz.
Şərimin zərini geyib bəzənsən –
Dumanlı Təbrizin gözəli sənən.
İncədir, zərifdir əlin, ayağın,
Ənlik, kirşan bilmir osla yanağın.
Heç sürmə çəkmədin yay qaşlarına,
Boyalar vurmادين gur saçlarına.
Qara günlərini bəzən unuttun,
Dünyada hor şeydon şərəfli tutdun.
Sən öz namusunu, sən öz arını,
Qana batırmadın dırnaqlarını.
Oldunsa mübtəla min ağır dərdə,
Əyləncə olmadın xain əllərdə.
Həyat, kaman kimi, bükdüsə səni,
Pullara satmadın öz bədənini...
Çoxları can atdı, keçmədin olə,
Sən bir karxanada oldun əmələ.
Ömrünü, gününü vurdu boranlar.
Narın əllərində yarandı qabar.
Gecəli-gündüzlü çalışdıqca sən,
Yüzlərcə xalılar çıxdı əlindən.

Həmişə can verir xəyal insana,
Yapışır qolundan, düşsən tufana,
Qurtuluş ümidi, həqiqət eşqi.
Səni də yaşatdı bir sənət eşqi!
Hər dağdan bir çiçək, hər bağdan bir gül
Qoparıb söylədin: – qarşımda düzül!
Qəlbinlə, eşqinlə, qüdrətinlə sən,
Hər rəngə min rəng də qatdın yenidən.
Ağacı keçdikcə şümşad biləklər,
Açıldı xalında güllər, çiçəklər.
Həvəsle, maraqla çalışdın uzun,
Yələni qıvrımlı xalı toxudun.
Onun bir ucuna çatmazdın, inan,
At minib üstündə cıdır oynasan.
Yaratdın: meşələr, dağlar, dərələr,
Al-yaşıl yamaclar, göy mənzərələr,
Çiçəkli bağçalar, meyvəli bağlar.

Qərənfil, yasəmən, nərgiz, nilüfər,
Marallı yamaclar, ceyranlı düzlər...
Bir yanda Şamaxı, bir yanda Əhər,
Bir yanda Urmiya, bir yanda Xəzər,
Bir yanda Qaradağ meşəlikləri,
Bir yanda Qarabağ gözəllikləri...
Bu zəngin torpaqda nə var sənindir,
Hər yanı öz yurdu, öz vətənidir...
Çırpınan qəlbinlə, saf əməlinlə,
Sənin qüdrətinlə, sənin əlinlə

Lakin bilinmədi sonin varlığını.
 Başqa palazlara qatıldı xalın,
 Bir pullu tacirə satıldı xalın.
 Getdi işin bada, əməyin bada –
 Tapdandı Berlinin salonlarında...
 Qələmdən, kağızdan kömək istədim,
 Mən sonin şəklini çəkmək istədim.
 Dedim ki, örpəyi alım başından –
 Günəşin üzündən çəkilsin duman.
 Şəkilin solmasın min il dursa da,
 Ləkələr qalmasın boyalarım da.
 Heyif, gözlərimdə qaraldı cahan,
 Mən baxa bilmədim sonə heç bir an,
 Göründü büsbütün ətin – əndamın,
 Daş deyil yanmaya qəlbi insanın,
 Yox! Çəkə bilmədim bu lövhəni mən,
 Fırçam parçalandı, düşdü ölimdən...

Sonin nə zinetin, nə bezəyin var,
 Ancaq güldən təmiz bir ürəyin var.
 Bax, budur şairi məftun eyləyən,
 Sədo gözəlliyin vurğunuyam mən.
 Demədim gözəllik işvədir, nazdır,
 Ana qadınlığa gözəllik azdır,
 Haqqını istəyən qəhrəmanlar tək
 Bir də hüner görə, cəsarət görə!..
 Səni əsir görüb, dəyişir halım,
 Yəni uzaqlara qaçır xəyalım...
 Sənin ismətin var, sonin arın var,
 Tarixdə ad qoymuş anaların var:
 Keyxosrov əlloşdı daim fəlakətə,
 Nə aman eşitdi, nə ah dinlədi;
 Min bir xəyanətlə, min bir kələklə,
 Bizim yurdumuza basqın elədi.
 Lakin, el çökmədi qarşısında diz,
 Çıxdı cəbhələrə qəhrəman kimi.
 Vuruşdu qeyrətlə cəsur xalqımız,
 Əyilmək bilmədi Savalan kimi.

Topladı gücünü, bütün hər nə var,
 Ellər sərkərdəsi qadın hökmüdar –
 Tomiris hiddətlə çatdı qaşını,
 Vurdu qılıncıyla Keyin başını.
 Böyük paytaxt oldu Bərdə bir zaman.
 Töküldü düşmənlər hərə bir yandan,
 Qarğa–quzğun kimi onun üstünə.
 Bərdə əyilmədi, sinmədi yenə.
 İgidlər qorudu doğma vətəni;
 Cəbhələr, səngərlər oldu məsgəni,
 Bizim hər gəlinin, bizim hər qızın.
 Adı var tarixdə analarmızın:
 Nənən Nüşabəni yadına sal bir,
 Ona baş endirdi İskəndər Kəbir.
 Məhsəti xanımı unutma bəri.
 Yığdı dövrəsinə sənətkarları,
 Qaranlıq zülmətdə bir işıq oldu
 Sənət məclisinə yaraşlıq oldu.
 Coşdu ilham seli, döndü ümməyə,
 Şöhrəti yayıldı cümlə cahana.
 Şerilə bezədi bu ana yurdu,
 Böyük Nizamiylə yanaşdı durdu.
 Çox olub ölkəmin qəhrəman qızı,
 Ölməz ad qazandı bir vaxt Xan qızı –
 Qarabağ günəşi şair Nəzəvan;
 Bu gün də çıxmamış elin yadından.
 Böyük məclis qurdu, divan elədi.
 Ağhyla dünyanı heyran eylədi.
 Ona hörmət etdi hər bir sonotkar,
 Bildi qiymətini arif olanlar.
 Əmr etdi, düzlərə sular çəkildi.
 Yamaclar şumlandı, çöllər əkildi.
 Əsiri olmadı aqcanın, pulun,
 Oldu himayəsi acın, yoxsulun.
 Parladı şahların başlarında tac,
 Boğdu yoxsulları achiq, ehtiyac...
 Bunun şahididir homin bu yerlər.
 Görənlər, bilənlər belə deyirlər:

Bir gün igid ana, qəhrəman ana –
 Zeynəb qadınları yığdı başına.
 Təbrizin üstündə tufan elədi,
 Zülmə, əsarətə üsyan elədi.
 İnsanlar seline büründü hər yan;
 Həmin bu tufandan, bu qasırğadan
 Əyanlar,ərbablar qorxudan qaçdı.
 Zeynəb anbarların ağzını açdı,
 Töküdü küçələrə orda hər nə var,
 Götürdü payını yoxsullar, aclar.

Obanın, oymağın getdi tutarı,
 Talandı elləri çar kazakları.
 Onlarla qoç kimi Nəbi vuruşdu,
 Aynalı parladı, boz köhlən uçdu.
 Qılınc bağlamaqda, tufəng atmaqda,
 Döyüş meydanında at oynatmaqda –
 Bu bir həqiqətdir, deməsəm də mən, –
 Heç dala qalmazdı Həcər Nəbidən.

Qırdı zəncirləri polad biləklər,
 Yetişdi kamana şirin diləklər.
 Ana qadınlığın başı ucaldı,
 Bizim ölkəmizdə haqqını aldı.
 Bir gün basqın etdi yağılar bizə,
 Dağ-dağa toxundu, dəniz-dənizə.
 Ordumuz öz döyüş təblini vurdu,
 Sovetlər torpağı ayağa durdu,
 Axdı qoşun kimi cəbhələrə el...
 Başında boz papaq, əynində şinel,
 Əlinde beşatan, belində qatar,
 Sənin doğma bacın – qəhrəman Bahar
 Çıxdı cəbhələrə boranda, qarda,
 İgidlik göstərdi vuruşmalarda...
 Gy gözəl, qəlbimi duydunmu bari,
 Boş yerə çəkmədim bu misalları...
 Qəlbinlə bir vurur elin ürəyi,

Ancaq sən bürünüb, qara örpəyi
 Bəzən axşam üstü, bəzən də erkən
 Ürkək maral kimi oğrun gəzirsən...
 Diləklər könüldə dustaq olarmı?
 Söylə, gözlərinin günahı varmı?
 Onlar dünyanı zindan eylədin,
 Özün də bilmədin, min qan eylədin...
 Ya qoy camalını görünsün bütün,
 Ya qara torpaqla əbədi örtün!
 Xeyir, mən yanıldım, onu bil ki, sən,
 Pərdələr altında ölməyəcəksən!..

Sən. ev Təbriz qızı, Təbriz gözəli,
 “Dəyişir iqlimi insanın əli...”
 Şirin arzularım deyildir uzaq,
 Dağların başından bir gün doğacaq,
 Qırmızı şəfəqlər düşəcək birdən,
 Sizin qapınızdan, pəncərənizdən.
 Həmin o şanlı gün, o şərəfli gün
 Salon adamlarla dolacaq bütün.
 Alışıb yanacaq qızıl bayraqlar,
 Danışıb güləcək əziz qonaqlar.
 Səni seyr edəcək minlərcə gözlər,
 Qəlbimdə bir əməl, alnında zəfər,
 Səsini dünyalar eşitsin deyə –
 Şir kimi atılıb qızıl kürsüyə,
 Böyük bir həvəslə, bir vüqarla sən,
 Mənim bu şerimi söyləyəcəksən!
 Paslı zəncirlərdən açılmış əllər,
 Zindandan, qəfəsdən azad gözəllər,
 Əmələ yoldaşın, dostun, sirdaşın,
 El oğlun, el qızın, bacın, qardaşın
 Sənə gül verəcək, əl çalacaqlar...
 Qarşında zalımlar alçalacaqlar.
 Ey Təbriz gözəli, onda an məni,
 Ancaq öz yanında taparsan məni...

PANAMALI DİLƏNÇİ

Günəş üföqlərdən çəkilir tamam,
Quşlar yuvasına dönür hər axşam.
Hər kiçik canlının bir məskəni var,
Hər kəsin öz yurdu, öz vətəni var.
Ayaz göyə çəkir yerdən insanı,
Sənin yurdun hamı, məskənin hamı?
Ağalar, xanımlar əyləncələrlə,
Zəngin saraylarda qəhqəhələrlə,
Çalıb çağıracaq, deyib güləcək...
Sən də bu palçıqlı küçələrdə tək,
Donunca kədərli gözlərinə yaş,
Yalvara-yalvara çöldə göz, dolaş...
Batıq gözlərin ac, çılpaq qarnın ac,
Səni küçələrə atdı ehtiyac;
Oldun gündən qara, ömürdən qara,
Yalın ayaqların kömürdən qara...
Ciyərin həsrətlə alışdı yandı,
Ötüb keçənlərə ölin uzandı.
Sən etdikcə fəryad, etdikcə aman,
Ağalar vüqarla keçdi yanından.
Fəryadın toxundu daşa, divara,
Lakin yetişmədi kar qulaqlara.
Boğdu fəryad səni, boğdu ah səni,
Yaman günə qoydu Rza şah səni...
Sənən gözlərində qaraldı cahan,
Məhəl qoymadılar axan yaşına,
Sən çörək istədin hökəmdarından,
O, panama qoydu sənin başına...
Bu qoca dünyaya köçüb gələrkən,
Anadan dilənçi doğulmadın sən.
Başında min boran, min tufan oldu,
Acı səfələri yaradan oldu.
Sənin yurdun da var, vətənin də var.
Dünyada nə desən vətəninə var.
Burda kef çəkənlər az deyil, yəqin,

Öz ana yurdunda sən ki, gülmədin...
Bir yamaqlı şalvar, bir cırıq əba,
Başında panama, yanında torba,
Doğrudan, qərribə bir görkəmin var...
Səni bu halətə salan də, kimdir?
“Mədəniyyət” deyə, sizə ağalar
Bir torba bəxş etdi, bir də silindir.
Mən sənə tək dedim, söylə təkmisən?
Dərdini bir mənə deyəcəkmisən?
Yoxsa ki, yeyəcək qəlbini qəmlər,
Acılar, ağrılar, dərdlər, ələmlər.
Bilirəm nağıllar az deyil sənə,
Onu söyləsən də, söyleməsən də...
Qoy gəlsin yanıma yurdsuz qalanlar,
Onlar sığınmağa sinəmdə yer var...
Yetər, sən nə “ərbab”, nə “ağa” söylə,
Söyləsən dərdini torpağa söylə!
Ayılar bu torpaq, keçdikcə günlər,
Yerin qulağı var, o səni dinlər...

Tabriz, oktyabr, 1941

AŞIĞIN AYRILIQ MAHNISI

Bürüdü elləri yenə dərd, oləm,
Aşığın kədəri başından aşdı.
Dedi - Bu yerlərdə qala bilmərəm.
Vəfalı sazını götürüdü qaçdı...

Qaldı yadigarı öz sirdaşında...
Yandırdı simləri qəlbinin odu.
Uca bir qayanın durub başında,
Sədəfli sazını çaldı, oxudu:

“Ay ellər, qəlbimi sökdü dağ-düyün,
Dəmir pəncərədən boylanın hər gün -
Ağırdır bir məhbus tarizən üçün,
Mizrab ayrılığı, tar ayrılığı.

Duyar kədərimi, düşünsə hər kim,
Mənim dağlar qədər böyükdür dərdim.
Zülmə, işgəncəyə yenə dözərdim,
Hər şeydən ağırdır yar ayrılığı...”

Ey aşiq, duyuram dərini sənin,
Alovlar içində yanır vətənin.
Lakin diləkləri sarsıtmaq olmaz,
Nə qədər bir ucdan düşsə qırhaqır...

Bu gün düşündüki o sədəfli saz,
Sabah da əlində əyri qılıncdır.
İgidlər silahla göstərdi hüner,
Oxu! Sos verəcək səsinə ellər.

Aşiq dostum, inan xalqın gücünə,
Bu gün boz dağlara çəkilsən də sən -
Onun qüdrətiylə, əliylə yenə
Sabah öz yurduna tez dönəcəksən!

Tabriz, aprel, 1942

NƏ HAYDADIR?

(Tabrizli deyirdi)

Dolaşıram Arazın
Ot basmış sahilində.
Onun dərddi günündə,
Onun ağır ilində.

Qulağıma uzaqdan
Gələn qumbara səsi,
dərdə salıbdır məni.
Səbəbkara min lənət!
Niyə topa tutulsun
Bir millətin vətəni?

Arzulara nə çatar
Arzular qanadlıdır.
Təbrizdəyəm xəyalən
Gözəl güllü-çiçəkli,
xiyabanında onun
Şeirlər deyirəm mən.
Kaş ki, görə biləydim
Gedib səni, ey vətən!..

Özüm burda olsam da
Ürəyim o taydadır.
Görün mən nə haydayam,
Bu dünya nə haydadır?

1980

YETİRMƏMİŞƏM

Bəxtəver başına bulud, ay bulud!
Qorxusuz-hürküsz səmalarda sən,
Gah şərqə, gah qərbə çıxıb gedirsən...
Gah qərbə, gah şərqə çıxıb gedirsən...

Xoşbəxtdir göylərə yüksələ bilən...
Gözlədim horməti, ləyaqəti mən.
Ömrümdə ya qəsdən, ya da ki, səhvən,
Bir kəsin haqqını itirməmişəm.

Deyərdim bir sözü hər səhər, axşam,
Gərək dağlar aşam, zirvələr aşam.
Nəçə yazım qalıb hələ natamam -
Yüzlərcə şerimi bitirməmişəm.

Gözlədiyim o gün gələcək hökmən,
Necə köçüm gedim, deyir indidən?
Bu azad yurdumun təbrikini mən,
Cənublu dostlara yetirməmişəm...

1978

BAŞINA DÖNDÜYÜM

(Deyişmə)

Aşıq Mirzə

Başına döndüyüm, gülüzlü mələk,
Maraltək qarşımdan qaçma hürkerək.
Ver qolunu, qoy dolanaq, qoy gözək,
Gəl cəlmə naz, başına döndüyüm!

Aşıq Əsəd

Qoca demə, yalvarıram, amandı,
Qocalıqda sevmək daha yamandı.
Aşıq könlüm hər fəsildə cavandı
Qış başına, yaz başına döndüyüm!

SÖYLƏ

Dərdim çoxdur, dərdin alım, ay aşıq
Al sazi, bu dərdi hər yana söylə.
Əqildən kəm olan duymaz, anlamaz
Mənim sözlərimi qanana söylə.

Adamı oynatmaq insanlıq deyil,
Eşqi hiss etməmək cavanlıq deyil,
Mənim şikayətim divanlıq deyil,
Nə sultana söylə, nə xana söylə.

Həmişə əlində saxla cilovu,
Yalnız ovçu bilər oylağı, ovu.
Kim oda düşməyib duymaz alovu,
Məhəbbət oduna yanana söylə.

Haqq olur... mən hara, bilqar hara.
Düşmüşəm nə edim, yoxdur bir çara.
İşdir yolun düşdü qarlı dağlara
Haray çək, ahımı dumanə söylə.

Tapılmaz eləsi bizim zamanda
O təkdir, heç misli yoxdur cahanda.
Bəlkə bir gün gördün toyda, nişanda
Unutma, ərzimi canana söylə.

El ağzı fal olar, bunu sal yada.
Sirri dosta vermə, söyləmə yada,
Xeyir xəbər olsa eldə, obada
Qayıdıb gələndə Osmana söylə.

DE GƏLSİN

Aşıq, bu gün yaxşı köklə sazını,
Ürək açan mahnılardan, de gəlsin!
Şirin dostluq nəğməsidir hər sözün,
Sədaqətdən, etibardan, de gəlsin!
Bivəfanın heç danışma sözünü,
Düz peymandan, düz ilqardan, de gəlsin!
Sədaqətdən, etibardan, de gəlsin!

“El havası”¹ qulağımdan getməyir –
(Əzəl başdan bəxtimə el düşübdür).
Qara telli bizim yerdə az deyil,
Ürəyimə bir “Sarıtel” düşübdür,

Öz evindir, üç gün, beş gün, qal, oxu!
Baş pərdədə “Baş saritel” çal oxu!
Üstündən də bir “Başxanım” de gəlsin!
Oda düşdü, yandı canım, de gəlsin!

“Cəngi” yatmaz hər pərdəyə, hər simə,
“Misri” üstə oxuyanda zilə çək.
Beş pərdə min dil açıb ötəndə,
Arif olan mətləbini biləcək...

Təzanəni elə vur ki, titrəsin,
Lərzə düşsün gümüş telə, de gəlsin!
Koroğlutek bir nəre çək ucadan,
Səsin çatsın Çənlibelə, de gəlsin!

Bu, ariflər məclisidir, ay aşıq!
Əvvəl ustad, sonra ustadnamə de,
Dilqəm niyə qərq olmuşdu qəmlərə?
Nakam niyə çatmamışdı kamə, de?
Kərəm niyə oda düşüb yanarkən –
Əsli kimi vəfadarım var, – dedi?
Qərib niyə qürbət eli dolandı?
Valeh kimə valeh oldu, yar dedi?

Dostum, bu gün bir də yoxla döşünü.
Hər sualın öz cavabı gərəkdir!
İmtahandan çıxmaq üçün aşığın,
Sinesində min kitabı gərəkdir!
Boşa çıxmaz bərəsində atılan,
Yüz ilməkli söz kəməndi, de gəlsin!
Hər cinasın qıfıləndi, de gəlsin!
Nağaraçı aşıqların dişləri,
Deyən, burda kilidləndi, de gəlsin!

Heç unutma Gürcüstandan gələn var,
Saz qədrini, söz qədrini bilən var –
Bu məclisdə əyləşibdir görürsən
Neçə ustad, neçə mahir sənətkar;
Usta tərpen, ustadların yanında –
Bir mənalı ustadnamə, de gəlsin!
Kimlər öldü, nakam getdi dünyadan,
Kimlər sevdi, yetdi kamə, de gəlsin?!

Hər nəğmənin öz havası gərəkdir
Yeni mahnı, yeni avaz istəyir.
Yeni nəfəs, yeni barmaq, yeni xal
İndi səndən bir yeni saz istəyir.

¹ “El havası”, “Sarıtel”, “Başsaritel”, “Başxanım”, “Cəngi”, “Misri”, “Şərili”, “İravan çuxuru”, “Müxəmməs”, “Göyçə gülü”, “Gilonar”, “Qəhrəman” saz havalarının adlarıdır.

Dodaqdoyməz çox eşidib, dostların -
 Diltorpenməz, diştoxunmaz istəyir;
 "Müxəmməsin" öz yeri var bilirsən,
 Ələsgərdən bircə qoşma, de gəlsin!
 Yaxşı cinas cığasız da gözəldir,
 Hər "Təcnisə" cığa qoşma, de gəlsin!
 Ələsgərdən birco qoşma, de gəlsin!

Aşıq, bu gün simlərini təzələ,
 Tavar sazı yaxşı köklə, yaxşı çal,
 Belə fürsət bir də keçməz heç olo.
 Söz kürzünü mütrüblərə yaxşı çal!
 Tavar sazı yaxşı köklə, yaxşı çal!
 Ustaplardan sənət dərsi almayan,
 Toy yerində yarım saat qalmayan.
 Hər məclisdə beş mindən az almayan -
 Yazıq sazı atıb-tutan, çalmayan
 Mütrüblərə söz kürzünü yaxşı çal,
 Tavar sazı yaxşı köklə, yaxşı çal!

Hanı aşiq libasında toyları
 Dəf daraqlı, tər-təraqqlı gözənlər?
 Hər yanına iki qaval, iki dəf,
 Beş nağara, on beş dümbək düzənlər?
 "Bəxtəvəri" havasına xanımtək,
 Yırğalana-yırğalana süzənlər?
 Bu saz, bu söz, bu da məclis, buyursun!
 Daha yoxdur bir bəhanə, de gəlsin!

Hər torpağın, hər iqlimin özünün,
 Ürək açan xoş səfəsi şirindir.
 Bu dünyada min bir nəğmə olsa da
 Hər zamanın öz havası şirindir.
 Sən bu dövrün aşiqisən, ay aşiq!
 Bir dövrə vur bu dövrənin eşqinə:
 Okon, biçən, dəmir, polad əridən
 Adlı-sanlı qəhrəmanın eşqinə;

Dağ döşündə ağ sürünün içində,
 Şümşad çalan xan çobanın eşqinə.

Maral kimi inək, buzov bəsləyən,
 Ala gözlü bir ceyranın eşqinə -
 Qəhrəmanlıq dastanından iki bənd,
 "Qəhrəmanı" havasına de gəlsin!
 Aşıq, yetər, daha bir söz qatmayaq
 Bu söhbətin arasına, de gəlsin!
 "Qəhrəmanı" havasına, de gəlsin!..

Bakı, 1960

O KİMDİR BAŞIMDA ÇALIR, ÇAĞIRIR

Yanıqlı bir hava gəzir başımda,
 Onun könül odu heç azalmayıb.
 Qürbətə, hicranda, vüsal demində,
 O məndən bir an da ayrı qalmayıb.

Bəzən uzaqlara düşür güzərim,
 Gəzirəm dünyanı, gəzir mənimlə.
 Ümman xəyalımın ağ yelkənində
 Üzürəm sularda, üzür mənimlə...

Çıxdım zirvəsinə göy Qoşqarın da,
 Uca Ləlvərin də, Alagözün də;
 Qar quzey yerlərə yatır, bilirom,
 Yeri var dağlarda şirin sözün də...
 Dolandım başına Ocaq dağının,
 Dolandı mənimlə o mahnılar da.
 Qoşmalar dilimdə elə yandı ki,
 Ayağım altında əridi qar da.

Qəlbimdə nəğmələr yuva salıbdır,
 Niyə munis olub mənə mahnılar?
 Sonra anladım ki, səbəbsiz deyil,
 Bir azca mənim də aşıqlığım var.

Əlimdə cilovu dəli köhlənin,
Mahnı deyə-deyə endim Kəpəzdən.
Havanı dəyişmək istədim, lakin
Ayrıla bilmədim yeno o səsdən...

O kimdir başımda çalır-çağırır –
Gözəl havaları qulağımdadır?
Elə bu saat da, elə bu an da
Mahnısı dilimdə, dodağımdadır?

Sadəcə görünən həməən o sözlər
Dərin dənizlərdən daha dərinidir!
O şirin mahnılar ustad aşığıın,
Mahir sənətkarın-Ələsgərindir...

1963

ƏMRAHIN SAZI

Səsin yaxşı gəlir, heç sıxılma sən.
Hərdən zilə çək, ay aşiq Məsim!
Ustad yanındadır, ehtiyat etmə,
Səni ondan yaxşı bilən kimdir, kim,
Hərdən bir zilə çək, ay aşiq Məsim!

Sən bir "Kərəmi" çal, uzağa getmə.
Ustad yanındadır, ehtiyat etmə.
Həməheng olanda ayrı dad verir
Səsin mələhəti, sazın avazı.
Hər nə çatışmasa, natamam qalsa,
Onu tamamlayır Əmrahın sazi.

1976

DAĞLAR

Mən bir zaman sizdən ayrı,
Düşdüm ay dağlar, ay dağlar!
Necə oldu başınızdan
Keçdim, ay dağlar, ay dağlar!

Çox gəzmişik qarda, buzda,
Haqqınız var boynumuzda,
Gözlərimi qoynunuzda
Açdım, ay dağlar, ay dağlar!

İtirən haqqı-sayını,
Almadı sizdən payımı,
Min yerdə Şəmkir çayını
Keçdim, ay dağlar, ay dağlar!

Ürəyim dönməyir sizdən,
Bu yerlərə üz qoyub mən,
At belində belinizdən
Aşdım, ay dağlar, ay dağlar!

Gəlib çatdım uzaqlardan,
Çıxdı könül intizardan,
Suyu sərin bulaqlardan
İçdim, ay dağlar, ay dağlar!

Sağım təpo, solum dəre,
Çiçəklərdən dəre-dərə,
Qanad çaldım Süsənbərə
Uçdum, ay dağlar, ay dağlar!

Güllər bitir boz aranda,
Səngər dağı bozaranda,
Üz-gözünüz bozaranda
Qaçdım, ay dağlar, ay dağlar!

Keçir dövrən, keçir zaman,
Qoyun qalsın bir nişanəm,
Bəlkə bir gün bu dünyadan
Köçdüm, ay dağlar, ay dağlar!..

Şəmkir, oktyabr, 1950

DAĞLAR MAHNISI

Gərək

Quzovda ağaran qayamı, qarmı?
Yaşıl yaylaqların heç tayı varmı?
Üç günlə, beş günlə doymaq olarmı?
Dağlardan doymağa yüz illər gərək!

İndi səməndimin ağarıb yalı,
Yeyilib dımağı, tökülüb nalı...
Dağlara çıxmağa qalmayıb halı,
Gələydim buraya əzəllər gərək!

Yaylağa köçəndə yayda bizim el,
Yolu uçurmasın nə yağış, nə sel –
Dağların altından vurulsun tunel,
Qovuşsun çox uzaq mənzillər gərək!

Yolsuz–izsiz dağa binələr gəlməz,
Getsə, o yerlərə qonaq dincəlməz.
Əllər ayrı olsa, yollar düzəlməz,
Düz yollar çəkməyə düz ollər gərək!

Günümüz xoş olsun, ömrümüz uzun,
Çataq körpüsünü ayın, ulduzun!
Şirin xəyal deyil, həqiqət olsun
Müqəddəs arzular, əməllər gərək!

DEDİM

Dolama yollarla çıxanda atım,
Könlüm tək açıldı qolum–qanadım,
Tutanda meşəni şirin bayatım,
Sosimə səs versin bülbüllər, dedim.

Donu gül–çiçəkdir dağın, dərənin,
Şairi bülbüldür bu mənzərənin.
Gözəllər məskəni Gözəl dərənin,
Şəninə şeirlər, qəzəllər, dedim.

Çiçəkli döşündə yaşıl bir dağın,
Ləzzəti ayrıdır çadır qurmağın.
Yazları üstünə Dürrü bulağın,
Gəlsin bölük–bölük gözəllər, dedim.

Təbiət! Zəngindir – rəngin, naxışın;
Həm yazın gözəldir sənin, həm qışın.
Düzülsün əlilə dostun, tanışın,
Məzarın üstünə o güllər, dedim.

Bir gün Çənberəkdən çıxdım səhərdən,
Keçdim at belində Basarkeçərdən.
“Dağlar mahnısı”nı oxusun hərdən,
Bizim obalar, bu ellər! – dedim.

Dinlədim çayların zümzüməsini,
Onların səsinə qatdım səsimi,
Dağların döşündə qalan izimi,
Tapacaq bir zaman nəsillər, dedim.

Çənberək–Qazax, 1964

DOSTUNUZ GƏLİR

Buludlara bürünməsin başınız,
Bilin, dağlar, bilin, dostunuz gəlir!
Məni görüb çatılmasın qaşınız,
Gülün, dağlar, gülün, dostunuz gəlir!

Görüşmədik bizlər xeyli zamandı,
Hər bir dərddən hicran dərdi yamandı.
Yollarınız bağlanmasın amandı,
Bilin, dağlar, bilin, dostunuz gəlir!
Gülün, dağlar, gülün, dostunuz gəlir!

Başımızdan sıx buludlar çəkilsin,
Boz sürülər qar üstündən çəkilsin,
Qara naxır yurd yerinə tökülsün,
Bilin, dağlar, bilin, dostunuz gəlir!
Gülün, dağlar, gülün, dostunuz gəlir!

Bir zaman bu yaylaqlara köçmüşəm,
Quzqulaqlı quzeyləri biçmişəm.
Suyu sərin bulaqlardan içmişəm.
Bilin, dağlar, bilin, dostunuz gəlir!
Gülün, dağlar, gülün, dostunuz gəlir!

Bu yerlərdir dost könüllər oylağı,
Oyuqlunun, Muncuqlunun bulağı.
Boz Dəvədaş, göy Divəkli yaylağı,
Bilin, dağlar, bilin, dostunuz gəlir!
Gülün, dağlar, gülün, dostunuz gəlir!

Ocaq dağı dinmə desən, dinmərəm,
Ancaq bil ki, mən alıssam, sönmərəm!
Dost-tanışla görüşməmiş dönmərəm.
Bilin, dağlar, bilin, dostunuz gəlir!
Gülün, dağlar, gülün, dostunuz gəlir!

OLARMI?

Ey mələk, qınama bir sualım var, –
Qəribəm, yanında qalım, olarmı?
Sədəfli sazımı basıb bağrıma
Qaşların eşqinə çalım, olarmı?

Mən canandan, canan məndən ayrılıb,
Ruh yaşarımı de, bədəndən ayrılıb?
Gecənin bu çağı səndən ayrılıb,
Çöllərə düşməyə halım olarmı?

Ay niyə tutulur, söylə, ey nigar, –
Səni hicran boğur, yoxsa intizar,
Bəlkə ürəyində bir dərdin də var,
Mən sənə dərdini alım, olarmı?

1943

DƏRDİN ALIM

Çiçəklərdən soni könüm
Dilər keçər, dərdin alım!
Xəyalın tez-tez yanımdan
Gülər keçər, dərdin alım!

Dağ başını aldı duman,
Körpə quzu anasından
Azıb ayrı düşən zaman
Mələk keçər, dərdin alım!

Demə: dünya bir qəfəsdə,
Mahnıların quru səsi...
Eşq, sevda bir həvəsdə,
Gələr keçər, dərdin alım!

Bahar çağı, səhər erkən
Göy çəməndə gözəndə sən,
Bilirsənmi ürəyimdən
Nələr keçər, dərdin alım?!

1943

GÖZÜNÜN YAŞINA QURBAN

Çeşmin keşiyində səf-səf dayanmış,
Əlləri nizəli qoşuna qurban!
Mənim şikayətim gözlerindədir,
Kirpiyinə qurban, qaşına qurban!

Söylə, görməyəli üzün üzümü,
Eşqin, məhəbbətin odu söndümü?
Çırpınan üroyin daşa döndümü?
Qoy dönsün, qəlbinin daşına qurban!

Sən qədəm basanda eşqin bağına,
Sarılıq çökməsin al yanağına.
Görürəm, şəh düşüb gül yarpağına,
Ağlama, gözünün yaşına qurban!..

QARA GEYİNMƏ

Gözəlim, durdunmu gül yatağından,
Könlümü zülfündə ara, geyinmə!
Qoy hələ başına dönüm, dolanım,
İpək saçlarını dara, geyinmə!..

Zülfün qamətindən uzundur, uzun,
Yalansa, ömr eylə boynum vurulsun!
Ayna qabağında bir ayna dursun,
Görünsün əndamın yara, geyinmə!

Qəlbimi, könlümü, sənə vermişəm,
Hər zaman başına dönməkdir peşəm.
Mən hələ bağçandan güllər dərmişəm,
Əlim yetişməmiş nara, geyinmə!

Sənə şal yaraşır, ipək yaraşır,
Görəndə sevincim başımdan aşır,
Bəyaz qumaşlardan gözüüm qamaşır,
Ara geyinsən də, ara geyinmə!

Bu könül sözümdür, dedim ürəkdən,
Bil ki, xoşum gəlməz bəzək-düzəkdən!
Geysən də al, yaşıl, abı ipəkdən,
Üstü qara güllü xara, geyinmə!

Ey mələk, üzümə gülmə üzərdə,
Bilirsən mənə var bu pərdələrdə...
Əgər geyinsən də xeyirdə, şərdə,
Sən bizə gələndə qara geyinmə!

1943

YADINDA VARMI?

Qız

Könlümün evini gündə min kərə
Uçurub qurduğun, yadında varmı?

Oğlan

Çəkib oğrun-oğrun oxun yayını
Sənə vurduğun yadında varmı?

Qız

Həç unutmamışam, gəlir yadıma,
Çiçəklər bağladım sənə adına.
Yanıb həzin-həzin eşqin oduna,
Şam kimi söndüyüm yadında varmı?

Oğlan

Söylə, unutdunmu, söylə, ey çiçək,
Lələ yanağından öpəndə külək,
Pərvanələr kimi gecə sübhədək
Başına döndüyüm, yadında varmı?

Qız

Söylə, unutdunmu, bir sərin axşam
Əl-ələ gəzirdik bağda mehriban?..
Dodağın üzümə toxunan zaman,
Əlindən qaçdığım, yadında varmı?

Oğlan

Maraltək qaçarkən, gözümde, inan
Qara bir örpəyə büründü hər yan,
Aşıq Kərom kimi düşüb dalından,
Dağları aşdığım yadında varmı?

Qız

Demə ayrı düşüb unuttum səni,
Ölünco unutmaz sevon-sevəni
Deyəndə: "Özgəyə verirler mənə",
Boynunu bükdüyn yadında varmı?..

Oğlan

Çatdı qulağına acı bir xəbər;
Eşitdin yolunu gözləyir səfər.
Başını köksümə qoyub bir səhər,
Göz yaşı tökdüyün, yadında varmı?..

1943

BAKININ KÜLƏKLİ GÜNLƏRİ KİMİ

Nədən gözlərimə dəyir camalın,
Gah bir ilan kimi, gah pəri kimi...
Gündə milyon dəfə dəyişir halın,
Bakının küləkli günləri kimi

SƏN OLMADINMI?

Gözəlīm, mən hara, aşılıq hara,
Bu sazı çaldıran sən olmadınmı?
Öz gizli eşqimi, pünhan dərdimi,
Alomə bildirən, sən olmadınmı?

Alında gah günəş, gah qara duman,
Hərdən gülr üzlü, hərdən pərişan,
Yaralı qəlbimi bəzən ağladan,
Bəzən də güldürən, sən olmadınmı?

Nizə kirpikləri "qana-qan" deyən,
Qoşa hörüklərə "cüt ilan" deyən,
Bir gündə min dəfə mənə can deyən,
Min dəfə öldürən, sən olmadınmı?

1946

YENƏ

Qara bulud, nə alıbsan üstümü? –
Küləklər dalından götürər yenə
Bölük-bölük edib qovar o ki var –
Səni bu dünyadan itirər yenə!

Mənim də öz gücüm, öz qüdrətim var,
Yeter harayıma xəzri, gilavar.
Gələr bürər-bükər səni parçalar,
Dağların dalına ötürər yenə!

Çəkil qara duman, etdiyin yetər.
Yanarsan, ahımdan getməsən əgər,
Bir namə yazmışam, çatır bu günlər –
Dərdimi dilbərə yetirər yenə!

Xoşdur öz yurdumun isti nəfəsi --
Xəzərin, Arazın, Kürün nəğməsi.
Geyib al donunu səhər müjdəsi,
Yarımdan bir xəbər gətirər yenə!

Sənə çəkil dedim, çəkil, a zalım!
Gedim, nə görmüşəm, burda mən qalım?!
Gün doğan ellərə şahin xəyalım
Məni şəhpərində götürər yenə!

Dilbərim, yerini çəkirem inan,
Adını çəkmədim, adına qurban!
Hüsnünə yüzlərcə söz qoşub Osman,
Bir şeir də bu gün bitirər yenə!

Krim, Koktebel, 7 oktyabr, 1959

OLAR

(Bir məktuba cavab)

Elə demə, qan ağlaram, sevgilim,
Yadlar mənə gülər, sənə ar olar.
Duman qopar, alov çıxar başımdan,
Nəmli gözlərimdə dünya dar olar.

Bir addım yanımdan ayrı düşərkən,
Mənə dağ çəkirsən hər yazanda sən.
Bağlıdır qəlbinə qəlbim özəldən,
Könüllər bir olsa etibar olar.

Daş deyil hicranı duymaya, insan,
Gəlir xəyalıma xəyalın hər an.
Öz könül dostundan, öz sirdaşından,
Canan vəfa görsə, vəfadar olar.

Qəlbimi satmadım mən hər yetənə,
İlqarım, peymanım möhkəmdir yenə.
Özgo nəyim vardır vəd edim sənə –
Şairin dövləti bir ilqar olar.

Yalta, may, 1939

ENMƏDİ

Uçdu könlüm quşu ağ buludlara,
Bu qara torpaqda fərəhlənmədi.
Yamaclar don geydi güldən, çiçəkdən
Şeirimin yarpağı tozələnmədi.

Bir fayton dağlardan tez endi, keçdi,
Təkərler sinəmdən hərələndi keçdi.

Dilbərim qarşımdan bəzəndi keçdi,
Könlümün sarayı heç bəzənmədi.

Hayıma çatmadı nə səs, nə sədə¹,
Etibar görmədim mən bir kimsədə,
İlantək torpaqda süründümso də,
Fikrim alçalmadı, könlüm enmədi.

1927

İNCİMƏ

Səhv etmişəm, acı dilim lal olsun,
Elə sözdən küsmə yarım, incimə!
Xəzan vurdu, gülüstanım qurudu,
Son çiçəyim, güllüzarım, incimə!

Eşqim kimi müqəddəsdür niyyətim,
Heyif, yoxdur yar yanında hörmətim –
Qazancımdır, birca sənin töhmətin,
Yoxdur başqa heç bir karım, incimə!

Ömrü yoxdur dövlətin də, pulun da,
Könül adlı bir mülkü var qulun da.
Səbəbkarsan, gər pozulsa, yolunda
Ömür qoymuş, düz ilqarım, incimə!

Mən izincə addım-addım gəzərəm,
Nə mərhəmət istəyərem, nə kərəm –
Hər zülmünə, sitəminə dözərəm
Təki məndən, sitəmkarım, incimə!

1928

¹ Sədə

MƏNİ

Sağalıb deyirdim, qövr edir yenə
İncidir o köhnə yaralar məni.
Mərazim tapılmaz, dərinədir çox,
İstər min yerimdən yaralar məni.

Şair, yaz orzimi, mən deyim, sən yaz!
Soyyadam, seydime bələdəm bir az –
Yarın müjgan oxu heç boşa çıxmaz,
Atdınmı, sinəmdən yaralar məni.

Gedər, ol kiridir, dövlət də, var da...
Durmaz məzəndəsi heç bir qərarda –
Gah baha qiymətə satar bazarda,
Gah ucuz qiymətə yar alar məni.

1926

DAĞLARIN

(Aran köçü)

Gəldi payız fəsli, saraldı, soldu
Əlvan çiçəkləri xalı dağların.
Oynaşır başında qara buludlar,
Yaxşı görünməyir halı dağların.

İndi yavaş-yavaş duman alçalır,
Yel vurur, hər kalış min hava çalır.
Yetim uşaq kimi kimsəsiz qalır,
Yamacı dağların, yalı dağların.

Dünyanın işləri sığmaz kamala,
Kim bilir sabaha kim ölüb-qala?
Barrı-barxanalı düşübdür yola
Mələşə-mələşə malı dağların.

Çıxıb kəlləsinə Maymağın¹ qarı
Ta burda qalmağın yoxdur uyarı,
Qaynar bulaqları, axar suları
Yenə də özündə qalı dağların.

Demədim dağlarda boran yaxşıdır.
Yaradan yaxşıdır, quran yaxşıdır
Sarı buğda verən aran yaxşıdır!
Vaxtı keçdi bu vəfalı dağların

Qazmayurd, 1926

QIZLAR MAHNISI

Ey sevgilim, bu yerlərdə görünmə,
Anam duyub, üstümüzə göz olur.
Səni, məni istəməyən az deyil,
Aralıqda söhbət olur, söz olur.

Meh əsdikcə qızıl güllər öpüşür,
Şen bülbüllər bağçamızda ötüşür,
Səni görcək ürəyimə od düşür,
Görməyəndə bağrım başı köz olur.

Ürəyimdə bir arzu var, bir dilək;
Dolanıram bu dağlarda maraltək.
Deyirlər ki, bizə nişan gələcək,
Elin sözü əzəl-axır düz olur.

1946

MƏN BELƏ DEDİM

Cavan sərvə gün də, külək də deydi;
O tez boy atardı toz görməsəydi –
Mən sağa döndərdim, yel sola əydi –
Külək belə deddi, mən belə dedim.

¹ Maymaq – dağ adıdır. Ona Ocaq dağı da deyilir.

Bir tülək-tərlana – nə var? – söylədim –
Yerdə tutmayırsan qərar? – söylədim.
O, şikar söylədi, mən yar söylədim,
Tülək belə dedi, mən belə dedim.

Bir mələk qarşımda qanad çalaraq
“Sürünmə yerlərdə – dedi – gəl uçaq!”
O “Göylər” söylədi, mən “Ana torpaq!”
Mələk belə dedi, mən belə dedim.

Hiylə də qəlbimə çox axtardı yol,
Tapmadı, ümitsiz qayıtdı min yol.
O mənə “can!” dedi, mən ona “məhv ol!”
Kələk belə dedi, mən belə dedim.

Eşqim xəyalımı uzağa çəkdi,
Bu sayad könlümü oylağa çəkdi,
Mən arana çəkdim, o dağa çəkdi.
Ürək belə dedi, mən belə dedim.

Fələk çox əlləşdi, gəlmədim dize,
Fəqət “hökm olundu qəzadan bizo”, –
Bir yol ayrıcında gəldik üz-üzə,
Fələk belə dedi, mən belə dedim.

Bakt, 20 may, 1946

NƏ BİLSİN

Qardaşım Qurbana

Bu yerlərdə, könül dostum, sinəmdə
Bir yaralı bülbül ağlar, nə bilsin?
Buruq-buruq duman çıxır başımdan,
Mən yanıram, qarlı dağlar nə bilsin?

Buz dileyir qızdırmadan üzülən...
Qayaların arasından süzülən,
Sədəfləri göy otlara düzülən
Sərin çaylar, buz bulaqlar nə bilsin?

Ahnlardan puçur-puçur axır tər,
Çay quruyur, quma çökür gəmilər;
Bürkü vurur, külə dönür zəmilər –
Döşü qarlı, göy yaylaqlar nə bilsin?

Öyrənmişəm hələ kiçik yaşında
Mən sirrini torpağın da, daşın da...
Deli çaylar gecə-gündüz başımda
Gur şələlə axıb çağlar nə bilsin?

Daha ömür baharıma qış düşür,
Baş ağarır, bel bükülür, diş düşür.
Neçin bizdən şux ceyranlar ürküşür?
Keçən günlər, ötən çağlar nə bilsin?

Soçi, Novaya Riviya, 1954

GƏLMƏDİ

Məndən cida düşdü tülək tərlanım,
Hay vurdum, qıy vurdum yola gəlmədi.
Kasıbliq başımı saldı aşağı,
Əyilmiş qamətim bir düzəlmədi.

Çıxdım Dəvədaşa, baxdım dağlara –
Al-əlvan geyinmiş göy yaylaqlara;
De, Ağrı dağ hara, qocalıq hara?
O heç alçalmadı, heç yüksəlmədi.

Kim bilir yaşım qoca dünyanın?
Heyif, çox gödəkdir ömrü insanın...
Dedim, yolu düşər bizim cananın,
Dumanlı dağlara gələr, gəlmədi.

1927

VAR MƏNİM

Axşam, səhər seyrə çıxan, ay peri
Gülüstanda gülüzarım var mənim!
Gözüm yoxdur, gülşonində, gülündə,
Öz bağçamda öz nigarım var mənim!

Hicranda hər günüm keçdi il kimi,
Soldu rəngim xəzan vurmuş gül kimi
Sədaqətə sadıq oldum qul kimi,
Etibara etibarım var mənim!

Əgər düşsə oylağıma güzarı,
Silinməzmi bu könlümün qübarı?
Gələr, deyə gccə-gündüz yolları
Gözləyirom, intizarım var mənim!

Saçlarına nə sığal ver, nə bəzən!
Eşq oduna alışmaram bir də mən,
Əhdi-peyman müqəddəsdür özəldən.
Düz əhdinə düz ilqarım var mənim.

Öz elində, öz obanda gəz, dolan!
Bu yerlərdə nə qış, nə də yaz dolan!
Az işvələ, az cüvələ, az dolan:
Naz eyləmə, nazlı yarım var mənim!

QALIBDIR

Mahmı qoşdun çiçəklərə bir zaman,
İndi dolan bu yerləri, alış, yan.
Seyrangahda ceyranları ovlayan,
Ovçuların oylaqları qalıbdır.

Ərimişdir, dağ döşündən enib qar,
İndi dağda nə qoyun var, nə mal var,
Köçən gündən ağır ellər, obalar,
Gözü yolda yaylaqları qalıbdır.

Aşıq dedi: gözüm qaldı sənəmdə,
Nə onda bir cürət oldu, nə məndə.
Gözəllərin, zolaq-zolaq sinəmdə
Biləsiniz nə dağları qalıbdır...

1975

SƏNİ

(S. Vurğun sayəği)

Ocaq dağı oyatdımı
Sazım səni, sözüm səni?
Könül quşu qanadlandı,
Görən kimi gözüm səni...

Arzum budur saz əlimdə,
Şirin mahnılar dilimdə.
Bir dəli köhlən belində,
Qarış-qarış gəzim səni.

Sözü süzdüm süzgəcindən,
Qaçdım insanın gəcindən.
Mən türfə gözəl içindən,
Özüm seçdim, özüm səni.

Qayaların qalanıbdır,
“Könlüm evi talanıbdır”
Neçə yerdən dolanıbdır
Mənim yolum, izim səni.

Quzqulaqlı dağ etəyi,
Körpə baldırğan özəyi,
Dağgülü, qaymaqçıçəyi,
Misralara düzüm səni!

Sağım meşə, solum meşə,
Səni gözdüm mən həmişə.

Necə qıyım ay bənövşə,
Öz kökündən üzüm səni!?

Ocaq dağı, məni dinlə,
Özüm qəsdən bilə-bilə
İstəmədim sözlərimlə
Yorum səni, üzüm səni...

GƏLSİN!

Mənimlə xoş məclis qurmaq istəyən
Qoy Ocaq dağının başına gəlsin!
Əgər Oyuqluda¹ yorulsa atı,
Barı Divəklinin qaşına gəlsin!

Mənim Telliqayam, Dəvədaşım var,
Hər yerdə öz dostum, öz sirdaşım var...
Bizim oylaqlara gəlməsin yadlar,
Mehriban dost gəlsin, aşına gəlsin!

Mənasız keçməsin bir an ömür-gün,
Yaşıl bir talada toy oldu bu gün.
Ürəkdən istərdim, belə toy-düyün,
Əryən cavanların başına gəlsin!

Dağlar zirvəsidir eşqim vüqarı...
Sözümdən incisə könlümün yarı,
Qoy elə çəksin ki, qoşa yayları,
Nizə kirpikləri qaşına gəlsin!

Kim hünərlə vurur iş külüngünü –
Dağ çapır həftənin altı gününü.
Haqqı var, kef üçün, yeddinci günü
Mehriban bulağın başına gəlsin.

¹ Oyuqlu, Divəkli – dağ adlarıdır.

Nə yazın dərdi var, indi nə qışın,
Bu gün siz nişandan, toydan danışın!
Məclisdə əyləşən dostun, tanışın
İstərəm bu mahnı xoşuna gəlsin!

Kirovakan, 1961

SAZIN DƏRDİ

Hər kim ustasıdır, asandır onun
Oğurluq, ayrılık, talan əlində.
Həqiqət özü də oyuncaq olur,
Yalançı əlində, yalan əlində.

Ya danəndə olun, ya olun dəni,
Oyuncaq etməyin siz hər yetəni,
Dindirə bilməzsən ölsən də məni,
Mən dilə gəlirəm çalan əlində.

Nə saz sevir onu, nə xoşlayır tar,
Yazıq məni, göyə hey atıb, tutar.
Qaç da bilmirəm, qalmışam naçar,
Hər şeydən yarımçıq qalan əlində.

Adam var, ulduzlar seyrinə çıxar,
Adam var, dağ çapar, gücü dağ yıxar.
Kəlin də kəlləsi qabıqdan çıxar,
Sənətdən kəl olan kalan əlində.

Maraqlanan yoxdur günah kimdədir,
Yazıq nə aşıqdır, nə xanəndədir.
Mən əsir olmuşam, səbəbi nədir,
Hər şeydən yarımçıq qalan əlində?

1976

BAĞDADA GETDİ

Dedilər ki, İraqdan
Bakıya bir dost gəlib,
Onu maraqlandırır,
Abşeronun havası.
Deyib çoxdan vurğunam
Kamanına, tarına,
Məni məftun edibdir,
Yanıqlı saz havası.
Söz axtardım tapmadım,
Harada tapmaq olar.
Bəlkə kömək edələr
Bu işdə mənə dostlar.
Şair Süleyman deyib –
Satışda saz olmayır,
Qonaq küsməsin ancaq,
Gümanım Osmanadır,
Bəlkə bir çarə qıldı,
Onu axtarıb tapaq.

Öz işimi bildim, hazırlıq gördüm
Mən fikir dolaşdı başımda bu an.
Gərək yola salım, “yaxşı yol” – deyim
Bildim ayrılıram bu gün sazımdan.

Saz ürək deməkdir, döyünən ürək,
Ürəyi hədiyyə etmək çətindir.
Lakin əsirgəmək olarmı dostdan,
Çox da ki, ürəyin çox deyil, birdir.

Silib köynəyinə qoydum sazımı,
Mən hədiyyə etdim Bəndəroğluna.
Nigaran getməsin qonaq, qoy bu saz,
Xoş nəğmələr qoşsun onun yoluna.

Xalqımın qəlbiylə bir vuran ürək,
Ad qoydu hər elə, obada, getdi.
Bakıda kökləndi “Koroğlu” üstə
Getdi, ötə-ötə Bağdada getdi.

ARALI GƏZMƏ

Dostum, bu dünyanı gəz, dolaş, ancaq
Kim deyər məhləni, mahaş gəzmə?
Qane ol varına, imkanlarına,
Çox ucuz axtarma, bahalı, gəzmə!

Ən yaxşı həyatdır, ən gözəl tədbir,
Çırpınan ürəyi o təskin edir.
Maral da, ceyran da təbiət sevir,
Boz daşlar içində maralı gəzmə!

Unutma, gördüyün xoş mənzərəni,
Başı qarlı dağı, çaylı dərəni.
Ey ürək, qır, varsa bəndi-bərəni,
Heç eldən, obadan aralı gəzmə!

1983

AY ÜZÜ DÖNMÜŞ

Mənə sual verir hər ötüb keçən,
Çöllərə düşübsən söylə, sən nədən?
Mən qəm-kədər yığdım dağlar düşündən
Sən gül-çiçək dərdin, ay üzü dönmüş.

Dolandım oylağı, mən gəzə-gəzə,
Dağın zirvəsindən ənəndə düzə.
Nagahan cığırda gəldik üz-üzə,
Üzünü döndərdin, ay üzü dönmüş.

Mən tay olmasam da ağaya, bəyə,
Minnətim olmadı heç vaxt özgəyə.
Kasıbdan varlıya yar olmaz – deyər,
İsmaric göndərdin, ay üzü dönmüş.

Heç ata bilmədim qəmin yükünü,
Dəli kimi gəzdim mən bütün günü.
Məndən döndərəndə bildim üzünü
Bəxtimi döndərdin, ay üzü dönmüş.

AY MAMAOĞLU

(Zarafatla)

Yenə unutmadım səni,
Yada saldım, ay mamaoğlu.
Abad olmuş kəndinizdə,
Qonaq qaldım, ay mamaoğlu!

Hər kim gəldi – dedim – gözlə!
Oturdu gözləhagözlə...
Qonaqları quru sözlə,
Yola saldım, ay mamaoğlu!

Qışın ayazı, boranı
Bürümüş dağı, aranı...
Qapındakı mal-qaranı,
Dama saldım, ay mamaoğlu!

Çıxıbdır bu kəndin¹ adı,
Damağında qaldı dadı...
Çörək, su verən olmadı,
Özüm aldım, ay mamaoğlu!

Görmə boz itin üzünü –
Hərdən ağardır gözünü...
Öz əlimlə mən özümü,
İşə saldım, ay mamaoğlu!

Axşamadək gözlədim düz,
Lap darıxdım işsiz-gücsüz...
Gördüm soyuyur südünüz,
Qatıq çaldım, ay mamaoğlu!

Ala pişik cumdu əto,
Baş-ayağı verdim itə –
Toy cvinin heyfini də,
Səndən aldım, ay mamaoğlu!

¹ Kirecli Muğanlıya işarədir.

Belə bir sazaqlı gündə
Kəsmədiniz iki gündə...
Muğanlıda iki gündə
Lap qocaldım, ay mamaoğlu!

Muğanlı kəndi, 27 dekabr, 1946

DÜŞÜBDÜR

(Zarafatla)

Ay Haqverdi, səndən yaman yazıblar,
O material indi ələ düşübdür.
Qorxuludur, Allah özü saxlasın,
Balam, işin lap əngələ düşübdür.

Niyə sağlınmadı inəklər bu il?
Yağınız yox, pendiriniz quru gil...
Buzovların yarı maymaq, yarı şil –
Görünür naxıra kələ düşübdür.

Ağırlığı¹ öz vaxtında endirin!
Nə yığmışdın dağda oldu qan-irin;
Halal-haram nə var, yağın, pendirin
Aran köçü daşqın sələ düşübdür.

Qohum-qonşu bu işlərdən halıdır,
Ev-eşiyin başdan-başa xalıdır.
Nəyin gedir, ye, özganin malıdır,
Əlinə yağlıca sələ düşübdür.

Hanı təpəl kəlin, hanı boz atın?
Onlar öldü, sındı qolun-qanadın...
Heç görünmür o qabaqkı büsatın,
İndi işin dalkı vələ² düşübdür...

¹ Dağdan arana köçəndə, yağ dərilərini, motalları “ağırlığı” – nisbətən ağır şeyləri qabaqcadan endirirlər.

² İndi vəziyyətin yaxşı deyildir, mənasında işlənir.

Güzgüyə bax, ayılanda yuxudan!
Heç söz yoxdur, sənə boydan-buxundan,
Heyif, bircə səhf eyləyib "yaradan":
Ağzın əyri, burnun pələ düşübdür.

A kişi, de, nə görübsən araqda?
İçki deyilən şey qoymadın Qazaxda.
Eşitmişəm, gözün Qarapapaqda,
Özün kimi, bir gözələ düşübdür.

Hanı, varı, bəs Mülxüsə xalanın?
Hanı xəngəl, nə tez çıxdı yalanın?!
Mən görürəm, yapırıbdır palanım, –
Yenice dalından, şələ düşübdür.

Çox sağ olun, itirmərəm zəhməti,
Ağköynəyin malı-mülkü, neməti,
Haqverdinin adı, sanı, hörməti
Çoxdan bəri dildən-dilə düşübdür.

Düşmən, ey dost, öz dilindir, yad deyil...
Qurtulmazsan qaçaq gəzsən lap yüz il –
Mən yeməmiş əl çəkmərəm onu bil –
Gözüm sizdə bir xəngələ düşübdür.

Qazax, 4 noyabr, 1950

QOCALIQDA

İtirdiyi illər düşür yadına,
Qoca hesablayır təsbehlə bir-bir.
Ömrün qiymətini, günün qədrini
İnsan qocaldıqca daha çox bilir.

1976

QOCALIĞIN QAZANCI

Səadətdir cavanlıq, çalışın, qocalmayın
Ağsaqqalın güdməyin qazancını, nəfini.
Bircə o yaxşıdır ki, qocanı görən kimi,
Cavanlar yol verirlər, soruşurlar kefini.

1976

KÖCÜB GƏDİBDİR

İLLƏR

Köhnə il düşür yola
Əziz dostlar, buyurun
Yeyin, nuş can olsun
Yeni ilin aşını.

Hər gün bilir ömrünü,
Hər ay bilir yaşını.
Yola salır hörmətlə,
Hər il öz sirdaşını.

Köhnələcək bu il də,
Yeni bir il gələcək.
O da həməən bu ilin,
“Sən köhnəlibsən”, - deyə
Atacaqdır daşını.

Həç kəs deyil əbədi –
Köçüb gedir adamlar.
Ev qalır, oymaq qalır,
Ömürdən gedir – deyə.
Bizə də bu günləri,
Sonralar saymaq qalır.

1979

HƏR SƏHƏR-AXŞAM

Taniya bilmirəm dostu, tanış
Xəyalım qarışıb, huşum gedibdir.
Görüm qocalığın ağ olsun üzü,
O mənim üzümü qara edibdir.

Yanına çox gedib-gəldim təbibin,
Dərman-davasından mən “həl” oldum.
Bir fayda görmədim dərmanlarından,
Gəzib başqa həkim tapmalı oldum.

Qocalıq başımın alıb üstünü,
Onunla əl-yaxa çarpışam görək.
Həkimim Xəzərlə gedib sahilə,
Görüşəm hər səhər, hər axşam görək.

1980

AY ELLƏR DEDİM

Ömür dəftərimi varaqlayaraq,
Enişli, yoxuşlu yollara baxdım.
Yox, yarı mənzildə qoymayıb məni,
Vəfalı iqbalım, vəfalı baxtım.

Uşaqlıq illəri, cavanlıq çağım,
Keçdi gözlərimin önündən bu gün.
Məndən birçə kəlmə soruşmadı yox,
Keçdi illər, aylar, keçdi ömür, gün.

Harada gizləndi, görünmür, hanı –
Dodağı nəğməli gəncliyim vardı?!
Qayğısız illəri xatırladıqca
Dərin bir ah çəkdim, gözüm yaşardı.

Dərələr keçmişəm, dağlar aşmışam,
Mən sizdən nə yaman uzaqlaşmışam.
Ay illər, ay illər, ay illər! – dedim.
İzi var sinəmdə hər ilin, ayın,
Darıxdım, siz məni yalnız qoymayın,
Ay ellər, ay ellər, ay ellər! – dedim.

1976

YOXLAYIN

Bu il yay necə keçdi, –
Bilmək istəsəniz siz
Bağda narı yoxlayın.

Zirvələrə baxın bir,
Görün dağın başında
Varmı, qarı yoxlayın.
Hörmət edin, cavanlar,
Köçməyə hazırlaşan
Qocaları yoxlayın.

1978

YETMİŞ İL

Verir öz hökmünü keçdikcə zaman,
İllərlə üz-üzə durmuşam yaman.
Heç qış da bilmədi, keçdi yetmiş il,
Bahar da bilmədi, keçdi yetmiş il
Qara saçlarımı, çox əlləşdi, çox
Ağarda bilmədi, keçdi yetmiş il.

1975

DÜŞÜR YADIMA

– Qocalıqdan danışdın,
Qocalardan danışdın.
Lazım deyil bunları
Heç gətirmə yadına.

Dözüm gərəkdir, dözümlü!
Əgər qocalsan belə.
Gərək bildirməyəsən
Onu qıza, qadına.

– Düzdür əzizim, gözümlü,
Sözündə bir məna var.
Kədərilmək yaraşmaz
Şöhrətimə, adıma.
Nə etməli, mən özüm
Qocaldıqca, qocalar
Gəlir düşür yadıma.

1976

QOCALIQDIR

Başım tez-tez hərləndikcə
Məni çox narahat edir,
Bir gün gedib təbiblərdən
Soruşdum səbəbi nədir?

Yaxa qurtarmaq xəstədən
Özü böyük ustalıqdır...
“Səbəb” nədir? – həkim dostum
Qayıb demir qocalıqdır...

1976

BOZ ÖKÜZ

Çox gəzib, çox görüb kəndli qardaşım,
Yaşıl təpələri, boz düzləri o.
Bir zoğal çubuğu əlində yenə,
Qabaqlayıb gedir öküzləri o.

Çökdü dizi üstə yüklü boz öküz,
Lakin bəhanədir ona yük, alıq...
O bütün ömrünü işləmiş, indi
Qocalıqdır dərdi, onun, qocalıq!

1976

BATMAN VƏ MİSQAL

Özüdür həkim insanın, inan,
Qulaq as, özünə, dostum, hər zaman.
Gözləsən təmizlik, səliqə-sahman –
Qoymaz bir xəstəlik keçsin yanından.

Xalqındır yurdunda olan gözəllik,
O deyib, onundur, bu hikmət, bilik:
“Gələndə batmanla gəlir xəstəlik,
Çıxanda misqalla çıxır canından!”

1976

HƏŞTADDANDIR

Xəstə gəlib çıxdı xəstəxanaya,
Həkimə söylədi dərini bir-bir,
Məlul-məhzun baxıb umdu həkimdən,
Faydalı bir əlac, xeyirli tədbir...

Xəstə dedi: həkim, başım dağılır,
Təz bir çarə qılın, mənə, amandır!
Xəstənin yüz ona çatıbdır yaşı,
Həkim söylədi ki, bu həştaddandır!

1975

TƏKLİK

Övladlarıma

Hərəniz bir yana çıxıb getdiniz,
Üstümə töküldü mənim qəm, kədər.
Yəqin dediniz ki, o yorulubdur
Qafiyyə axtarmaz, başı dincələr.

Qayıdıb gördünüz, halım hal deyil,
Tökülüb üstümə bütün dər, ələm.
Nişanəm qalmayıb, qəddim əyilib,
Elə bil ki, heç mən, o mən deyiləm.

O çalıb-çağıran, o deyib gülən,
Atanız gördünüz necə fəğırdır.
Bircə gün yanımda siz olmadınız,
Təklilik onda bildim necə ağırdır.

1978

SÖHBƏT

– Başında qalmayıb, çıxıbdır ağılın
Üstünə bir dəli külək əsəndən...
– Ağılsız ağılımla, kəm kamalımla
Yenə də qananam, bilənəm səndən...

1976

TƏSƏLLİ

Uşaqlarımın anasına

Necə qəmli misra yazdım, bitirdim
Keçdikcə yanımdan karvanlar, köçlər.
Necə dost itirdim, tanış itirdim –
Hesabı varmı ki, deyim nə qədər?

Bir tutar qoymadı qovğalar məndo,
Yüz yol parçalandım, min yol didildim.
Özümün özümdən zohləm gedəndə,
Bir səni özümə təsəlli bildim.

Barı camalına baxım doyunca,
Azar incidəndə, dörd incidəndə.
Bəbəklərimdə qoy, qalsın, şəklini
Bir gün mən dünyadan köçüb gedəndə...

1977

BİR SƏBƏB AXTARIRAM

Bu gün dərli, kədərli,
Bu gün üsyankaram çox.
Saxlamağa hirsimi
Əlimdə bir əlac yox.
Keçib dəli çaylardan,
dərələri dağıdır,
daşlı dağlar yırtıram.
Mən clə dolmuşam ki,
Hönkürüb ağlamağa
bir səbəb axtarıram

1976

İŞIQ

Bu yerin, bu yurdun övladiyam mən,
Göylər də gözümdən qaçmayır, ancaq.
Pis deyil, xəyalın qanadlarında,
Səməlar, fəzalar seyrinə çıxmaq.

Öz yeri, öz adı, öz şöhrəti var
Göylərdə ayın da, ulduzların da.
Vaxt olub, çəkmişəm və çəkilmişəm,
Səmanın tərəzi ulduzlarında...

Seyrinə dalmışam kəhkəşanların,
Buludsuz gecələr dağda, aranda.
Həmsöhbət olmuşam karvanqıranla,
Gecələr çöllərdə mal otaranda.

Qızaran üfüqdə səhərə qalmış,
Ayın, dan ulduzu öz sırgasıdır.
Elə parlaq idi bir zaman onlar,
Deyərdin hər ulduz ay parçasıdır.

Niyə alışmayır, niyə yanmayır,
Hani mən gördüyüm o şəfəq, o nur?
Tutqun gözlərində indi onların,
Qeriblik, ayrılıq, hicran oxunur.

Nə olub, a dostlar, belə sönükdür
Yadlarını qarğıyıb, yoxsa yarımımı?
Mənimmi gözümün sönür işığı,
Yoxsa mənə baxan ulduzlarımı?

1975

DEDİN

Şair, yenə ağı qaraya qatdın,
Yeyib yatanları vaxtsız oyatdın.
“Kimi qismət oldun, kimi yaşatdın”.
A mənim çörəyim, çörəyim, dedin.

Qışları qışlaqdır, yayları yaylaq,
Qızıldır gəzdiyim bizim o torpaq.
“Sən dağa arxalan, arxalıdır dağ”
A mənim kürəyim, kürəyim, dedin.

Hər üzə gülənə etmə etibar,
Hələ gizli qalan düşmənlər də var.
“Səni neçə dəfə nişan aldılar”,
A mənim ürəyim, ürəyim, dedin!

1975

BİLMİRƏM

Doğma obaları bir-bir gəzmişəm,
Ən uzaq səfərdə yola dözmüşəm.
Üzəndə Xramda, Kürdə üzmüşəm,
Göldə gölməçədə üzə, bilmirəm.

Dedilər bu necə ərkanı, yoldu,
Nə saçın ağardı, nə rəngin soldu?
Saçlarım başımın qaxıncı oldu,
Məni kim gətirdi gözə, bilmirəm.

Daha, üfüqlərdə qaralır axşam,
Sönük şölə verir ərindikcə şam.
Gecələr dumanlı dağlar aşmışam,
İndi bu düzlərdə gözə, bilmirəm.

Yüklənir barxanam, sürülür köçüm,
Madam köçməliyəm, niyə gəc köçüm?..
Bir qurşun dağıdır, çatmayır gücüm,
Başımı yastıqdan üzə bilmirəm.

Daşdım qəlbimdə əsrin yükünü,
Qocalıq başımın aldı üstünü.
Görünür gözümə ömrün son günü –
Qəhr edir, bu dərdə dözə bilmirəm.

1975

QOCA OXUYURDU

Mən “hay-hay” deyirdim qürurla müdam,
İndi səhər-axşam “vay-vay” deyirəm.
Ümidim kəsilib “hay”dan “haraydan”,
Yalnız təbiətdən umuram kərəm...

Köçüb atam, anam, bacım, qardaşım,
Həştadı keçirdim, az deyil, yaşım,
Düşür, bədənimdə dayanmır başım,
Bolkə də üç günüm, üç ayım qalıb –
Gedibdir “hay-hayım”, “vay-vayım” qalıb.

Etiraf et, – dedi, – həqiqət dindi, –
Basıb-bağlamaqdan nə çıxar indi
Baxıram, köçmüşlər... daha yanımda
Nə həmyaşım qalıb, nə tayın qalıb,
Gedibdir “hay-hayım”, “vay-vayım” qalıb.

1977

QALMAYIR

Çətinliklə qaldırıram,
Sanki ağırlaşmış başım.
Güman çoxalıb yadlarım,
Azalıb gedir yaddaşım.

Ərşə çökəlir gecələr,
Gözümdə yuxu qalmayır.
Düşündüyüm fikirlərin,
Səhərə çoxu qalmayır.

1979

BAXMAYIR İNDİ

Öz gənclik şəklinə diqqətlə baxdı,
Köksünü ötürdü qoca dərinə.

Ömür dəftərindən, gün dəftərindən.

“Ocaq dağı” kimi bir dağ harda var?
Yadıma düşəndə könlüm qan ağlar.
Ayağımı yumur köpüklü çaylar,
Başımda şimşəklər çaxmayır indi.

Çaxnaşır gözümdə qara dumanlar,
Deyinir, dilində ahlər, amanlar.
Mənə qaş-göz edən canlar, cananlar,
Gözünün ucuyla baxmayır indi.

Görün hardan əsdi qara yel, külək
Necə oldu canan, hanı o mələk?!
Odlu gözlərindən çaxardı şimşək,
Hanı o şimşəklər çaxmayır indi?

Yanardı odlara cismim əzəllər,
Ürəyim soyudu, getdikcə illər.
Dəstə-dəstə gəzən, türfə gözəllər
Canımı yandırır, yaxmayır indi.

Deyir – qocalmışam, yoxdur tutarım
Dadı-duzu yoxmuş sanki növbərim.
Əllərim quruyub, tanış qızların –
Döşünə gül-çiçək taxmayır, indi.

QALMAYIB

İstədim nizam olsun
Düzəltirdim dişimi,
Həkim bacı daha da
Lap korladı işimi.
Dedi: çəkilməlidir,
Gərək bunlar çəkilsin.
Dedi: çəkilməlidir,
Gərək onlar çəkilsin.
Burda biri qalıbdır,
Qoy onu da çəkim mən.
Orda biri qalıbdır,
Qoy onu da çəkim mən.
Neçə dişim var idi,
Çəkib atdı çənəmdən.
Diri qaldımsa, ancaq
Yaman günə düşdüm mən.
– Dur gedək ay xanım,
Dedim – dur gedək,
Mənim heç həkimlik
işim qalmayıb.
Olan dişlərimi
Qoparıb tamam,
Ağzımda bir dənə
dişim qalmayıb –
Daha heç həkimlik
işim qalmayıb.

1982

QOCALANDA BİLƏRSƏN

(Qoca öz nəvəsinə)

Boy atırsan balacan,
Kim şad olmaz, də buna.
Baxıb sevinir baban.
Böyü, boya-başa çat!
Çalışırlar cavanlar,
Sabah sən də qur-yarat!

Əziz bala, ancaq bil
Yaşın çoxluğu deyil,
İnsanları sevdiren --
Böyük işdir, əməkdir.

Heç qocalıq istəmə,
Saqqalım olsun demə,
Qocalanda bilərsən
– Uşaqlıq nə deməkdir.

Yenə terlan könlüm pərvaz eyləyir,
Dövr edib, qonmağa bir budaq istər.
O bəzən vurular göy çəmənlərə,
Bəzən də pünhani bir otaq istər...

Mən qana bilmədim qəlbimi, düzü,
Düzdə eniş dilər, enişdə düzü,
Dağlarda hər zaman arandır sözü,
Aranda qaldımı, qarlı dağ ister.

Yağışda-yağmurda, qarda, boranda
Od, alov eşqilə yanır bir anda...
Yayın isti çağı бүrkü vuranda,
Yanları yarpızlı bir bulaq istər.

Bəzən başdan aşır, dərdim, mələhim
Bozən bulaq kimi durulur hahım.
Bir mələk eşqiylə şair xəyalım,
Bu dünya durduqca yaşamaq istər!..

Torpaq dedim, insan dedim,
Hər cümlənin başında mən.
Hey daşdım bu dostları
Öz qolbimdə, başımda mən...

Zaman-zaman səfər etdim,
Gah yaxına, gah uzağa;

Torpaq dedim, insan dedim
Mən qələmə əl atanda,
Çünki duydu mən qüdrətimi
Bu torpaqda, bir insanda...

Gün diləyə darlıq edir,
Əziz tutun ömrü barı!
Çünki bizim insanların,
Çox böyükdür arzuları...

Əməyimiz behrə verir,
Zəhmətimiz getməz hədəd...
Torpaq üçün, insan üçün
Dəyərimiz varsa əgər.

Təbiətdən, cəmiyyətdən
Bir balaca xahişim var:
Ömrü, günü uzatsınlar!
Əlbir olub onlar məni,
Altmış il yaşatmışlar.
Əlli il də yaşatsınlar!

Baki, 1965

Oylağında boran qopdu bir zaman,
Dağ başını qar almağa başladı.
Qanadından yaralandı laçınım,
Turacımı sar almağa başladı.

Qapımızı döydü qara bir külək,
Bağçamızda nə gül qoydu, nə çiçək;
Payız fəsli şaxta vurmuş xozəl tək,
İrzi-rəngim saralmağa başladı.

Zaman gəldi... üzümüzə doğdu gün,
Çiçokləndi ilk baharı ömrümün,
Busat qurdu hər məhlədə toy, düğün –
Yar könlünü yar almağa başladı.

Güclü nə var bu dünyada el kimi?
Könlüm simi ötdü gümüş tel kimi,
Dövlət, nemət, qaynadıqca sel kimi
Yeri-yurdu var almağa başladı.

Qocalığı heç qaxmayın başıma,
Yeni çatır ömrüm əlli yaşına.
Ağ gün çəkdi sağ əlini başıma
Ağ saçlarım qaralmağa başladı.

Qazax, 17 dekabr, 1955

ÖZÜNƏ YÜKLƏDİM

– Bəxtəvər gör necə cavan qalıbdır –
Biri baxıb qibtə edirdi mənə:
Əllinci illərdə necə görmüşdüm,
Əsla dəyişməmiş, elədir yenə...

Dedim ki, eşitdim deyilənləri, –
Mən azca təmkinlə, azca vüqarla.
Yolumda bir anlıq ayaq saxlayıb,
Ona cavab verdim bu misralarla:

Bunun bir sirri var, bilsəydin əgər,
Bəlkə də sən məni təqlid edərdin.
Dörd ağır bir yüklə bizə gələndə,
Özünə yüklədim dərdini dərdin.

1978

ÖMÜR GÜNLƏRİ

Əgər bilməmişsən indi bil bunu,
Sonra unudarsan, yaxşı agah ol.
Cavanlıq getdimi qayıdan deyil,
O bir yol verilir hər ömrə – bir yol...

1976

PƏNCƏRƏ

Dünya pəncərədir, demiş atalar,
Şair də başladı dağdan, dərədən.
Yaşadı yetmiş il, nəhayət, bir gün,
O da baxıb getdi bu pəncərədən.

1976

NƏ OLAYDI...

Baxıb qarlı dağlara ötürürəm köksümü,
Nə olaydı, deyirəm, qayıdaydı gəncliyim.
Görünəydi bircə yol keçmiş hər ayım, ilim,
Çıxıb dərin dərədən dağlar aşsa biləydim.

Nə olaydı, deyirəm, ömrüm təzələnəydi,
Qaynayaydı, coşaydı gənclik eşqim, vüqarım.
Qaralaydı yenidən bu ağarmış saçlarım,
Qocalıq illərində cavanlaşa biləydim...

1976

HEYKƏLƏ BAXIRDI

Bir gözəl gəldi keçdi,
Keçdi demək az olar,
o, su kimi axırdı.
Baxanları o ceyran
Naz ilə, qəmzə ilə,
yandırırıdı-yaxırdı.

Gördü hamı boylanır,
Qoca baxmaq istədi,
eynəyi saldı, qırdı...
Qoca baxırdı, lakin
Elə bil buza dönmüş,
daş heykələ baxırdı...

1976

ÜRƏK YANMASA

Dərdi duyan birçə baş deyil, qardaş,
Ürək də anlayır, ürək də qanır.
İnsan bəzən elə dərdə düşür ki,
Ona daş dayanmaz, ürək dayanır.

İnsan işə düşür, çox əzab çəkir,
Ürək ağrıyarmı, bunu qanmasa?
Atalar düz demiş, gözəl məsəldir:
Gözden yaş çıxarmı ürək yanmasa?

1976

QILIQ İŞƏ KEÇMİR

Nə olsun ki, söz veriblər... bəs könül?
Gərək desin öz sözünü ürək də,
Yalvarmaqla, yapışmaqla məhəbbət
Qanad açmaz... dustaq olar ürəkdə.

Sən ölçürsən saatları, günləri,
O, illəri heç ölçməyir, biçməyir.
Qılıq etmə, sonra saçın ağarar,
Saç ağardı, qılıq işə keçməyir...

1977

GÖZ VƏ ÜRƏK

Siz özünüz deyin, indi
Kimə gərəkdir, gərək,
Gözelliyi görməyən göz,
Onu sevməyən ürək.

1981

EŞQİNƏ BİNƏMDİR

Deyirom yanırdı, alovlanırdı,
Sənin ürək odun nə tezəcə söndü.
Közəran kömürlər qaraldı, keçdi
Köç yerində qalan küllüyə döndü.

Deyirsən çırpınmır, qərblilik çəkir,
Elə bil ceyrandır düşüb kəməndə.
Ürəyim sən görən ürək deyil yox,
Donub şaxta vurmuş yanıq sinəmdə.

Deyirom yanmayır məhəbbət quşum,
Bəlkə yağış deyib, qanadı nəmndi.
Qəlbimdə sönməkdə olan qığılcım
Eşqinə binəmdir, sənə binəmdir.

1975

ÇARPIŞAM GƏRƏK

Gözəllər seyrini, seyrangahını
Dolaşam hər səhər, hər axşam gərək!
Qocalıq başımın alıb üstünü
Onunla əl-yaxa çarpışam gərək!

Kimlərin ki, ölüm vaxtsız keçirmiş
Həyat ocağını, ömür şamını.
Uzun yaşamaqla almalıyam mən
Vaxtsız ölənlərin intiqamını.

1977

HAMI YAŞAYIR

İstər matəm olsun, istər toy-düyün,
Gələcək o mənfur, gələcək bir gün.
Qapını astaca gəlib döyəcək,
Sən yüz də, mən də ki, "yaxamdan əl çək"
Şərti yox, fərqi yox, kim olur, olsun,
İstər fəryad etsin, saçını yolsun.

Əcəl qapısını gəlib döyəcək.
İstər alim olsun, istərsə şair.
Gör necə böyükdür, yaşamaq eşqi,
Bunu bilə-bilə hamı yaşayır.

1976

ÜRƏYİ VARMIŞ

– Niyə xəstələndin, əziz ürəyim,
De, səbəb nə oldu, səbəb kim oldu?
Bir müddət dinmədi... Sonra kədərli
Ürək cavab verdi: – Ürəyim oldu.

Qəfəsdə neçə il ömr eləyər quş?
Yetmiş ilə yaxın sənə sinəndə
Mən bir gün, bir saat dincəlmədim heç,
Döyündüm, döyündüm, yazığam mən də,
Çırpındım qəfəsə dönmüş sinəndə.

Gecəli-gündüzlü, həm də biaram,
Xoşuma gəlməyən yüklə yüklədin.
Gah dərin dərəyə endirdin məni,
Gah uca, boz daşlı dağa diklədin.

– Bəlkə mən qayğısız olmuşam, dedim, –
Bəlkə də sıxılıb öz yeri darmış?
Yox, onu yormuşam, bir indi bildim
Yazıq ürəyin də ürəyi varmış...

1977

YAŞAMAQ DA İGİDLİKDİR

Şikayətçi deyiləm mən
Nə ömürdən, nə də gündən
Bir elli il yaşamışam,
Bu on il də üstəlikdir.
Cavan qaldım, deyir nədən?
Ömrü, günü uzun edən
Nə var-dövlət, nə cah-calal,
nə kitabdır, nə bilikdir.
Tapşırıqlar qucaq-qucaq,
Bunlar məni yormur ancaq.
Ömür var ki, qısadır çox,
Ömür də var minillikdir.
Yetmiş ili bu dünyada
Yaşamaq da igidlikdir.

1975

GÜNAH ONUN ÖZÜNDƏDİR

Dostum, incə barmaqların
Sədəflərin üzündədir.
Mənim meylim bir sazında,
Bir də şirin sözündədir.

Qarayazı meşəsində,
Cavan ovçu həvəsində,
Qulağım maral səsinə,
Gözün ceyran izindədir.

Tarixi var hər daşın da,
Tərlənin on beş yaşında,
Bözən qarlı dağ başında,
Bəzon Muğan düzündədir.

Baxan kimi sərraf gözün,
Təmtəraqlı yalan sözün
Canı yoxdur, dedin özün,
Məna sözün düzündədir.

Zaya getməz alın torin,
Bir gün bitər şah əsərin,
Arzuların, dileklərin
Hələ sənin gözündədir.

Söz şairin üreyində,
Zor binanın dirəyində,
Güc pələngin biləyində,
Pəhləvanın dizindədir.

Heç əlinə alma əsa,
Yetmişində batma yasa,
Hər kim yüz il yaşamasa
Günah onun özündədir.

Bakı, Qazax, 1955

MƏNƏ ÖMÜR VERİN

Uzun yaşamağa filin haqqı var,
Onun qüdrəti çox, əməyi çoxdur.
Lakin, bu dünyada ala qarğalar,
Fildən çox yaşayır, fildən çox durur...

Əbədi olsaydı, – deyirəm bözən –
Ömrümüz-günümüz, olmazdı dərdim.
Yaradan olsaydım canlıları mən,
Tülküyə bir günlük həyat verərdim.

Hökmdar istəsə toplayar hər gün
Tabaqla gövhəri, çanaqla dürrü;
Fəqət, bir bəcəyi dərk etmək üçün,
Ona kafı deyil min insan ömrü.

Hər dileklə dolu qəlbin telində.
Nə fərh az deyil, nə kədər azdır;
Kama yetmək üçün öz mənzilində,
Bir ömür, insana nə qədər azdır!..

Hər dərдин öz sirri, öz əlacı var,
Hər bitki məlhəmdir bir xəstəliyə.
Yenidən düşünsün böyük dühalar,
Ömrümüz, günümüz uzansın deyə!

Həkimlər, bir olac düşünün yenə,
Böyükdür sərvəti, neməti yerin.
A dostlar, çox deyil, çox deyil, mənə
Bir ala qarğanın ömrünü verin!

Çarəsiz bilməyin bu dərdimi siz,
Kiçik bir ümidim hələ var mənim:
Tutmasa əlimdən sizin əliniz –
Öz şerim qolumdan yapışar mənim...

9 yanvar, 1943

– Sən kimi axtarırsan.
Mənimlə nə işin var?
Əzrayılam, gəlmişəm...
– Acizləri get axtar!..
– Yox, gedəsi deyiləm.
– Mən insanam, başa düş!
Nə dəmirəm, nə daşam.
Ellərin ətəyindən,
İllərin yaxasından
Çox yaman yapışmışam.
Sən mənə yalvarmadın?
– Yox, ummadım kimsədən
Nə mərhəmət, nə kərəm.
Sənətimin gücüylə
Yaşamaq istəyirəm,
Yaşamaq istəyirom!

1978

O HƏR ZAMAN YANACAQ

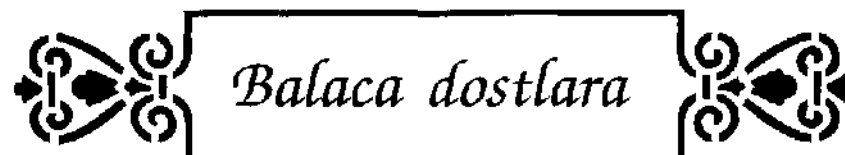
I

Gecədir...
Yamacları tutub çən, duman.
Dərədə çay kənarında,
Mürgüləyir köhnə bir dəyirman...

II

Bir kəndli
yolla ötüb keçdiyi zaman,
Sanki işıqlandı köhnə dəyirman.
Zülmət gecə gündüzə döndü,
uzaq və ucqar
dağ yolları
aydın göründü...
Nur çiləndi yolçunun gözüne,
Saxlayıb ayağını o
dedi öz-özünə:
– Görəsən bu yol kənarında
əli fənərli kimdir?
– Yanan fənər deyil, dedim –
mənim işıqlı qəlbimdir!
Yanır,
nə duman keçirə bilir onu,
nə də çən,
Yanır,
Gənclik illərindən bu günəcən –
Yanır xalqım üçün ancaq.
Mən ölsəm də
başım üstündə –
məzar daşım üstündə
O hər zaman yanacaq!!!

Bakı, 1954

BABAN BELƏ DEMİŞDİ

(Uşağın ad günündə)

Əlvan çiçəklərlə bəzənir eyvan,
Bayram paltarını geyinir anan...
Qohumlar, qonşular iki-bir, üç-bir,
Əlləri çiçəkli tökülüb gəlir.
Gül kimi fərəhlə açılır üzün,
Sənin ad günündür, ay oğul, bu gün.
Ömrünün bağında gül açır bahar,
Bunun da öz şövqü, öz cəlalı var...
Hər gələn tez nəzər yetirir sənə...
Hərə bir oyuncaq gətirir sənə.
Düzülür qarşında o hədiyyələr,
Balaca ayılar, atlar, dəvələr...
Gülür umul-umul şeytan gözlərin,
Üzürsən içində al çiçəklərin...

Nə kaman dincəlir, nə tar dayanır,
Fərəhli gözlərdə sevinclər yanır.
Aləmə sığmayır çalan-çağırın,
Süfrədə yeməklər dəyişir hər an...
“Al şorab” başlara etdikcə ösər,
Mehriban gülüşlər, şən qəhqəhələr,
Gəzib könülləri quş kimi yenə,
Yüksəlir göylərin dərinliyinə...
Qədəhlər boşalır, dolur yenidən,
Lakin ağır-ağır düşünürəm mən...

Məclis ahəngini bir az dəyişir,
Qonaqlar söz alıb danışır bir-bir:

Dünyada hər kəsdən şirindir övlad,
Bizim xalqımızın fəxridir bu ad
Əziz “Babək” adı...

– Mübarək olsun!

Sənin sağlığına!

xoşbəxt ol, quzum!

Qədəhlər boşalır, dolur yenidən
Lakin ağır-ağır düşündükcə mən,
Görürəm qarşımda bir heykəl durur –
Babəmdir, minillik alında qürur.
Bayaqdan dayanıb seyr edir bizi...
Mənəli-mənəli süzüb məclisi,
Üzünü körpəyə tutur ixtiyar:
– Mənim də bir kiçik nəsihətim var:
Quzum, bu gün sənin ad günüdür, ad...
Nə olar? Xoşbəxt ol, boya-başa çat!..
Lakin, fayda yoxdur biz qoyan addan,
Özün hünər göstər, özün ad qazan!..

SƏHƏRİN KEŞİKÇİLƏRİ

Bəxtiyar balalar, oynayın, gülün, –
Xalqın sevincidir gülüşləriniz.
Bir də qaşlarınız çatılmayacaq,
Durmusuq ağ günün keşiyində biz.

Körpə fidanları becərməsəydi,
Bağban bağ üzünə həsrət qalardı.
Uşaqlar, cavanlar yetişməsəydi,
Yəqin ki, insanlıq tez qocalardı...

Yeni dünya qurdu ata-babanız –
Bu sözün mənası dərin, dərin!
Çox var-dövlət qoydu...Sabah yəqin ki,
Sahibi sizsiniz bu nemətlərin!

Oxumaq, öyrənmək, yaratmaq olsun.

Hər an vəzifəniz, hər an işiniz.
Sizə biz keşikçi olduqca bu gün,
Sabah siz özünüz keşikçisiniz!

Gedin, mətin olsun addımlarımız,
Hər saat irəli, hər gün irəli!
Günəşi lap erkən salamlayacaq,
Qızaran səhərin keşikçiləri!..

QIZILGÜL OLUN

Qaratikan kolu uca olmayır,
Onun çinar kimi görkəmi yoxdur.
Lakin, hər “nizəsi”, hər “qalxanıla”
O öz keşiyində çox yaman durur...

Batsa da tikanı ələ, ayağa.
İnsafla ona da haqq verək bir az! –
Kimsə toxunmasa, kimsə dəyməsə
Qaratikan belə, tikanlı olmaz!..

“Qaratikan olun” – demirik, əsla,
Ayrıdır büsbütün bizim fikrimiz –
Bacarım ətirli qızılgül olun,
Tikansız olmayın lakin bir an siz!..

NƏ İSTƏSƏ UŞAQLAR BİZİM BAĞÇAMIZDA VAR

Bağcadır bir yanıımız,
İçə güllü, çiçəkli.
Bir yanda bostanımız,
Yemişli, xəlvirəkli.
Bağçamız aşırı daşır,

Meyvələr ağırlaşır,
Şirə yığır özünə.
Əyilir gündən-günə.
Ağacların budağı.
Almaların yanağı
Qızarıb nara dönmüş,
Şirin nübara dönmüş.
Budaqlar əyib yıxır,
Heyvalar tükədən çıxır.
Çoxdan dərilmiş xiyar,
Səralır göy qovunlar.
Hulu dolur, sulanır,
Xuni qarpız zağlanır.
Bir tağın altına bax:
Şamama zolaq-zolaq,
Xal açıq öz tağında..
İlin payız çağında.
Nə istəsə uşaqlar,
Bizim bağçamızda var.

QARANQUŞLAR GƏLƏNDƏ

Yenə quşlar görünür,
Qaranquşlar görünür.
Xoş nəğmələr gətirir,
Təzə xəbər gətirir.

Meh əsir sərin-sərin,
Yaşıl moxmər çöllərin.
Səfası var, səfası...
Gözəldir yaz havası.

Hər il çöllər güləndə,
Qaranquşlar gələndə.
Bağçalara bar gəlir,
Ellərə bahar gəlir.

YAZ YAĞIŞI

Dağları duman aldı,
Göyün üzü qaraldı.
Əsdi sərin küləklər,
Parıldadı şimşəklər.
Titredə göy budaqlar,
Xışıldadı yarpaqlar.
Göy ucadan gurladı,
Yaz yağışı başladı.
Sulandı tozlu yollar,
Cana gəldi taxıllar.
Nur saçıldı çöllərə,
Yaşıllaşdı dağ, dərə...

SİĞİRÇİN

Qara, zərli tükü var,
Gün düşəndə parıldar.
Budağa qonub odur,
Şaqqıldayıb oxuyur.
Sığırçındır həmin quş,
Ağacda yuva qurmuş.

O yuvadan qaçanda,
Uzaqlara uçanda,
Göyə baxıb hər zaman
Civildəşir acından.
Boynu yoluq balalar,
Gözləyirlər biqorar.

Ana bunu bilirmi,
Gəlir ildırım kimi.
Dövrə vurub havada,
Qərar tutur yuvada...
Nə işə dimdikləyir,
Balaları yemləyir.

Elə ki, bu körpələr
Yeyirlər, yemlənirlər
Buna şad olur ana.
Yenə gəlir cövlana...
Budağa qonub, odur
Şirin-şirin oxuyur.

MARALLAR

Göy talada uşaqlar,
Çiçək toplayırdılar.
Elə bu anda birdən,
Şaqqıltyla meşədən,
Sıçraşaraq dalbadal,
Çıxdı bir sürü maral.

Ana öndə qaçırdı,
Elə bil yol açırdı.
Qalınlığı yararaq;

Lap arxada, odur bax
İri döşlü, buxaqlı,
Başı pərli, budaqlı,
Baxıb dala, qabağa
Məğrur gəlir boz buğa

Marallar tez qəflətən,
Uşaqları görərəkən,
Hürküşərək qaçdılar,
Təpələri aşdılar.

BAHAR NƏĞMƏSİ

Doğdu Güneş, əridi qar,
Bahar gəldi, bahar gəldi.
Xəbər verdi qaranquşlar:
Bahar gəldi, bahar gəldi.

Səhər çağı hava xoşdu,
Könüllər qaynadı, coşdu.
Uşaqların yaxın dostu,
Bahar gəldi, bahar gəldi.

Çaylar daşdı, köpükləndi,
Dağların döşündən endi...
Al geyib ellər bəzəndi,
Bahar gəldi, bahar gəldi.

Kötükdən uçdu arılar,
Qarısqalar qatar-qatar.
Kol dibindən yol saldılar;
Bahar gəldi, bahar gəldi.

Budaqlarda gülə-gülə,
Bülbül nəغمə deyir gülə.
Al şofəqli bir günəşlə,
Bahar gəldi, bahar gəldi.

Aşıqlar qurşandı saza,
Şairlər söz qoşdu yaza.
Bizim güllü bağçamıza,
Bahar gəldi, bahar gəldi.

Göy çəməndə səhər-səhər
Mahnı deyir şən körpələr.
Yaxasında bənövşələr
Bahar gəldi, bahar gəldi.

MAY BAYRAMI

Yctışdı may bayramı,
Geyib bəzəndi hamı.
Hər yan çalan, çağırən,
Mahnı deyir qız, oğlan.

Axın-axın insanlar
Nümayişə çıxdılar.
Uşaqlar da qoşun tək,
Küçələrdən keçərək,

Axına qarışdılar,
Çaylar kimi daşdılar.

Balalar da səsini,
Öz könül nəğməsinə,
Bu şənliyə qatdılar,
Bir ahəng yaratdılar...

Sonra əziz körpələr,
Dillərində nəğmələr,
Dolandılar meydanı.
Sərin düşən zamanı,
Göy bağçaya gəldilər,
Oturub dincəldilər.

TAXIL BİÇİNİ

Otlar yanır, yaralır,
Yarpaqları saralır.
Çiçəklərin, güllərin.
Saçaqlı sünbüllərin
Yerə dəyir başları,
Arpa, buğda sapsarı...

Tarlalara baxın bir,
Vurhay taxıl biçilir.
Çöllərdə səhər erkən
Maşınların səsindən
Dağlar, daşlar səslənir,
Boz yamaclar bozonir.

Parıldaşır yabalar,
Göyə dəyir tayalar.
Qadın, kişi, qız, oğlan
İşləyirlər canhacan!

Hər kim yayda işləməz
Qış günləri ac qalar.
İşləməyən dişləməz,
Çörəyə möhtac qalar.

MÜNDƏRİCAT

Ön söz	4
--------------	---

MƏHƏBBƏT

Əsirgəməzdim	11
Məhəbbət	12
El gücü - sel gücü	13
Kiçik bir arzu	14
Bu yerlər	15
Mən qazağa gəlmişəm	16
O mənim hər zaman ürəyimdədir	16
Binam öz babamın yurduna düşdü	18
Arxalandığım	22
El sovqatı, el payı	23
Şənlik məhəbbəti	24
Gətir, oğlunu, gətir!	25
Bakının işıqları	33
Şairin arzuları	34
Yeni qatarlar	36
Bakı yaylaları	40
Sənət sarayı	42
Mən səni seçdim ki... ..	44
Təqvimin son vərəqi	45
Tut ağacı	47
Heykəl	50

BU DÜNYA DURDUQCA DURACAQSINIZ

Vətən eşqinə	52
Bu dünya durduqca duracaqsınız	53
Şairin hədiyyəsi	53
Bahar çiçəkləri	55
Ala çinar	56
Sümbül və at nalı	57
Ağ xəltəli qız	58
Bu yer onun yeridir	59
Bu aləmdə nə çatmayır?	60
Gözünüz aydın	61
Deyirlər	63

ƏN GENİŞ ALƏM

Ən geniş aləm	64
Öz bulacağımıdır	65
Silah	65
Tanınarsan	65
İşıq saçır	66
Özüə bəsdır	66
İzləri silinməsin	66
Bu kitabın fəsilələri	66
Bir xeyri varmı?	67
Özüə yetikdir	68
Dilin var əgər	68
Oxuyun məni	70
Varını verən utanmaz	70
Bircə zərərəm də bəsdır... ..	71
Hələ ürəyimdədir	71

HƏYAT FƏLSƏFƏSİ

Filosof və şair	72
Xeyirsiz olur	73
Yenidən doğulacaqdır	73
Söykonso	73
Sahildə	74
Torpaq da, daş da	75
Bir filosofa	75
Əbəddır	76
Görünmür	76
Ehtiyat	77
Təzyiqlər	77
Kimin başı, kimin daşı	78
Möhkəm vurun	78
Dünyadır	78
Səbəbsiz yaranan	79
Hənsiniz qızdır	80
Dolur ev-çiyi	80
Yalançı etiqadlar	81
Müdrük qoca deyirdi	81
Əcəl birdən gəlir	81
Möhtac olarsan	82
Unutduq	82
Zarafat	82
Səgır "nun"	83

Tələ nədir?	83
Ayağından dəyir... ..	84
Yədəkləməyin	84
Qalır	84
Sınaq	85
Redaktor və oxucu	85
Sabiri andım	86
"Ptıçka" quş deməkdir	87
Quşcuğaz	88
Xoş gəlir	89
Var	89
Dərd çəkir	90
Dincəlmək istər	90
Millət	91
Cüllüt	91
Onun ürəyi	92
Dayağı yoxdur	92
Ləbbəh	93
Babamın ölçüsü	93
Yoxdur	93
Həyat və ölüm	93
Ayaq və baş	94
Dil və diş	94
Moda	94
Qıyafə-görkəm	95
Canavar	95
Sel	95
İnsan ömrü	96
Kotən nə bilir ki... ..	96
Daş	97
Olsa yaxşıdır	97
Gözləri acdır... ..	97
Adamlar və dünyalar	98
Yaratsın	99
Çox olur	99

"KÖHNƏ KÖNDİN MƏNZURƏLƏRİ" SİLİLƏSİNDƏN

Bilmirəm	100
Bir banka bal	102
Görəndə	103
Adam var ki... ..	103

Dərsiz	103
Yaxşıdır	104
Deyişsən	104
Olacaq müdam	104
Azdır	104
Dərs alan	105
Çomaq Əsəd	105
Xatırlasınlar	105
Daş da duyur	106
Şair olaram	106
El dərdi	107
Yüngül	107
O bəxtiyardır	108
Gülməsin deyə	108
Dərdim olub	109
İnam	109

ŞAİR VƏ TƏBİƏT

Təbiətin qanunu	110
Qüdrət	110
Təbiət	111
Əbədiyyət bəxş edib	111
Əmək və təbiət	112
Qanuniyyət	112
Qarayazı	112
Anlayar məni	114
Bilir	114
Təbiətin səhvi	115
Təbiət insafıdır	116
İsti gün olaydı... ..	116
Aranım, dağım	117
Yaratmamışdır	117
Qara torpaq	117
Hədiyyə	118
Məhəbbət fəslə	119
Dağ və təpə	119
Torpaq və su	119
Qara torpaq	120
Krım bənövşəsi	120
Vəfasız oldu	121
Bənövşə	122

CONUBLU QARDAŞLARIMA

A dostlar	124
Birinci dərs	125
Dünyanın	126
Dəvo karvanı	126
Təbriz gözəli	128
Panamalı dilənçi	134
Aşığın ayrılıq mahnısı	135
Nə haydadır?	136
Yetirməmişəm	137

AŞIQ DOSTUMA

Aşıq dostuma	138
Başına döndüyüm	139
Söylə	139
De gəlsin	140
O kimdir başımda çalır, çağırır	143
Əmrəhim sazı	144
Dağlar	145
Dağlar mahnısı	146
Dedim	146
Dostumuz gəlir	147
Olarmı?	148
Dərdin alım	149
Gözünün yaşına qurban	149
Qara geyinmə	150
Yadında varmı?	151
Bakının küləkli günləri kimi	152
Sən olmadını mı?	152
Yenə	153
Olar	154
Enmədi	154
İncimə	155
Məni	156
Dağların	156
Qızlar mahnısı	157
Mən belə dedim	157
Nə bilsin	158
Gəlmədi	158
Var mənim	160
Qalıbdır	160

Soni	161
Gəlsin!	162
Sazın dərdi	163
Bağdada getdi	164
Aralı gozmə	165
Ay üzü dönmüş	165
Ay mamaoğlu	166
Düşübdür	167

QOCALIQ

Qocalıqda	169
Qocalığın qazancı	169
Köçüb gedibdir	169
İllər	170
Hər səhər-axşam	170
Ay ellər dedim	171
Yoxlayın	171
Yctmiş il	172
Düşür yadıma	172
Qocalıqdır	173
Boz öküz	173
Batman və misqal	173
Hoştaddandır	174
Təklük	174
Söhbət	174
Təsəlli	175
Bir səbəb axtarıram	175
İşiq	176
Dedin	176
Bilmirəm	177
Qoca oxuyurdu	178
Qalmayır	178
Baxmayır indi	179
Qalmayıb	180
Qocalanda bilərsən	181

YAŞAMAQ EŞQİ

Yaşamaq istər	182
Yaşamaq eşqi	182
Başladı	183
Özünə yüklədim	184

Ömür günləri	185
Pəncərə	185
Nə olaydı... ..	185
Heykələ baxırdı	185
Ürək yanmasa	186
Qılıq işə keçmir	186
Göz və ürək	187
Eşqinə binəmdir	187
Çarpışam gerek	187
Həmı yaşayır	188
Ürəyi varmış	188
Yaşamaq da igidlikdir	189
Günah onun özündədir	189
Mənə ömür verin	190
"Sən kimi axtarırsan"	191
O hər zaman yanacaq	192

BALACA DOSTLAR

Baban belə demişdi	193
Səhərin keşikçiləri	194
Qızılgül olun	195
Nə istəsə uşaqlar bizim bağçamızda var	195
Qaranquşlar gələndə	196
Yaz yağışı	197
Sığırçın	197
Marallar	198
Bahar nəğməsi	198
May bayramı	199
Taxıl biçini	200

Buraxılışa məsul:	<i>Əziz Güləliyev</i>
Texniki redaktor:	<i>Rövşən Ağayev</i>
Tərtibatçı-rəssam:	<i>Nərgiz Əliyeva</i>
Kompyuter səhifələyicisi:	<i>Rəşad Həmidov</i>
Korrektor:	<i>Elmira Teymurova</i>

Yığılmağa verilmişdir 07.06.2004. Çapa imzalanmışdır 24.12.2004.
 Formatı 60x90 $\frac{1}{16}$. Fiziki çap vərəqi 13. Ofset çap üsulu.
 Tirajı 25000. Sifariş 232.

Kitab “Şərq-Qərb” mətbəəsində çap olunmuşdur.
 Bakı, Aşıq Ələsgər küç., 17.